

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Π.Μ.Σ. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

«Συμβουλευτική εφαρμοσμένη σε εκπαιδευτικά και κοινωνικά πλαίσια»

Διπλωματική Εργασία

*«Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων
κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα
από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων»*

υπό

ΧΟΡΕΒΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

Επιβλέπων

ΜΠΡΟΥΖΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, Καθηγητής

Ιωάννινα, 2019

©ΧΟΡΕΒΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Π.Μ.Σ. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

«Συμβουλευτική εφαρμοσμένη σε εκπαιδευτικά και κοινωνικά πλαίσια

*«Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου
και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των
Επιμελητών Ανηλίκων»*

ΧΟΡΕΒΑ ΘΕΟΔΩΡΑ Α.Μ. 503

Διπλωματική εργασία υποβληθείσα για την εκπλήρωση των προϋποθέσεων απονομής
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στις «Επιστήμες της Αγωγής» του
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη τριμελούς εξεταστικής επιτροπής:

ΜΠΡΟΥΖΟΣ Ανδρέας	Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ΜΙΣΑΗΛΙΔΗ Πλουσία	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ΕΜΒΑΛΩΤΗΣ Αναστάσιος	Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ιωάννινα, 2019

*«Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων
κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την
εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων»*

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η ολοκλήρωση της παρούσας ερευνητικής εργασίας σηματοδοτεί το πέρας μίας πλούσιας σε γνώσεις χρονική περίοδο, η οποία αποτελεί και το επιστέγασμα μιας προσωπικής διαδρομής.

Ως ελάχιστη μνεία από τη θέση αυτή, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου στο σύνολό τους αλλά και καθέναν προσωπικά, οι οποίοι φώτισαν την πορεία μου και με ενέπνευσαν με τη διδασκαλία τους. Η μαθητεία πλάι τους αποτέλεσε τιμή αλλά και το έναυσμα για την εξέλιξή μου σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο.

Πρωτίστως θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον επόπτη καθηγητή μου κο Ανδρέα Μπρούζο για την ενθάρρυνση, την αμέριστη κατανόηση και την επιστημονική του καθοδήγηση τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, όσο και κατά την ολοκλήρωση και διεκπεραίωση του συγκεκριμένου εγχειρήματος. Ακόμη, τον ευχαριστώ θερμά για τις επιστημονικές γνώσεις στο πεδίο της συμβουλευτικής, απαραίτητες για την επαγγελματική μου πορεία.

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές μου, την κα Πλουσία Μισαηλίδη, τον κο Αναστάσιο Εμβαλωτή, τον κο Δημήτριο Μαυρίδη, την κα Μαρία Πουρνάρη και την κα Παναγιώτα Δημητροπούλου για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν ο καθένας στον τομέα του, οι οποίες αποτέλεσαν πηγές αναστοχασμού κι επιστημονικά εφόδια.

Αισθάνομαι ακόμη την ανάγκη να ευχαριστήσω τους αγαπητούς συναδέλφους Επιμελητές Ανηλίκων και Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής που παρά τις ιδιαίτερα αυξημένες επαγγελματικές υποχρεώσεις τους συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα. Η διερεύνηση του θέματος δε θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την πολύτιμη συμμετοχή τους.

Ευχαριστώ θερμά τις συναδέλφους μου Σοφία και Γεωργία για τις προσεκτικές επισημάνσεις, όσον αφορά στην κατασκευή και δοκιμαστική εφαρμογή του ερευνητικού εργαλείου.

Μεγάλη είναι η οφειλή μου στην αγαπημένη μου φίλη Ελένη για την ηθική υποστήριξη, το γνήσιο ενδιαφέρον της και τη βοήθειά της κάθε φορά που τη χρειαζόμουν.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω και να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στη φίλη και συμφοιτήτριά μου Μαρία και το Στέφανο για την υποστήριξη, τις πολύτιμες επισημάνσεις και τη βοήθειά τους.

Η προσπάθεια τούτη οφείλεται εν πολλοίς και σε κάποια πολύτιμα για εμένα πρόσωπα. Στην οικογένειά μου που με την υπομονή και την ψυχική τους συμπαράσταση ενίσχυαν την προσπάθειά μου και βέβαια στην κόρη μου Ηρώ που με τον δικό της τρόπο υπήρξε συνοδοιπόρος αλλά και πηγή έμπνευσης κι ενθάρρυνσης.

Τέλος, οφείλω πολλά σε έναν άνθρωπο που σε κάθε βήμα της ζωής μου ήταν πλάι μου πιστεύοντας σε μένα, ενισχύοντας κάθε τόλμημα, προσπάθεια και επιλογή μου, συμμετέχοντας στις επιτυχίες και χαρές μου, στηρίζοντάς με σε αποτυχίες και κακοτοπιές. Διδάσκοντάς με, με το παράδειγμά του να προχωράω μπροστά με θάρρος και αξιοπρέπεια. Στον αγαπημένο μου μπαμπά, ο οποίος αγωνίστηκε με θάρρος και αξιοπρέπεια στη δική του δυσκολότερη αλλά άنيση μάχη.

Ιωάννινα, Δεκέμβριος 2019

Χορέβα Θεοδώρα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	I
ABSTRACT	III
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	V
ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ	2
1.1. Αποκλίνουσα και αντικοινωνική συμπεριφορά.....	2
1.1.1. Αποκλίνουσα-παρεκκλίνουσα συμπεριφορά	2
1.1.2. Αντικοινωνική συμπεριφορά	3
1.2. Εγκληματικότητα ή παραβατικότητα; Η διάκριση ανάμεσα σε ενήλικες και ανηλίκους	3
1.2.1. Ηθικός κίνδυνος	4
1.2.2. Ανήλικος παραβάτης.....	5
1.2.3. Ανήλικοι ποινικά ανεύθυνοι	5
1.2.4. Ανήλικοι ποινικά υπεύθυνοι.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	7
2.1. Δίκαιο Ανηλίκων	7
2.2. Δικαστήριο Ανηλίκων	9
2.3. Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων	10
2.4. Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων	12
2.4.1. Ο συμβουλευτικός ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	16
3.1. Παράγοντες κινδύνου	16
3.2. Ψυχικές διαταραχές και διαταραχές συμπεριφοράς	19
3.2.1. Αγχώδεις διαταραχές	21
3.2.2. Διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD)	22
3.2.3. Κατάθλιψη.....	23
3.2.4. Διαταραχή συμπεριφοράς	24
3.2.5. Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ)	25
3.2.6. Εναντιωματική-προκλητική διαταραχή.....	26
3.3. Επιρροή παραβατικών συνομηλίκων.....	27
3.4. Κακοποίηση.....	30
3.4.1. Σεξουαλική κακοποίηση.....	32

3.5. Σχέσεις γονέων-παιδιών.....	34
3.5.1. Χαλαροί συναισθηματικοί δεσμοί	34
3.5.2. Συγκρούσεις γονέων-παιδιού	37
3.6. Αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές.....	38
3.6.1. Γονεϊκή επίβλεψη-εποπτεία.....	38
3.6.2. Άμεσος και έμμεσος γονεϊκός έλεγχος	40
3.6.3. Γονεϊκή εμπλοκή.....	42
3.6.4. Πειθαρχία	43
3.7. Ασταθείς οικογενειακές συνθήκες.....	44
3.7.1. Διάσπαση οικογένειας	45
3.7.2. Μεικτές-ανασυγκροτημένες ή ανασυσταμένες οικογένειες.....	48
3.7.3. Απώλεια-θάνατος γονέα	49
3.7.4. Απουσία πατέρα.....	50
3.7.5. Συχνές αλλαγές κατοικίας	51
3.8. Συγκρούσεις-βία μεταξύ συζύγων	51
3.9. Ψυχοπαθολογία γονέων	52
3.10. Παραβατικότητα γονέων.....	53
3.11. Χρήση ουσιών.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ	
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ	57
4.1. Οικογενειακή θεραπεία (family therapy).....	58
4.2. Συμβουλευτική	58
4.2.1. Συμβουλευτική γονέων	59
4.2.2. Ατομική συμβουλευτική.....	59
4.3. Προγράμματα για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων.....	60
4.4.Αναγκαιότητα της έρευνας	61
ΜΕΡΟΣ Β: Η ΕΡΕΥΝΑ.....	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	65
5.1.Συμμετέχοντες.....	65
5.2. Το ερωτηματολόγιο.....	71
5.3.Διαδικασία της έρευνας.....	71
5.4.Εμπόδια κατά την διεξαγωγή της έρευνας	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	74
6.1.Αποτελέσματα.....	74

6.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ	85
6.3. Προτάσεις.....	91
6.4. Περιορισμοί της έρευνας	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	94

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με το φύλο.....	65
Πίνακας 2.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν.....	66
Πίνακας 3.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον τίτλο σπουδών τους.....	67
Πίνακας 4.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την κατοχή μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.....	67
Πίνακας 5.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την κατεύθυνση του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.....	68
Πίνακας 6.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την κατοχή διδακτορικού διπλώματος.....	69
Πίνακας 7.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με το ερευνητικό πεδίο της διδακτορικής έρευνας.....	69
Πίνακας 8.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον κλάδο πρόσληψης.....	70
Πίνακας 9.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον χρόνο προϋπηρεσίας.....	70
Πίνακας 10.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα διαταραχές συμπεριφοράς.....	76
Πίνακας 11.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα κακοποίηση...	77
Πίνακας 12.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα ψυχοπαθολογία γονέων.....	77
Πίνακας 13.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα συγκρούσεις μητέρας-παιδιού.....	78
Πίνακας 14.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα χαλαροί οικογενειακοί δεσμοί.....	79
Πίνακας 15.0 Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με το αν οι παράγοντες κινδύνου στο σύνολό τους ή η ύπαρξη κάποιου επιπλέον παράγοντα κινδύνου απαντώνται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες.....	82
Πίνακας 16.0 Κατανομή του δείγματος αναφορικά με το αν οι παράγοντες στο σύνολό τους, επηρεάζουν συχνότερα τα κορίτσια.....	82

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1.0 Ποσοστά των απαντήσεων σχετικά με το ενδεχόμενο ύπαρξης ορισμένων παραγόντων κινδύνου οι οποίοι εντοπίζονται συχνότερα στα κορίτσια.....	74
Γράφημα 2.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα ψυχικές διαταραχές.....	75
Γράφημα 3.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα επιρροή των παραβατικών συνομηλίκων.....	76
Γράφημα 4.0. Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα συγκρούσεις μεταξύ των γονέων.....	78
Γράφημα 5.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα ασταθείς οικογενειακές συνθήκες.....	79
Γράφημα 6.0. Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές.....	80
Γράφημα 7.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα παραβατικότητα/φυλάκιση των γονέων.....	81
Γράφημα 8.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα χρήση ουσιών.....	81
Γράφημα 9.0 Ποσοστά των απαντήσεων αναφορικά με το αν οι παρεμβάσεις θα πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών.....	83
Γράφημα 10.0 Ποσοστά των απαντήσεων αναφορικά με την ανάγκη ενίσχυσης του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων.....	84
Γράφημα 11.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τις προτάσεις για την ενίσχυση του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων.....	85

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παραβατικότητα των ανηλίκων κοριτσιών είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο έχει αποτελέσει αντικείμενο ερευνών σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μελέτη της σχετικής φαινομενολογίας, που είτε αναφέρεται στη διερεύνηση των παραγόντων που ωθούν ένα κορίτσι στην παραβατικότητα, είτε στην αντιμετώπισή της με τις κατάλληλες και στοχευμένες παρεμβάσεις, εξακολουθεί να εγείρει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών από διάφορα επιστημονικά πεδία. Το συγκεκριμένο φαινόμενο συγκεντρώνει το ερευνητικό ενδιαφέρον καθώς παρουσιάζει συνεχή άνοδο παρά το γεγονός, ότι απασχολεί σε μικρότερο ποσοστό συγκριτικά με την παραβατικότητα των αγοριών (Martin, 2016, σελ.2-3· Papacosta Sismani, 2009, σελ. 8-10· Rowe et al., 1995, σελ. 84· Walker, Muno & Sullivan-Colglazier, 2012, σελ. 744).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταγραφούν οι αντιλήψεις των Επιμελητών Ανηλίκων, ώστε να εξεταστεί από το σύνολο των παραγόντων που ωθούν έναν ανήλικο στην τέλεση παραβατικών πράξεων το ενδεχόμενο ύπαρξης ορισμένων παραγόντων, οι οποίοι εντοπίζονται και επηρεάζουν συχνότερα τα κορίτσια στην υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών. Να εξετασθεί επιπλέον η ανάγκη για διαφοροποίηση των παρεμβάσεων ανάλογα με το φύλο των ανηλίκων παραβατών καθώς και αν το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων χρήζει ενίσχυσης προκειμένου η διαχείριση των συγκεκριμένων περιστατικών να είναι περισσότερο αποτελεσματική.

Ο υπό μελέτη πληθυσμός για την υλοποίηση της παρούσας έρευνας αποτελείται από τους καθ' ύλην αρμόδιους επαγγελματίες για την πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων, Επιμελητές Ανηλίκων καθώς και όσους εκ των Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής εκτελούν χρέη Επιμελητών Ανηλίκων λόγω έλλειψης των συγκεκριμένων επαγγελματιών. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν σαράντα πέντε (45) άτομα.

Η έρευνα ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2019 και υλοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου το οποίο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά.

Από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψε, ότι η πλειοψηφία των Επιμελητών Ανηλίκων δεν εντοπίζει διαφοροποίηση ως προς τη συχνότητα με την οποία απαντώνται κάποιοι παράγοντες κινδύνου στον πληθυσμό των κοριτσιών παραβατών. Επιπλέον, θεωρούν ότι οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση των ανηλίκων παραβατών

θα πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο. Θεωρούν τέλος ότι το έργο τους δε χρήζει ενίσχυσης προκειμένου να διαχειρίζονται με πιο αποτελεσματικό τρόπο τα περιστατικά των κοριτσιών παραβατών.

Λέξεις κλειδιά: ανήλικα κορίτσια παραβάτες, παράγοντες κινδύνου, παρεμβάσεις, Δίκαιο Ανηλίκων, Επιμελητές Ανηλίκων.

ABSTRACT

Girl delinquency is a social phenomenon that has been the subject of research on a global scale. The study of the relevant literature, referring either to the identification of the risk factors that drive a girl to criminal behavior or to the appropriate targeted interventions that are required for its treatment, still attracts the attention of numerous researchers from different disciplines. The phenomenon of girl delinquency attracts scientific interest as it appears to be on a continuous rise, despite the fact that, in comparison to boy delinquency, it is not as high up in the agenda (Martin, 2016, pp.2-3; PapacostaSismani, 2009, pp. 8-10; Rowe et al., 1995, p. 84; Walker, Muno& Sullivan-Colglazier, 2012, p. 744).

The aim of the present research is to identify and record the perceptions that Juvenile Probation Officers have acquired from their professional experiences, in order to probe the possibility of certain of the risk factors that drive juveniles to delinquency being more frequent and determining particularly in leading girls to misbehavior. A secondary objective was to investigate whether there is a need for diversification of targeted interventions, depending on the gender of the juvenile offender, as well as to examine if the work of Juvenile Probation Officers needs further reinforcement so that the management of such particular cases become more effective.

The population under study in this research comprises the professionally responsible personnel for the prevention and control of juvenile delinquency per se, Juvenile Probation Officers, as well as the Probation Officers that act in the capacity of Juvenile Probation Officers, due to lack of sufficient personnel in the ranks of the former. The total number of participants in the research amounts to forty-five (45) people.

The research was conducted via an electronically distributed questionnaire and was completed in July 2019.

The findings of the research suggest that the majority of the Juvenile Probation Officers do not indicate any differences as regards the frequency or degree of determination by which certain risk factors appear in cases of delinquent girls. Moreover, it is suggested that interventions for the treatment of juvenile delinquents need to be diversified, based on gender. Finally, Juvenile Probation Officers do not

consider that there is any need for further reinforcement of their work in order that cases of delinquent girls be more effectively dealt with.

Keywords: Girl delinquents, risk factors, targeted interventions, Juvenile Justice, Juvenile Probation Officers.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι γενεσιουργοί παράγοντες της παραβατικότητας των ανηλίκων, οι επιπτώσεις του φαινομένου σε όλο το φάσμα του κοινωνικού ιστού και οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση των ανηλικών παραβατών απασχολούσε και εξακολουθεί να απασχολεί τη διεθνή και παγκόσμια κοινότητα καθώς το φαινόμενο εξακολουθεί να υφίσταται και να σημειώνει αυξητική πορεία (Agarwal, 2018, σελ. 1365).

Η έκταση της παραβατικότητας των ανηλικών στη χώρα μας, σύμφωνα με στοιχεία των αστυνομικών αρχών και σε σχέση με τη συνολική εγκληματικότητα παρουσιάζει μικρή άνοδο κυρίως στις ηλικίες 13-17 ετών (Κουράκης, 2013, σελ. 304· Μανιαδάκη, 2013, όπ. αναφ. στην Ζαχαρογεωργά, 2018, σελ.4).

Η παραβατικότητα των κοριτσιών αν και εξακολουθεί να απασχολεί σε μικρότερο ποσοστό συγκριτικά με τα αγόρια, εν τούτοις τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζει συνεχή άνοδο (Banarjee, Islam, & Khatun, 2015, όπ. αναφ. στο Martin, 2016, σελ. 22· Martin, 2016, σελ.2-3· Papacosta Sismani, 2009, σελ. 8-10· Rowe et al., 1995, σελ. 84· Walker, Muno & Sullivan-Colglazier, 2012, σελ. 744).

Ο σχεδιασμός της παρούσας έρευνας προέκυψε από προσωπικό κι επαγγελματικό ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο φαινόμενο. Η ερευνητική προσοχή στρέφεται στην προσέγγιση του φαινομένου μέσα από την οπτική των επαγγελματιών που ασχολούνται με τη διαχείριση και αντιμετώπιση των ανηλικών παραβατών. Οι παρατηρήσεις και οι εμπειρίες τους μπορούν ενδεχομένως να προσφέρουν πληροφορίες για την κατανόηση του φαινομένου και την ενίσχυση κι εξέλιξη των υπηρεσιών που οι ίδιοι παρέχουν για την αποτελεσματικότερη διαχείρισή του.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία προσπάθεια να καταγραφούν οι αντιλήψεις των Επιμελητών Ανηλίκων, ώστε να εξεταστεί, από το σύνολο των παραγόντων κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλικών, το ενδεχόμενο ύπαρξης κάποιων παραγόντων, οι οποίοι απαντώνται συχνότερα στα κορίτσια. Επιπλέον διερευνάται η ανάγκη για διαφοροποίηση των παρεμβάσεων ανάλογα με το φύλο των ανηλικών παραβατών καθώς και αν το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων χρήζει ενίσχυσης, ώστε η διαχείριση των συγκεκριμένων περιστατικών να είναι περισσότερο αποτελεσματική.

Αναλυτικότερα η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο βασικά μέρη: το θεωρητικό μέρος το οποίο αναφέρεται στην θεωρητική θεμελίωση του φαινομένου

και αποτελείται από τέσσερεις ενότητες και το ερευνητικό μέρος, το οποίο αποτελείται από δύο ενότητες.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αποσαφήνιση κάποιων βασικών εννοιών, όπως είναι η αποκλίνουσα-παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, η αντικοινωνική συμπεριφορά, η διάκριση ανάμεσα στις έννοιες εγκληματικότητα και παραβατικότητα. Γίνεται προσπάθεια να καταστεί σαφές τί σημαίνει όταν αναφερόμαστε στην έννοια ηθικός κίνδυνος, τί εννοούμε όταν λέμε ανήλικος παραβάτης και πότε ένας ανήλικος θεωρείται ποινικά ανεύθυνος και πότε ποινικά υπεύθυνος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίνονται πληροφορίες για το θεσμικό και νομικό πλαίσιο που προβλέπεται τόσο για την ποινική αντιμετώπιση, όσο και τη διαχείριση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων. Στόχος είναι να γίνει κατανοητό τι προβλέπει η νομοθεσία για τον ανήλικο παραβάτη, τη διαδρομή που ακολουθούν οι ανήλικοι μέσα στο ποινικό σύστημα, καθώς και ο τρόπος που είναι διαμορφωμένο το Δίκαιο Ανηλίκων. Επιπλέον, να γίνουν κατανοητές οι ιδιαιτερότητες και ο τρόπος λειτουργίας του Δικαστηρίου Ανηλίκων, ο ρόλος και η σημασία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων & Κοινωνικής Αρωγής που το πλαισιώνουν. Τέλος, περιγράφεται το έργο και η συμβολή των Επιμελητών Ανηλίκων τόσο κατά την πορεία του ανηλίκου στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, όσο και για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων είτε πρόκειται για αγόρια είτε για κορίτσια.

Το τρίτο κεφάλαιο αρχικά εστιάζει, στην αποσαφήνιση της έννοιας «παράγοντες κινδύνου». Επιχειρείται να γίνει κατανοητό, όταν χρησιμοποιούμε τον όρο παράγοντες κινδύνου, αν αναφερόμαστε σε γενεσιουργούς αιτίες, σε προγνωστικούς παράγοντες οι οποίοι δεν προϋποθέτουν αιτιώδη σχέση ή αν αναφερόμαστε σε συνθήκες που ωθούν, πιέζουν, προσελκύουν ή εμποδίζουν έναν ανήλικο να αντιδράσει ή να αντισταθεί στο έγκλημα. Εν συνεχεία, γίνεται μία ανασκόπηση σε διεθνείς κυρίως έρευνες, εγκληματολογικές και μη, αλλά και στις διάφορες θεωρίες για τους παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο σε παραβατική δράση καθώς και αν οι εν λόγω παράγοντες απαντώνται συχνότερα σε έναν από τους δύο πληθυσμούς, είτε στα αγόρια, είτε στα κορίτσια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, αλλά και σε όσα σχετίζονται με τη μεταχείριση των κοριτσιών παραβατών. Πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στην εφαρμογή και αποτελεσματικότητα της οικογενειακής θεραπείας, την ατομική συμβουλευτική και

τη συμβουλευτική γονέων και τέλος στην εφαρμογή προγραμμάτων για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων. Παράλληλα πραγματοποιείται μία ανασκόπηση των ερευνών οι οποίες εξετάζουν την αναγκαιότητα αλλά και την αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης παρέμβασης στα κορίτσια παραβάτες, αλλά και την αναγκαιότητα προσαρμογής των παρεμβάσεων στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε φύλου.

Το πρώτο μέρος ολοκληρώνεται με την τεκμηρίωση της αναγκαιότητας διεξαγωγής της έρευνας, την παρουσίαση του σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η μεθοδολογική προσέγγιση, η επιλογή των συμμετεχόντων και παράλληλα τα δημογραφικά χαρακτηριστικά αυτών. Αναφέρεται επίσης η διαδικασία με την οποία οργανώθηκε και υλοποιήθηκε η παρούσα έρευνα. Τέλος παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν κατά την υλοποίησή της.

Στην τελευταία ενότητα γίνεται παρουσίαση των συμπερασμάτων που προκύπτουν καθώς και συζήτηση επί των αποτελεσμάτων. Η εργασία ολοκληρώνεται με μία σειρά προτάσεων καθώς και με τους περιορισμούς της έρευνας.

**ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ
ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

1.1.Αποκλίνουσα και αντικοινωνική συμπεριφορά

Οι έννοιες απόκλιση, παρέκκλιση, εγκληματικότητα και παραβατικότητα όταν χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν συγκεκριμένες συμπεριφορές ανηλίκων είθισται να θεωρούνται συγγενείς και ταυτόσημες (Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 14). Ωστόσο, θα επιχειρήσουμε μία θεωρητική διασάφηση και οριοθέτηση των ανωτέρω εννοιών.

1.1.1.Αποκλίνουσα-παρέκκλίνουσα συμπεριφορά

Η έννοια της παρέκκλισης ή απόκλισης είναι αρκετά ευρεία, και έχει αποτελέσει πεδίο διαφωνιών ως προς την διατύπωση ενός συγκεκριμένου ορισμού (Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 13). Η έννοιά της δεν έχει μία σταθερή σημασία, καθώς διαμορφώνεται ανάλογα με το γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο, το πολιτισμικό επίπεδο κάθε εποχής και το αξιακό σύστημα κάθε κοινωνίας (Ταμιχτσής, 2016, σελ. 7).

Κατά την Νόβα-Καλτσούνη (2005) ο όρος απόκλιση ή παρέκκλιση αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε μορφές συμπεριφορών, οι οποίες δεν παραβιάζουν απαραίτητα τυπικό-νομικό κανόνα αλλά αναφέρονται κυρίως σε παραβίαση άτυπων κανόνων και σε κοινωνικά μη αποδεκτές συμπεριφορές (Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 14).

Ακόμη και αν κάποιες από αυτές τις συμπεριφορές αντιβαίνουν κοινωνικούς κανόνες, η παραβίαση των οποίων θα οδηγούσε στην αντίδραση του κοινωνικού συνόλου ή μέρους αυτού, δεν στοιχειοθετούν εγκληματικές πράξεις (Καραμπέρη, 2016, σελ. 7).

Τέλος, απόκλιση ή παρέκκλιση αποτελεί επιπρόσθετα και η άρνηση ή η αδυναμία του ατόμου να ανταποκριθεί σε προσδοκίες που έχει από αυτό η κοινωνία (Καλτσούνη-Νόβα X, 2005, σελ. 13 & 15).

1.1.2.Αντικοινωνική συμπεριφορά

Αντικοινωνική χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά, η οποία έρχεται ενάντια στα δεδομένα της εκάστοτε κοινωνίας, στο ισχύον αξιακό σύστημα, και παραβιάζει συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφορών ή κοινωνικά συμφέροντα (Van Acker, 2010, σελ. 5 Πανούσης, 1987, σελ. 162-163). Αυτό συμβαίνει, διότι μια κοινωνία αποδέχεται από τα μέλη της συμπεριφορές, οι οποίες εξυπηρετούν στην ενίσχυση και ενδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων, ενώ απαγορεύει συμπεριφορές οι οποίες έρχονται αντίθετα ή θέτουν σε κίνδυνο τα συμφέροντά της (Πανούσης, 1987, σελ. 162).

Η αντικοινωνική συμπεριφορά αναφέρεται επίσης σε πράξεις ή αδικήματα τα οποία δεν επισύρουν πάντοτε ποινικές κυρώσεις, καθώς δεν αποτελούν πάντα ποινικό αδίκημα (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 1). Συνήθως οι εν λόγω συμπεριφορές αφορούν παραβιάσεις κοινωνικών κανόνων, επιθετικότητα, βανδαλισμό, ανυπακοή στους ενήλικες και σε ό,τι συμβολίζει εξουσία (Van Acker, 2010, σελ. 5).

1.2.Εγκληματικότητα ή παραβατικότητα; Η διάκριση ανάμεσα σε ενήλικες και ανηλίκους

Εγκληματικότητα

Σε κάθε κοινωνία μία εγκληματική πράξη-και συνεπώς η ερμηνεία της έννοιας εγκληματικότητα-προσδιορίζεται και ορίζεται από το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία. Για να χαρακτηριστεί μία πράξη εγκληματική θα πρέπει, να θεωρηθεί ως τέτοια από τα δεδομένα της εκάστοτε κοινωνίας, καθώς υπάρχει διαφορά στο τι κάθε κοινωνία αναγνωρίζει ως εγκληματικό και τι όχι (Grigorenko, 2012. σελ. 35).

Οι όροι παραβατικότητα και εγκληματικότητα δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, ωστόσο είθισται να χρησιμοποιείται ο όρος «παραβατικότητα» για να χαρακτηρίσει πράξεις, οι οποίες τελέστηκαν από ανήλικο, ενώ ο όρος «εγκληματικότητα» αναφέρεται σε πράξεις που έχουν τελεστεί από ενήλικες (Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 127).

Συνεπώς στην βιβλιογραφία και στην δικονομική πρακτική ο όρος εγκληματικότητα δεν χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει πράξεις ανηλίκων, καθώς

ελλοχεύει ο κίνδυνος στιγματισμού και δύναται να επηρεάσει αρνητικά τον ψυχισμό, και την μετέπειτα πορεία του εκάστοτε ανηλίκου (Τάτση, 2012, σελ. 93).

Παραβατικότητα

Οι παραβατικές πράξεις αποτελούν υποσύνολο της αντικοινωνικής συμπεριφοράς καθώς και μία μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς (Loeber, 1990, σελ. 5· Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 127).

Η προσπάθεια απόδοσης του όρου παραβατικότητα γίνεται υπό το πρίσμα διαφόρων οπτικών και επιστημονικών πεδίων, τα οποία δύναται να διαφοροποιούνται στον ορισμό της έννοιας. Έτσι λοιπόν κατά την νομική επιστήμη παραβατικότητα θεωρείται η «*παράβαση του νόμου*», κατά την κοινωνιολογία η «*παράβαση των κοινωνικών κανόνων*» ενώ από την οπτική της επιστήμης της ψυχολογίας παραβατικότητα θεωρείται η «*κοινωνική δυσπροσαρμοστικότητα*» των νεαρών ατόμων (Ιωαννίδη-Ψυχογιού, 2001, σελ. 6). Σύμφωνα με τον Herbert (1999) ο όρος «νεαρός παραβάτης» αποτελεί αποκλειστικά «*νομικό όρο και όχι κλινική διάγνωση*» (Herbert, 1999, σελ. 108).

Μία συμπεριφορά χαρακτηρίζεται παραβατική, όταν έχει τελεστεί από άτομο ηλικίας κάτω των δεκαοχτώ (18) ετών και αναφέρεται σε ποινικά κολάσιμες πράξεις οι οποίες επισύρουν κυρώσεις (Zahn, 2015, σελ. 2· Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 127). Συνεπώς ο όρος παραβατικότητα θεωρεί απαραίτητη προϋπόθεση την τέλεση εγκληματικών πράξεων εντός συγκεκριμένου νομικού πλαισίου και επομένως την παραβίαση του ποινικού κώδικα από ανήλικο με τις προβλεπόμενες νομικές συνέπειες των εν λόγω παραβάσεων (Καραμπέρη, 2016, σελ. 7· Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 1,5).

Επομένως η παραβατική πράξη υφίσταται, όταν συνυπάρχουν δυο στοιχεία: η συμπεριφορά του ανηλίκου παραβάτη, που έρχεται ενάντια σε νόμους και κοινωνικούς κανόνες και η προβλεπόμενη κρίση από την Δικαιοσύνη (Ιωαννίδη-Ψυχογιού, 2001, σελ. 1,2).

1.2.1. Ηθικός κίνδυνος

Ένας ακόμη νομικός όρος, ο οποίος αναφέρεται στο Δίκαιο Ανηλίκων και χρησιμοποιείται για να περιγράψει συνθήκες που αφορούν ανηλίκους, είναι εκείνος

του «ηθικού κινδύνου». Συγκεκριμένα αναφέρεται σε καταστάσεις κατά τις οποίες ένας ανήλικος δεν έχει προβεί στην τέλεση ποινικά κολάσιμων πράξεων, ωστόσο οι συνθήκες υπό τις οποίες διαβιεί, οι συναναστροφές του και οι επιλογές του εν γένει αποτελούν παράγοντες που ενέχουν κίνδυνο ηθικής παρεκτροπής και εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς (Καλτσούνη-Νόβα, 2005, σελ. 15).

1.2.2.Ανήλικος παραβάτης

Ένας ακόμη όρος που χρειάζεται να αποσαφηνιστεί είναι η έννοια της ανηλικότητας, η έναρξή της και η λήξη της και ο γενικότερος όρος «ανήλικος παραβάτης» καθώς δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός. Ο συγκεκριμένος όρος αναγνωρίζεται ότι έχει νομική βάση και για τον λόγο αυτό προσδιορίζεται από το Δίκαιο Ανηλίκων, το οποίο καθορίζει τα ηλικιακά όρια, θεωρώντας ως απαραίτητη προϋπόθεση την τέλεση ποινικά κολάσιμων πράξεων και αναφέρεται στην ποινική ευθύνη (Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1863-1864· Ματσκίδου, 2011, σελ.17· Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 41).

Έτσι λοιπόν σύμφωνα με το αρθ. 121, Ν.3189/2003, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα καθορίζονται τα ηλικιακά όρια της ανηλικότητας ως εξής: *«ανήλικοι θεωρούνται αυτοί που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του ογδού (8^{ου}) και δεκάτου ογδού (18ου) έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων»*.

Σύμφωνα επίσης με το Δίκαιο Ανηλίκων για να θεωρηθεί ένας ανήλικος παραβάτης πρέπει να έχει τελέσει πράξεις, οι οποίες αποτελούν παράβαση κάποιου νόμου, να έχει συλληφθεί, να έχει σχηματιστεί δικογραφία εις βάρος του και να πρόκειται να προσαχθεί στο Μονομελές ή Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων (Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1863-1864).

Τέλος το Δίκαιο Ανηλίκων προσδιορίζει πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις ένας ανήλικος, ο οποίος έχει τελέσει ένα αδίκημα, φέρει ή όχι την ποινική ευθύνη, πότε είναι ποινικά ανεύθυνος και πότε ποινικά υπεύθυνος.

1.2.3.Ανήλικοι ποινικά ανεύθυνοι

Ποινικά ανεύθυνοι λογίζονται οι ανήλικοι, οι οποίοι παρά το γεγονός ότι έχουν προβεί στην τέλεση κάποιου αδικήματος, ωστόσο δεν βαρύνονται ενοχής και δεν υποβάλλονται σε ποινικές κυρώσεις, καθώς λόγω ορισμένων προϋποθέσεων που θέτει η νομοθεσία, θεωρούνται κατά κάποιο τρόπο ότι «δεν παραβατούν» (Ματσκίδου, 2011, σελ.18).

Σύμφωνα με το άρθρο 7, του Ν.4322/2015 το όριο ηλικίας κατά το οποίο ένας ανήλικος θεωρείται ποινικά ανεύθυνος, είναι οχτώ (8) έως (18) ετών (Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1867).

Σε έναν ανήλικο ο οποίος θεωρείται ποινικά ανεύθυνος επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα καθώς και όροι οι οποίοι θα βοηθήσουν στην ομαλή πορεία και εξέλιξή του. Συγκεκριμένα, ο Ν. 3189/2003 αναφέρει ότι «αν ένας ανήλικος δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας του και έχει τελέσει πράξη την οποία αν τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα ή πλημμέλημα επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα». Επιπλέον, αν έχει τελέσει πράξη η οποία θα θεωρούνταν για έναν ενήλικο πταίσμα επιβάλλονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα της επιπλήξεως και της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειάς του στους γονείς (Ματσκίδου, 2011, σελ.19,20).

1.2.4.Ανήλικοι ποινικά υπεύθυνοι

Αντίθετα αν ένας ανήλικος, ο οποίος έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας του, τελέσει πράξη κακουργηματικού χαρακτήρα, «θεωρείται από τον νόμο ότι φέρει την ποινική ευθύνη, καθώς η ηλικία του ως κριτήριο δεν αίρει τον καταλογισμό της πράξεως». Αν επίσης συντρέχουν οι όροι επιβολής ποινικού σωφρονισμού, δύναται να επιβληθεί περιορισμός σε κατάσταση κράτησης νέων, σε εξαιρετικές και ειδικά αιτιολογημένες περιπτώσεις (Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1867 Ματσκίδου, 2011, σελ. 22-23). Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη και στις περιπτώσεις τέλεσης πράξης κακουργηματικού χαρακτήρα από ανήλικο, δεν ακολουθείται η αυτόφωρη διαδικασία (Τάτση, 2012, σελ. 94-95).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

2.1. Δίκαιο Ανηλίκων

Το Δίκαιο Ανηλίκων αναφέρεται σε ένα σύνολο κανόνων και διατάξεων που αφορούν στα παιδιά, στους εφήβους αλλά και στους νεαρούς ενήλικες, σύμφωνα με τους οποίους καθορίζονται και ρυθμίζονται τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις καθώς και η προστασία τους σε όλο το κοινωνικό φάσμα και σε όλες τις συνθήκες (Σπινέλλη & Τρωϊάνου, 1992, σελ. 19-21). Διέπεται από την αρχή του συμφέροντος του ανηλίκου και διαπνέεται από την αρχή της διαπαιδαγώγησης (Τάτση, 2012, σελ. 94-95).

Η ιστορία του Δικαίου Ανηλίκων στο ελληνικό κράτος είναι μακρά. Ο πρώτος ποινικός νόμος στην Ελλάδα θεσπίστηκε το 1824. Σύμφωνα με τις διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου, για όσα παιδιά τελούσαν μία αξιόποινη πράξη και δεν είχαν συμπληρώσει το έβδομο (7^ο) έτος της ηλικίας τους αίρονταν ο καταλογισμός των πράξεών τους, ενώ σε όσα είχαν συμπληρώσει το έβδομο (7^ο) έτος της ηλικίας, τους αποδίδονταν η ποινική ευθύνη εξολοκλήρου, όπως ίσχυε και στους ενήλικες (Ταμιχτσής, 2016, σελ. 30).

Αργότερα, ο νόμος του 1834 επαναπροσδιορίζει το ηλικιακό όριο για το ακαταλόγιστο των πράξεων των ανηλίκων αυξάνοντάς το από το έβδομο (7^ο) στο δέκατο (10^ο) έτος (Ταμιχτσής, 2016, σελ. 30· Τάτση, 2012, σελ. 93). Επιπρόσθετα ο ίδιος νόμος προέβλεπε την φυλάκιση εκείνων των ανηλίκων, οι οποίοι δεν αντιλαμβάνονταν την σοβαρότητα και βαρύτητα των πράξεών τους, ως έναν τρόπο σωφρονισμού και διαπαιδαγώγησής τους (Ταμιχτσής, 2016, σελ. 30· Τάτση, 2012, σελ. 93).

Εν συνεχεία το 1950, ο νόμος 1492 προσδιορίζει τα ηλικιακά όρια ποινικής ανευθυνότητας από το έβδομο (7ο) έως το δωδέκατο (12ο) έτος (Τάτση, 2012, σελ. 95).

Το 2003 με τον νόμο 3189 αναμορφώνεται εκ νέου το Δίκαιο Ανηλίκων επαναπροσδιορίζοντας τα όρια ποινικής ανευθυνότητας των ανηλίκων αυξάνοντας αυτά από το έβδομο (7ο) στο όγδοο (8ο) έτος και από το δωδέκατο (12ο) στο δέκατο τρίτο (13ο), ενώ πλέον οι ανήλικοι παραβάτες αντιμετωπίζονται ευνοϊκότερα με την

επιβολή αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων (Τάτση, 2012, σελ. 95).

Η νηπιακή ηλικία, λογίζεται ως ποινικά αδιάφορη καθώς τα νήπια θεωρείται ότι στερούνται της ικανότητας τέλεσης μίας αξιόποινης πράξης. Αντίθετα η ευθύνη βαρύνει αποκλειστικά τους γονείς-κηδεμόνες και επιτρόπους (Ματσκίδου, 2011, σελ.22).

Από το 2003 και έπειτα η νομοθεσία για τους ανηλίκους έχει τροποποιηθεί και συνεχίζει να τροποποιείται συμβαδίζοντας με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα, κατά τα οποία διαφυλάσσονται τα δικαιώματα των ανήλικων παραβατών, εμπλέκεται η οικογένεια, ενώ επιλέγονται εναλλακτικά μέτρα με στόχο την διαπαιδαγώγηση, αναμόρφωση και επανένταξή τους (Τάτση, 2012, σελ. 95). Επιπλέον, η νομοθεσία επηρεάζεται και ακολουθεί τους «Στοιχειώδεις κανόνες για την απονομή της δικαιοσύνης σε νεαρά άτομα» («Κανόνες του Πεκίνου), οι οποίοι «προασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα σε παγκόσμιο επίπεδο» (Σπινέλλη & Τρωϊάνου, 1992, σελ. 99).

Η διάκριση των εγκληματιών σύμφωνα με το ηλικιακό κριτήριο γίνεται, διότι η νομοθεσία αναγνωρίζει και αποδέχεται ότι οι ανήλικοι δεν αποτελούν μικρογραφία των ενηλίκων, αλλά αντίθετα η βούληση, η νοητική ωριμότητα και η προσωπικότητά τους βρίσκονται υπό διαμόρφωση, έχουν ιδιαίτερο ψυχισμό και συνεπώς δεν φέρουν ποινική ευθύνη και δεν καταλογίζεται σε αυτούς εγκληματική πράξη. Η ποινή επιβάλλεται εξάλλου μόνο στις περιπτώσεις των ατόμων που η εγκληματική συμπεριφορά καταλογίζεται στο ίδιο το άτομο. Αντίθετα στους ανηλίκους λόγω των ανωτέρω ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στον ψυχισμό, την προσωπικότητα και στον χαρακτήρα δεν καταλογίζεται εγκληματική πράξη και επιβάλλεται να έχουν ειδική ποινική μεταχείριση διαφορετική από εκείνη των ενηλίκων ατόμων (Αλεξιάδη, 1989, σελ. 290-291).

Την ειδική αυτή μεταχείριση προσδιορίζουν και εξασφαλίζουν ο ποινικός κώδικας, κάποιες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλοι ειδικοί νόμοι, οι οποίοι αναφέρονται αποκλειστικά στις περιπτώσεις των ανήλικων παραβατών. Πρωταρχικός σκοπός συνεπώς του ποινικού δικαίου δεν είναι να τιμωρήσει τους ανήλικους παραβάτες. Αντίθετα, σκοπός είναι η αναμόρφωση, η διαπαιδαγώγηση, η ψυχική εξέλιξη και ομαλή επανένταξή τους, η μείωση και πρόληψη των υποτροπών και συνακόλουθα η αποκατάσταση του αδίκου έχοντας ως γνώμονα το μέγιστο όφελος των ανήλικων παραβατών (Αλεξιάδη, 1989, σελ. 291-296· Τατση, 2012, σελ. 95· Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 59).

Τα πολιτειακά όργανα αρμόδια να ασχολούνται με ανήλικους παραβάτες είναι

η Αστυνομία, η Εισαγγελία, το Δικαστήριο Ανηλίκων και η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, καθένα από τα οποία εξυπηρετούν διαφορετικό σκοπό και τελούν διαφορετικό έργο στα επιμέρους στάδια της ποινικής διαδικασίας (Ντάβου-Δραγώνα, χ.η., σελ. 154).

2.2. Δικαστήριο Ανηλίκων

Το 1940 λειτούργησε για πρώτη φορά στην Ελλάδα ειδικό δικαστήριο για ανήλικους παραβάτες, το Δικαστήριο Ανηλίκων (Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 58). Σύμφωνα με το αρθρ. 96 παρ. 3 του Συντάγματος και παρ. 1 του ν. 3315/1955 τα Δικαστήρια Ανηλίκων εκδικάζουν αποκλειστικά υποθέσεις ανήλικων παραβατών, διαφοροποιούνται ως προς τα λοιπά δικαστήρια και η ποινική διαδικασία τελείται με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφευχθεί ο στιγματισμός των ανηλίκων (Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 58 · Ίδρυμα ερευνών για το παιδί, σελ. 155). Επιπλέον, το άρθρο 20 του ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφέρει ότι *«στον τομέα της παραβατικότητας των ανηλίκων, η διεξαγωγή της δικαστικής διαδικασίας και η διάρκειά της, η επιλογή του μέτρου που πρέπει να ληφθεί καθώς και η μετέπειτα εκτέλεσή του πρέπει να υπαγορεύονται από την αρχή του υψίστου συμφέροντος του παιδιού και του σεβασμού του δικονομικού δικαίου κάθε κράτους μέλους... κάθε μέτρο εγκλεισμού δεν πρέπει παρά να αποτελεί έσχατη λύση και να εκτελείται σε υποδομές ειδικά προσαρμοσμένες στους ανήλικους παραβάτες»* (Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 2001, παρ. 20).

Το Δικαστήριο Ανηλίκων διακρίνεται σε Μονομελές και Τριμελές. Στο Μονομελές Δικαστήριο προεδρεύει ο Δικαστής Ανηλίκων, ενώ η λοιπή σύνθεση της έδρας αποτελείται από τον Εισαγγελέα και τον γραμματέα. Η σύνθεση της έδρας του Τριμελούς αποτελείται από τρεις δικαστές, προεδρεύοντος του Δικαστή Ανηλίκων, τον Εισαγγελέα και τον γραμματέα (Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 58).

Η ακροαματική διαδικασία γίνεται κεκλεισμένων των θυρών καθώς στο ακροατήριο επιτρέπεται η παραμονή μόνο των γονέων των ανηλίκων, των συνηγόρων και του Επιμελητή Ανηλίκων, η παρουσία του οποίου είναι «υποχρεωτική». Στην περίπτωση των μαρτύρων απαγορεύεται η παραμονή τους στην αίθουσα πέραν της χρονικής στιγμής της κατάθεσής τους. Η είσοδός τους στο ακροατήριο επιτρέπεται διαδοχικά και μετά το πέρας της κατάθεσης υποχρεούνται να απομακρυνθούν από

την αίθουσα (Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 58).

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων διαδραματίζουν ρόλο ουσιαστικό όσον αφορά στην καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων αλλά και στην πρόληψη αυτής. Αποτελούν μέρος της ποινικής διαδικασίας και λειτουργούν ως σύνδεσμος ανάμεσα στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, στον ανήλικο παραβάτη και την οικογένειά του (Ντάβου-Δραγώνα, χ.η., σελ. 155).

2.3.Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων

Ο νόμος 2793/1954 προέβλεπε την συγκρότηση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων (Κουλούρης, 2016, σελ. 42). Ωστόσο, οι εν λόγω υπηρεσίες λειτούργησαν για πρώτη φορά το 1958, ενώ παράλληλα συγκροτήθηκε ο κλάδος των Επιμελητών Ανηλίκων (Κουλούρης, 2016, σελ. 42· Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 66).

Μεταγενέστερα ο νόμος 378/1976 αναφερόταν επίσης στην σύσταση και λειτουργία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων. Στο αρθ. 1, του συγκεκριμένου νόμου αναφέρεται, ότι στα Δικαστήρια Ανηλίκων συστήνεται κλάδος Επιμελητών Ανηλίκων που υπάγεται στην Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Διοικήσεως του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ενώ παράλληλα καθορίζει τα επιστημονικά πεδία οι πτυχιούχοι των οποίων θα στελεχώνουν τον συγκεκριμένο κλάδο (Κουλούρης, 2016, σελ. 42).

Αργότερα, το Προεδρικό Διάταγμα 49/1979, άρθρο 1, παρ. 1 & 2, αναφέρει, ότι οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων θα εδρεύουν στα κατά τόπους Πρωτοδικεία και θα εποπτεύονται από τον Δικαστή Ανηλίκων, ενώ κατά το άρθρο 11, παρ 3 του ίδιου διατάγματος, ρόλος των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων θα είναι η πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Αρχικά οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων αποτελούσαν περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, υπαγόταν και εποπτευόταν από την Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου, και μετέπειτα από την Γενική Διεύθυνση Αντεγκληματικής και Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου. Λειτουργούσαν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου και τελούσαν υπό την εποπτεία του Δικαστή Ανηλίκων (Πιτσελά, 2004, σελ. 274-277· Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 65-66).

Αργότερα με το Προεδρικό διάταγμα 101/2014 οι Υπηρεσίες Επιμελητών

Ανηλίκων συνενώνονται με τις Υπηρεσίες Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης σε μία ενιαία υπηρεσία. Οι νέες υπηρεσίες μετονομάζονται και φέρουν τον τίτλο «Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής» εξακολουθούν να αποτελούν περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, λειτουργούν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου, ενώ η εποπτεία τους μεταφέρεται από τον Δικαστή Ανηλίκων στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Η λειτουργία, η οργάνωση και η κύρια εποπτεία και αξιολόγησή τους γίνεται από την Διεύθυνση Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Οι εν λόγω Υπηρεσίες αποτελούσαν και συνεχίζουν να αποτελούν τον «ουσιαστικότερο και βασικότερο φορέα εξωιδρυματικής μεταχείρισης» σε ανηλίκους οι οποίοι λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους «εμφανίζουν δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής και βρίσκονται σε κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων (πεδίο πρόληψης)» ή των ανηλίκων παραβατών οι οποίοι πρόκειται να προσαχθούν στα μονομελή και τριμελή Δικαστήρια Ανηλίκων «(πεδίο καταστολής)» (Κουλούρης, 2015, σελ. 42-43).

Αναφορικά με την εξωιδρυματική μεταχείριση των ανήλικων παραβατών ο Επιμελητής Ανηλίκων αναλαμβάνει έργο πριν την προσαγωγή του ανηλίκου στο Δικαστήριο με την διενέργεια κοινωνικής έρευνας, κατά την διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας με την παράσταση στο Δικαστήριο και την προσκόμιση των κοινωνικών ερευνών αλλά και μετά την διεξαγωγή της δίκης με την εκτέλεση και εποπτεία των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων η χρονική διάρκεια των οποίων καθορίζεται από το Δικαστήριο, ή παύουν αυτοδίκαια με την ενηλικίωση. Σε ειδικές περιπτώσεις και με ειδική αιτιολόγηση από τον Δικαστή Ανηλίκων τα μέτρα μπορούν να παραταθούν έως το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας (Χαϊρπάρογλου, 2010, σελ. 67).

Συνοπτικά και σύμφωνα με τα Προεδρικό Διάταγμα 101/2014 ο διττός ρόλος των νέων Υπηρεσιών είναι:

1) Όσον αφορά στους ανηλίκους: «*Η εξωιδρυματική μεταχείριση όσων έχουν διαπράξει αδίκημα ή διατρέχουν τον κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων και η παροχή υποστήριξης στην ποινική δικαιοσύνη για ανηλίκους τόσο στο επίπεδο πρόληψης της παραβατικότητας και της θυματοποίησης ανηλίκων όσο και της μεταχείρισής τους*».

2) Όσον αφορά στους ενήλικες: «*η παροχή συνδρομής και η επίβλεψη ατόμων, τα οποία έχουν καταδικασθεί με αναστολή εκτέλεσης της ποινής τους υπό επιτήρηση ή*

των οποίων η ποινή έχει μετατραπεί σε υποχρέωση παροχής κοινωφελούς εργασίας ή έχουν απολυθεί υπό όρους και η διενέργεια κοινωνικής έρευνας σε προσωρινά κρατούμενους ή σε άτομα στα οποία έχουν επιβληθεί περιοριστικοί όροι».

2.4.Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων

Κατά το αρθ. 7 του Προεδρικού διατάγματος 49/1979 καθήκοντα των Επιμελητών Ανηλίκων αποτελούσαν η διενέργεια κοινωνικών ερευνών για τις περιπτώσεις των ανηλίκων παραβατών, η άσκηση της επιμέλειας και διοικητικής επιμέλειας σε ανηλίκους, η προστατευτική επίβλεψη των ανηλίκων που τελούσαν σε δοκιμαστική άδεια από το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων, ή των υπό όρους απολυόμενων από τα Σωφρονιστικά καταστήματα. Κατά το ίδιο άρθρο οι Επιμελητές Ανηλίκων καλούνταν να διενεργήσουν ελέγχους σε κινηματογράφους και κέντρα ψυχαγωγίας για την παρουσία ανηλίκων.

Για τις περιπτώσεις των ανήλικων παραβατών που προσάγονται στο Δικαστήριο Ανηλίκων (Μονομελές και Τριμελές) ο Επιμελητής Ανηλίκων όπως αναφέρθηκε παραπάνω, διενεργεί κοινωνική έρευνα για τις συνθήκες διαβίωσης και ανατροφής, τις οικογενειακές συνθήκες και σχέσεις, τις επαφές με την ευρύτερη οικογένεια, τις συναναστροφές και δραστηριότητες, την προσωπικότητα, τον ψυχισμό, την γενικότερη πορεία και εξέλιξη του ανηλίκου σε βάθος χρόνου έως και την περίοδο διεξαγωγής της δίκης (Πανούσης, 1989, σελ.132· Πιτσελά, 2004, σελ. 277).

Ο σκοπός της κοινωνικής έρευνας είναι να εντοπιστούν οι λόγοι που ώθησαν έναν ανήλικο στην παραβατικότητα προκειμένου να ανιχνευθεί ο τρόπος με τον οποίο δύναται να τροποποιηθεί η συμπεριφορά και να προληφθούν οι υποτροπές (Χαϊρπαρογλου, 2010, σελ. 155). Για τους λόγους αυτούς και όπως αναφέρεται ρητά στο αρθ. 8, παρ. 2. του Προεδρικού Διατάγματος 49/1979 η κοινωνική έρευνα καταλήγει σε γνωμοδότηση προς το Δικαστήριο για την πιο ενδεδειγμένη αναμορφωτική ή θεραπευτική μεταχείριση σε περίπτωση που ο ανήλικος κριθεί από το Δικαστήριο, ότι τέλεσε την πράξη για την οποία κατηγορείται (Κοσμάτος, 2018, παρ. 3).

Οι εν λόγω έρευνες τυγχάνουν απόρρητες καθώς δεν λαμβάνει γνώση για αυτές οιοσδήποτε άλλος πέραν του Δικαστή Ανηλίκων και του Εισαγγελέα. Δεν αποτελούν

στοιχείο δικογραφίας και δεν συμπεριλαμβάνονται στα αναγνωστέα έγγραφα κατά την ακροαματική διαδικασία. (Πιτσελά, 2004, σελ. 279). Σε περίπτωση έλλειψής τους η δίκη «αναβάλλεται υποχρεωτικά». Υποχρεωτική δε θεωρείται και η παρουσία του ίδιου του Επιμελητή Ανηλίκων κατά την ακροαματική διαδικασία (Χαϊπάρογλου, 2010, σελ. 59).

Πέραν τούτων η συμμετοχή των Επιμελητών Ανηλίκων καθόλη την διάρκεια της ποινικής διαδικασίας (πριν την ακροαματική διαδικασία, κατά την διάρκειά της και έπειτα για την εκτέλεση των αναμορφωτικών μέτρων) προβλέπεται για την επίτευξη του στόχου του Δικαίου Ανηλίκων που αποτελεί η «διαπαιδαγώγηση», «αναμόρφωση», «αποκατάσταση» και η επανένταξη των ανηλίκων παραβατών (Χαϊπάρογλου, 2010, σελ. 66-67).

Τούτο επιτυγχάνεται με την συμβουλευτική, προνοιακή ή άλλη παρέμβαση του Επιμελητή Ανηλίκων στην ζωή του ανηλίκου που τελεί υπό την επιμέλειά του και μέσω της συνεργασίας του με την οικογένεια (Χαϊπάρογλου, 2010, σελ. 204). Σε ενδεχόμενη μη συνεργασία ο Επιμελητής Ανηλίκων ενημερώνει τον Εισαγγελέα και αιτείται άρση και τροποποίηση του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας, πιθανώς και με αυστηρότερο μέτρο, εάν ετούτο κρίνεται αναγκαίο, η οποία εκδικάζεται από το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων. Σε περίπτωση ομαλούς συνεργασίας και επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων ο Επιμελητής Ανηλίκων αιτείται οριστική άρση η οποία εκδικάζεται επίσης από το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων (Χαϊπάρογλου, 2010, σελ. 66-67).

Οι Επιμελητές Ανηλίκων πέραν των κοινωνικών ερευνών για τις περιπτώσεις των ανηλίκων παραβατών που προσάγονται στο δικαστήριο (τομέας καταστολής) διενεργούν κοινωνικές έρευνες (σε επίπεδο πρόληψης) κατόπιν εντολής του Εισαγγελέα ή του Δικαστή Ανηλίκων (Πιτσελά, 2004, σελ. 277).

Κοινωνικές έρευνες δύνανται επίσης να διενεργηθούν κατόπιν εντολής του Εισαγγελέα και κατ' εφαρμογή του άρθρου 45^A του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (αποχή από την ποινική διαδικασία), για ενδεχόμενη εισαγωγή ανηλίκων στο ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρένων Βόλου (ΙΑΑΣΕ) λόγω της *«διαβίωσής τους σε συνθήκες και με άτομα που τελούν καθ'έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις»*, με αίτημα των γονέων ή κηδεμόνων με σκοπό να τεθούν *«υπό την διοικητική επιμέλεια των Επιμελητών Ανηλίκων»* (Κουλούρης, 2016, σελ. 43). Ή τέλος σύμφωνα με το αρθ. 239 παρ. 2, εδαφ. β & γ του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας κατά το στάδιο της ανάκρισης. Σε αυτήν την περίπτωση η κοινωνική έρευνα συμπεριλαμβάνεται και

αποτελεί μέρος της δικογραφίας ενώ αντίγραφο αυτής μπορούν να λάβουν ο ανήλικος και η οικογένειά του (Κοσμάτος, 2018).

Λοιπά καθήκοντα των Επιμελητών ανηλίκων είναι και τα εξής (Κουλούρης, 2016, σελ. 44):

Η «προστατευτική επίβλεψη» και ο έλεγχος εκτέλεσης όχι μόνο του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας αλλά και όλων των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν σε όλες τις περιπτώσεις των ανηλίκων που προσήχθησαν στο δικαστήριο και η συνακόλουθη ενημέρωση του Εισαγγελέα,

Η προστατευτική επίβλεψη των ανηλίκων που τελούν σε δοκιμαστική άδεια από το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου ή των υπό όρους απολυόμενων από τα καταστήματα κράτησης νέων,

Η συνοδεία των ανηλίκων για την παράστασή τους σε δικαστήριο, ή για την εισαγωγή τους στο ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων Βόλου ή σε οποιοδήποτε άλλο ίδρυμα.

2.4.1. Ο συμβουλευτικός ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων

Η συμβουλευτική είτε απευθύνεται στους ανήλικους παραβάτες, είτε στους γονείς αποτελεί βασικό άξονα στο έργο των Επιμελητών Ανηλίκων (Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ.13).

Η εκτέλεση των περισσότερων αναμορφωτικών μέτρων και ιδιαίτερα της ανάθεσης της επιμέλειας (απλής, εντατικής, διοικητικής) του ανηλίκου στον Επιμελητή Ανηλίκων ή η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς επιτυγχάνεται μέσω της συμβουλευτικής διαδικασίας (Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ.14-15)

Στόχος της συμβουλευτικής είναι η υποστήριξη του ανηλίκου και της οικογένειάς του, η κινητοποίηση και ενδυνάμωση, η ομαλή επανένταξη του ανηλίκου και επαναφορά αυτού σε ορθή πορεία καθώς και ο περιορισμός ή ακόμη και η εξάλειψη των υποτροπών. Όσον αφορά στους γονείς στόχος είναι να αναλάβουν την ευθύνη άσκησης του γονικού τους ρόλου (Θεμελή, 2016, σελ. 64· Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ.19).

Ωστόσο για την έναρξη της συμβουλευτικής διαδικασίας και την δόμηση της συμβουλευτικής σχέσης παρουσιάζονται εμπόδια και δυσκολίες, τις οποίες ο

Επιμελητής Ανηλίκων καλείται να επιλύσει. Το πρωταρχικό και σημαντικότερο εμπόδιο είναι τις περισσότερες φορές «η απουσία αιτήματος για βοήθεια», καθώς η συνεργασία με τον Επιμελητή Ανηλίκων γίνεται επιβεβλημένα με την απόφαση του Δικαστηρίου. Μία ακόμη παρουσιαζόμενη δυσκολία, η οποία αντιμετωπίζεται αρκετά συχνά είναι η απροθυμία των γονέων να συνεργαστούν με τον Επιμελητή Ανηλίκων. Η επίλυση των ανωτέρω δυσκολιών εξαρτάται από την εκπαίδευση και την εμπειρία των επαγγελματιών (Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ.21-23).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

3.1. Παράγοντες κινδύνου

Η αιτιολόγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς έχει απασχολήσει έως σήμερα πολλά επιστημονικά πεδία συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογίας και ψυχιατρικής. Σύμφωνα με πρόσφατες βιβλιογραφικές επισκοπήσεις η εκδήλωση αλλά και η διάρκεια της παραβατικής συμπεριφοράς οφείλονται σε επιδράσεις γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που είναι δύσκολο να αξιολογηθούν μεμονωμένα (Grigorenko, 2012. σελ. 36).

Διάφορες μελέτες συμφωνούν, ότι κανένας παράγοντας κινδύνου μεμονωμένα δεν αιτιολογεί την μετέπειτα παραβατική συμπεριφορά, αλλά ότι η έκθεση του ανηλίκου σε πολλούς παράγοντες κινδύνου εξηγεί καλύτερα την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Τούτο ισχύει τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια, γεγονός που επιβεβαιώνεται και στην μελέτη του Pittsburg (Loeber et al., 2017 σελ. 43).

Με τον όρο *«παράγοντες κινδύνου»* ή *«παράγοντες επικινδυνότητας»* εννοούμε *«τις μεταβλητές που μπορούν να προβλέψουν μία υψηλή πιθανότητα για παραβατικότητα, αλλά δεν είναι υποχρεωτικά η αιτία για υιοθέτηση αντικοινωνικής συμπεριφοράς»* (Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδή, & Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1884).

Οι *«παράγοντες κινδύνου»* αποτελούν διαδικασίες που δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις ή προδιαθέτουν τα άτομα σε συγκεκριμένες αρνητικές ή ανεπιθύμητες ενέργειες ή συμπεριφορές (Macknight & Loper, 2002, σελ. 188). Αποτελούν προγνωστικούς παράγοντες για την εκδήλωση και διατήρηση μίας προβληματικής συμπεριφοράς, χωρίς ωστόσο να προϋποθέτουν ή να επιβεβαιώνουν μία αιτιώδη σχέση (Καρέλα, 2017, σελ. 117).

Έως σήμερα οι έρευνες γύρω από τα αίτια ή τους παράγοντες εκείνους που ωθούν έναν ανήλικο στην παραβατικότητα ή συντελούν στην εγκληματογένεση επικεντρώθηκαν σε γεγονότα και συνθήκες που ωθούν, πιέζουν ή προσελκύουν τους ανηλίκους στην εγκληματικότητα και συνάμα τους εμποδίζουν να αντιδράσουν ή να

αντισταθούν στην ροπή προς το έγκλημα (Agnew, 2016, σελ. 181).

Κατά την Eileen Leonard (1982, όπ. αναφ. στο Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 48) παρά το γεγονός ότι έχουν γραφτεί πολυάριθμοι τόμοι για το έγκλημα, ο παράγοντας φύλο, ο οποίος αποτελεί και την σημαντικότερη μεταβλητή όσον αφορά στο έγκλημα, έχει ουσιαστικά αγνοηθεί. Ένας από τους μεγαλύτερους περιορισμούς της εγκληματολογικής έρευνας αποτελεί η μειωμένη σημασία που έχει αποδοθεί στον ρόλο του φύλου για την αιτιολόγηση της εγκληματικότητας (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 48).

Παραδοσιακά η πλειονότητα των ερευνών και των θεωριών που αφορούν στην παραβατικότητα των ανηλίκων επικεντρωνόταν στα αγόρια. Οι αιτιολογικοί παράγοντες που οδηγούν σε αυτήν, ακόμη και οι παρεμβάσεις που έχουν ως στόχο την μείωση της παραβατικότητας και των υποτροπών έχουν επικεντρωθεί στα αγόρια. Οι μελέτες για τα κορίτσια, συγκριτικά με αυτές που αφορούν στα αγόρια είναι σπάνιες, ενώ και οι ελάχιστες που έχουν γίνει έχουν μετρίου μεγέθους δείγμα (Loeber et al., 2017, σελ. 1).

Υποστηρίζεται επίσης, ότι οι παραδοσιακές εγκληματολογικές θεωρίες για την παραβατικότητα των ανηλίκων επικεντρωνόταν στα αγόρια, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται ερμηνεία για την παραβατικότητα των κοριτσιών. Για τον λόγο αυτό έχει ασκηθεί κριτική στις διάφορες θεωρίες με το σκεπτικό, ότι δεν αντικατοπτρίζουν την κατάσταση των κοριτσιών (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 8).

Οι συνέπειες των προσεγγίσεων για την αιτιολόγηση της παραβατικότητας που είναι προσανατολισμένες στα αγόρια, όχι μόνο αγνοούν τις πραγματικές αιτίες που οδηγούν ένα κορίτσι στην παραβατικότητα αλλά θέτουν εν αμφιβόλω την καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων στα κορίτσια παραβάτες (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 48-49).

Παρόλο που η παραβατικότητα των κοριτσιών είναι σε ποσοστό μικρότερη των αγοριών, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται σημαντική αύξηση στη συμμετοχή των κοριτσιών σε εγκλήματα και πράξεις βίας και στην παραβατικότητα εν γένει (Martin, 2016, σελ.2-3 Papacosta Sismani, 2009, σελ. 8-10 Rowe et al., 1995, σελ. 84 Walker, Munro & Sullivan-Colglazier, 2012, σελ. 744).

Η πλειοψηφία των μελετών για την παραβατικότητα των ανηλίκων επιβεβαιώνει το γεγονός, ότι τα αγόρια συγκριτικά με τα κορίτσια εκδηλώνουν σε υψηλότερο ποσοστό παραβατική συμπεριφορά. Μία πιθανή εξήγηση αυτής της διαφοράς είναι ενδεχομένως, διότι υπάρχει διαφορά ως προς τις αιτίες που οδηγούν

στην παραβατικότητα ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Οι διαφορετικοί αιτιολογικοί παράγοντες για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια υφίστανται ενδεχομένως, διότι τα αγόρια ίσως είναι πιο επιρρεπή σε κάποιους παράγοντες κινδύνου, όπως για παράδειγμα είναι η ανεπαρκής άσκηση των γονικών ρόλων. Μία ακόμη υπόθεση είναι ότι οι παράγοντες κινδύνου είναι οι ίδιοι για τα αγόρια και τα κορίτσια, αλλά η έκθεση των αγοριών σε αυτούς είναι μεγαλύτερη (Hoeve et al., 2009, σελ. 751).

Κατά τον Funk (1999) η παραβατικότητα των κοριτσιών διαφέρει από εκείνη των αγοριών ως προς την συχνότητα εκδήλωσής της. Παρατηρεί επίσης, ότι τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια διαφέρουν ως προς τον βαθμό που εκτίθενται στους παράγοντες που οδηγούν έναν ανήλικο σε παραβατικού τύπου συμπεριφορές (Funk, 1999, σελ. 47).

Μία από τις σημαντικότερες μελέτες σχετικά με τους παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα αγόρια και στα κορίτσια αποτελεί η έρευνα των Moffitt et al. (2001, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017 σελ. 43). Οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι δεν εντοπίζονται διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα όσον αφορά στους παράγοντες κινδύνου. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και άλλες μελέτες όπως των Junger-Tas, Ribeaud, και Cruyff (2004), Loeber, Capaldi, & Costello (2013, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017, σελ.43). Διάφορες μελέτες και ανασκοπήσεις όπως των Farrington και Painter, (2004) Hay (2003), Kroneman, Loeber, Hipwell & Koot (2009, όπ.αναφ. στο Loeber et al., 2017, σελ. 43), Hilterman et al., (2016), Baglivio και Jackowski (2012) αντικρούουν τα ανωτέρω συμπεράσματα αναφέροντας, ότι εντοπίζονται διαφορές στους παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς όσον αφορά στο φύλο (Baglivio & Jackowski, 2012, σελ. 34-39· Hilterman et al., 2016, σελ. 82).

Διαφορές εντοπίζουν επίσης στην μελέτη τους και οι Gove και Crutchfield (1982) οι οποίοι υποστηρίζουν, ότι οι παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα αγόρια, διαφέρουν από αυτούς που ωθούν ένα κορίτσι στην παραβατικότητα. Συγκεκριμένα διαπιστώνουν, ότι ο γάμος των γονέων και οι σχέσεις του ζευγαριού φαίνεται να επηρεάζουν περισσότερο τα αγόρια, ενώ αντίθετα τα κορίτσια φαίνεται, να επηρεάζονται περισσότερο από την σχέση που διατηρούν τα ίδια με τους γονείς τους, καθώς επίσης και ο έλεγχος-εποπτεία που ασκούν οι γονείς τους σε εκείνα (Gove & Crutchfield, 1982, σελ. 301).

Προγενέστερη έρευνα των Gluek και Gluek (1950) κατέληξε στο συμπέρασμα,

ότι τόσο τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια οδηγούνται στο έγκλημα από την επίδραση των ίδιων κοινωνικών, οικογενειακών και ατομικών παραγόντων (Gluek & Gluek, 1950, σελ. 124). Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω μελέτη άσκησε την μεγαλύτερη επιρροή στην ιστορία της εγκληματολογικής έρευνας, ωστόσο της ασκήθηκε δριμεία κριτική τόσο από μεθοδολογική, όσο και από ιδεολογική σκοπιά (Laub & Sampson, 1988, σελ. 355). Αργότερα οι Laub και Sampson (1988) αναλύοντας εκ νέου τα δεδομένα και αξιολογώντας την έρευνα των Gluek και Gluek (1950) επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματά τους (Laub & Sampson, 1988, σελ. 355). Στην συνέχεια, οι Gottfredson και Hirschi (1990) καταλήγουν στα ίδια συμπεράσματα υποστηρίζοντας, ότι οι αιτιολογικοί παράγοντες που ωθούν τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια στην παραβατικότητα είναι οι ίδιοι (Gottfredson & Hirschi, 1990, σελ. 148).

Σύμφωνα με το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2007) «..ως κυριότεροι παράγοντες της παραβατικότητας ανηλίκων αναφέρονται ο αποπροσανατολισμός, η έλλειψη επικοινωνίας και προβολής ακατάλληλων προτύπων στους κόλπους της οικογένειας, που συχνά οφείλεται στην απουσία των γονέων, τα ψυχοπαθολογικά προβλήματα που συνδέονται με φαινόμενα κακοποίησης και σεξουαλικής παρενόχλησης από άτομα του συγγενικού περιβάλλοντος ... σημαντικοί παράγοντες είναι επίσης η ιδιαίτερη τάση μιμητισμού που αναπτύσσουν οι νέοι στην προσπάθεια διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους, οι διαταραχές της προσωπικότητας που σχετίζονται με την κατανάλωση αλκοόλ ...» (Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 2007, παρ.Ζ).

3.2. Ψυχικές διαταραχές και διαταραχές συμπεριφοράς

Κατά τον Howell (2012, όπ. αναφ. στο Baglivio, 2015) τα προβλήματα ψυχικής υγείας έχουν αναγνωριστεί ως προγνωστικός παράγοντας και ως σημείο εκκίνησης για την παραβατική δράση των ανηλίκων (Baglivio et al., 2015, σελ. 234). Ωστόσο κατά την ερευνά τους οι Baglivio et al. (2015) έκαναν αναφορές σε ψυχικές διαταραχές για τις οποίες έχει γίνει επίσημη διάγνωση, ενώ εξαιρούνταν η διαταραχή συμπεριφοράς, η εναντιωματική προκλητική διαταραχή και η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (Baglivio et al., 2015, σελ. 234).

Προκειμένου να διερευνηθεί η ύπαρξη ψυχικών διαταραχών σε ανήλικους παραβάτες πραγματοποιήθηκε έρευνα από τους Wasserman et al. (2010) τα

συμπεράσματα της οποίας κατέδειξαν, ότι νεαροί παραβάτες που βρίσκονται σε καθεστώς περιορισμού εμφανίζουν υψηλά ποσοστά ψυχικών διαταραχών καθώς και συννοσηρότητα. Διαπιστώθηκε επίσης ότι η εμφάνιση των διαταραχών ποικίλει ανάλογα με το φύλο και την ηλικία (Wasserman et al., 2010, σελ. 1369).

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν σαφείς ενδείξεις και αποδείξεις για την ύπαρξη ψυχοπαθολογίας σε ανηλικούς άρρενες παραβάτες που βρίσκονται σε καταστήματα κράτησης, ωστόσο ελάχιστα είναι τα στοιχεία για τον επιπολασμό των προβλημάτων ψυχικής υγείας για τα κορίτσια παραβάτες (Cauffman et al., 1998, σελ. 1209).

Μελέτες που διενεργήθηκαν σε πληθυσμό των φυλακών συγκλίνουν στο ότι τα προβλήματα ψυχικής υγείας απαντώνται πιο συχνά στα κορίτσια παραβάτες παρά στα αγόρια παραβάτες (Loeber et al., 2017, σελ. 42 Zahn et al., 2010, σελ. 4).

Νωρίτερα, οι McCabe et al. (2002) υποστήριξαν σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνάς τους, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες είναι πιο επιρρεπή και εμφανίζουν συχνότερα ψυχοπαθολογία συγκριτικά με τα αγόρια (McCabe et al., 2002, σελ. 864).

Ελάχιστα ωστόσο είναι οι μελέτες που έχουν γίνει και οι οποίες ερευνούν το ποσοστό υποτροπής συγκρίνοντας τα κορίτσια παραβάτες με τα αγόρια παραβάτες με μία ή περισσότερες διαγνωσμένες ψυχικές διαταραχές. Το ποσοστό υποτροπής στα κορίτσια υπολογίζεται κατά τέσσερις φορές περισσότερο συγκρινόμενο με τα αγόρια παραβάτες (Loeber et al., 2017, σελ. 42).

Τα πορίσματα της έρευνας των Belknap & Holsinger (2006) σε 444 παραβάτες (αγόρια και κορίτσια) κατέδειξαν ότι τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια σε ποσοστό 54% εκδήλωναν αυτοκαταστροφική συμπεριφορά. Επιπρόσθετα σε ποσοστό 52% τα κορίτσια έναντι των αγοριών σε ποσοστό 28.5% ανέφεραν αυτοκτονικό ιδεασμό (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 60).

Οι Teplin, Asbran και McClelland (1996, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017, σελ. 42) διαπίστωσαν ότι πάνω από το 80% του δείγματος των κοριτσιών στις φυλακές πληρούσε τα κριτήρια για μία ή και περισσότερες ψυχικές διαταραχές κατά την διάρκεια της ζωής τους, ενώ το 70% αυτών υπήρξε συμπτωματικό κατά την διάρκεια της έρευνας. Οι κυριότερες διαταραχές ήταν η χρήση ουσιών, η διαταραχή μετατραυματικού στρες και τα μείζονα καταθλιπτικά επεισόδια. Από αυτές τις διαταραχές η χρήση ουσιών συνδέεται περισσότερο με την ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς (Loeber et al., 2017, σελ. 42).

3.2.1. Αγχώδεις διαταραχές

Κατά τους Wenar και Kerig (2008) «οι αγχώδεις διαταραχές είναι μια ομάδα διαταραχών που χαρακτηρίζονται από έντονο χρόνιο άγχος. Έχουν επίσης κάποια κοινά χαρακτηριστικά: την απαράδεκτη και ξένη προς το άτομο φύση των συμπτωμάτων, την άθικτη επαφή με την πραγματικότητα, την μακρά διάρκεια της διαταραχής και το γεγονός ότι τα συμπτώματα δεν παραβιάζουν ενεργά τους κοινωνικούς κανόνες... Τα άτομα με αγχώδεις διαταραχές εσωτερικεύουν, στρέφουν δηλαδή το πρόβλημά τους προς τα μέσα» (σελ. 342). Η παρουσία της διαταραχής όσον αφορά στα δύο φύλα, σύμφωνα με την μελέτη των Lewinsohn et al. (1998, όπ. αναφ. στο Wenar & Kerig, 2008) εντοπίζεται σε μεγαλύτερο ποσοστό στα κορίτσια και ιδιαίτερα κατά το αναπτυξιακό στάδιο της εφηβείας (Wenar & Kerig, 2008, σελ. 343). Κατά τους Loeber και Keenan (1994) η εκδήλωση των αγχωδών διαταραχών κατά την παιδική ηλικία παρουσιάζουν ελάχιστες διαφορές ως προς το φύλο, ενώ από την εφηβεία και έπειτα απαντώνται πιο συχνά στα κορίτσια (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 505).

Το άγχος και η κατάθλιψη λογίζονται ως παράγοντες στενά συνδεδεμένοι με την αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά των εφήβων. Συνδέονται επίσης με την βία ως προγνωστικοί παράγοντες αλλά και ως η συνέπεια της βίαιης και παραβατικής συμπεριφοράς (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 4).

Κατά τους McCabe et al. (2002) εάν τα κορίτσια παραβάτες που βρίσκονται υπό περιορισμό είναι πιο παρεκκλίνοντα συγκριτικά με τα αγόρια, τότε διαπιστώνεται η συνύπαρξη πέραν των μία διαταραχών. Ελάχιστες έρευνες έχουν υλοποιηθεί ερευνώντας το συγκεκριμένο ζήτημα, ωστόσο τα συμπεράσματα όλων συγκλίνουν (McCabe et al., 2002, σελ. 861).

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Wasserman et al. (2010), οι συμμετέχοντες πληρούσαν τα κριτήρια για την ύπαρξη μίας ή και περισσότερων διαταραχών. Η εμφάνιση των διαταραχών επηρεαζόταν από διάφορους παράγοντες όπως είναι το φύλο. Τα κορίτσια επί παραδείγματι παρουσίαζαν σε μεγαλύτερο ποσοστό συγκριτικά με τα αγόρια συμπλέγματα διαταραχών και συννοσηρότητα. Ωστόσο, περίπου οι μισοί εκ των συμμετεχόντων ανέφεραν αγχώδεις διαταραχές, ενώ το ποσοστό των κοριτσιών που ανέφεραν αγχώδεις διαταραχές ήταν σχεδόν διπλάσιο από αυτό των αγοριών (Wasserman et al., 2010, σελ. 1366-1370).

3.2.2 Διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD)

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρία (American Psychiatric Association) ως τραυματικοί στρεσογόνοι παράγοντες θεωρούνται τα γεγονότα που ενέχουν απειλή, πρόωρο θάνατο ή την πρόκληση πολλαπλών τραυμάτων, τα οποία αποτελούν απειλή για την ζωή ή παραβιάζουν την σωματική ακεραιότητα, όπως η σεξουαλική επίθεση ή η παρενόχληση (Ford, 2012, σελ. 485).

Η διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD) εμφανίζεται ύστερα από έκθεση σε τραυματικούς στρεσογόνους παράγοντες, αλλά προκύπτει και από την επίδραση πολλαπλών παραγόντων κινδύνου, όπως είναι η ύπαρξη ψυχοπαθολογίας στην οικογένεια, η ευαλωτότητα στο άγχος, ή η εμφάνιση της ίδιας διαταραχής σε κάποιον από τους γονείς (Ford, 2012, σελ. 486).

Σύμφωνα με το DSM-IV ένα τραυματικό γεγονός περιλαμβάνει «πραγματικό ή επαπειλούμενο θάνατο σοβαρό τραυματισμό ή απειλή για την σωματική ακεραιότητα του εαυτού ή των άλλων». Οι συμπεριφορές που συνδέονται και προσδιορίζουν την διαταραχή είναι: «1.Επίμονη επαναβίωση του γεγονότος μέσω παρεισφρητικών οδυνηρών αναμνήσεων, 2. Επίμονη αποφυγή ερεθισμάτων που συνδέονται με το τραύμα, 3. Επίμονα συμπτώματα αυξημένης διέγερσης, όπως οξυθυμία, δυσκολία συγκέντρωσης και υπερβολική εγρήγορηση» (Wenar & Kerig, 2008, σελ. 372-372).

Όσον αφορά στην παρουσία της διαταραχής στα δύο φύλα, οι απόψεις των ερευνητών διχάζονται καθώς άλλοι ερευνητές εντοπίζουν συχνότερα την διαταραχή στα κορίτσια και άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν το αντίθετο (Wenar & Kerig, 2008, σελ. 375). Αναφορικά με τους ανήλικους παραβάτες η διαταραχή μετατραυματικού στρες θεωρείται μία ψυχική διαταραχή που εντοπίζεται σε αυτούς και απαντάται ιδιαίτερα στα κορίτσια (Loeber et al., 2017, σελ. 42).

Ανήλικοι που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης συνήθως έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες, όπως είναι η κακοποίηση. Η διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD) εντοπίζεται τρεις με δέκα φορές συχνότερα σε παραβατικούς ανήλικους από ότι σε μη παραβατικούς ανήλικους (Ford, 2012, σελ. 485).

Έχει επίσης εντοπιστεί ως κοινό στοιχείο σε ανήλικους δράστες σεξουαλικών αδικημάτων, οι οποίοι υπήρξαν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 2004, σελ. 146).

Μελέτες που ασχολήθηκαν με ανήλικα κορίτσια που εκτίουν την ποινή τους σε

σωφρονιστικά καταστήματα αναφέρουν ως συνηθέστερη τραυματική εμπειρία και σε ποσοστό 55-70% τη σεξουαλική κακοποίηση, ενώ κορίτσια που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αναφέρουν συνήθως την σωματική κακοποίηση, απώλειες και απαγωγές (Ford, 2012, σελ. 486.). Υψηλά ποσοστά εμφάνισης της εν λόγω διαταραχής εντοπίζονται επίσης σε ανηλίκους σε ψυχιατρικά ή δικαστικά περιβάλλοντα (Ford, 2012, σελ. 486).

Η Πακακώστα-Σησμάνη (2009, όπ. αναφ. στο Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδής, & Κωνσταντίνου, 2016) σε έρευνα που πραγματοποίησε για την μελέτη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των γυναικών σε 119 μαθήτριες ηλικίας 12-15 ετών παρατήρησε ότι ένα ποσοστό αυτών παρουσίαζε διαταραχή μετατραυματικού στρες, και διαπίστωσε ότι τα βιώματα από τραυματικά γεγονότα αποτελούν παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς στα κορίτσια (Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδής, & Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1888-1889).

Η μελέτη των Dixon, Howie & Starling (2004) σε ομάδες παραβατικών και μη παραβατικών εφήβων, έδειξε ότι από τους παραβατικούς εφήβους τα κορίτσια παρουσίασαν σε ποσοστό 37% διαταραχή μετατραυματικού στρες (Dixon, Howie & Starling, 2004, σελ. 1153).

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν τέλος και οι McCabe et al. (2002) η έρευνα των οποίων κατέδειξε, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες παρουσίαζαν κατά τρεις φορές περισσότερο συγκριτικά με τα αγόρια παραβάτες διαταραχή μετατραυματικού στρες, κάτι που υποστήριζαν και προγενέστερα οι Cauffman et al. (1998, McCabe et al., 2002, σελ. 865).

3.2.3. Κατάθλιψη

Κατά το DSM-IV υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες για την διάγνωση της κατάθλιψης, η διαβάθμιση των οποίων γίνεται βάσει της σοβαρότητάς τους: 1. Η «*διαταραχή προσαρμογής με καταθλιπτική διάθεση*» χαρακτηριστικό γνώρισμα της οποίας είναι τα «βραχυπρόθεσμα συμπτώματα θλίψης, ευσυγκινησίας και απόγνωσης σε πρόσφατο στρεσογόνο παράγοντα». 2. Η «*δυσθυμική διαταραχή η οποία χαρακτηρίζεται από καταθλιπτική διάθεση για τουλάχιστον ένα έτος στα παιδιά. Η αρνητική διάθεση στα παιδιά και στους εφήβους μπορεί να λάβει την μορφή οξυθυμίας παρά κατάθλιψης*». 3. Η «*μείζων κατάθλιψη*» που πρόκειται για μία οξεία κατάσταση

και 4. η «*διπολική διαταραχή*» (Wenar & Kerig, 2008, σελ. 296). Αναφορικά με την εμφάνιση της διαταραχής στα δύο φύλα παρατηρείται, ότι κατά την περίοδο της εφηβείας παρουσιάζεται σημαντική αύξηση στα κορίτσια, τόσο όσον αφορά στον επιπολασμό, όσο και στην σοβαρότητα της διαταραχής (Wenar & Kerig, 2008, σελ. 302).

Ψυχικές διαταραχές όπως η κατάθλιψη και το άγχος θεωρούνται παράγοντες που συνδέονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων (Zahn et al., σελ. 4). Κατά τους Loeber et al. (2017) η κατάθλιψη, ως διαταραχή, παρατηρείται στους ανήλικους παραβάτες και απαντάται ιδιαίτερα στα κορίτσια (Loeber et al., 2017, σελ. 42).

Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και η μελέτη των Dixon, Howie & Starling (2004) σε ομάδες παραβατικών και μη παραβατικών εφήβων, η οποία έδειξε ότι από τους παραβατικούς εφήβους τα κορίτσια παρουσίασαν σε ποσοστό 55% κατάθλιψη και σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες ανέφεραν απόπειρες αυτοκτονίας (Dixon, Howie & Starling, 2004, σελ. 1153).

Σύμφωνα με τον Hipwell (2011, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017) οι έρευνες δείχνουν, ότι η κατάθλιψη συνήθως έπεται παρά προηγείται της παραβατικότητας, καθώς η παραβατικότητα είναι αυτή που συχνά θεωρείται, ότι αποτελεί προάγγελο της κατάθλιψης. Ομοίως και στα κορίτσια παραβάτες που συμμετείχαν στην έρευνα του Pittsbourg παρατηρήθηκε, ότι τα προβλήματα συμπεριφοράς και η παραβατικότητα προηγούνταν της κατάθλιψης (Loeber et al., 2017, σελ. 42).

Αντίθετα, η Papacosta-Sismani (2009) αναφέρει, ότι η κατάθλιψη συνδέεται με διάφορους τύπους συμπεριφορών ένας από τους οποίους είναι και η παραβατική συμπεριφορά, ενώ οι φεμινιστές ερευνητές υποστηρίζουν, ότι η κατάθλιψη παίζει ουσιαστικό ρόλο στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα κορίτσια. Σε μελέτη της για την παραβατική συμπεριφορά των κοριτσιών διαπίστωσε σε ποσοστό 10-11% σοβαρό άγχος και κατάθλιψη (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 32).

3.2.4. Διαταραχή συμπεριφοράς

Το DSM-IV ορίζει την διαταραχή συμπεριφοράς ως «*ένα επαναλαμβανόμενο και επίμονο μοτίβο συμπεριφοράς το οποίο παραβιάζει είτε βασικά δικαιώματα των άλλων είτε σημαντικά κοινωνικά πρότυπα και κανόνες σχετικά με το τι θεωρείται κατάλληλο για την συγκεκριμένη ηλικία*» (Wenar & Kriger, 2008, σελ. 379-380).

Αναφορικά με την παρουσία της διαταραχής στα δύο φύλα, είναι περίπου τέσσερις φορές πιο συχνή στα αγόρια απ' ότι στα κορίτσια (Wenar & Kriger, 2008, σελ. 382)

Μελέτες για τη συγκεκριμένη διαταραχή (Abikoff & Klein, 1992 και Hinshaw, 1992, όπ. αναφ. στο Loeber & Keenan, 1994) έχουν δείξει, ότι οι νέοι που έχουν διαγνωσθεί με διαταραχή συμπεριφοράς συνήθως επιδεικνύουν συννοσηρότητα με μία ή και περισσότερες διαταραχές (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 497). Η συνηθέστερη αυτών θεωρείται η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 497· Wenar & Kriger, 2008, σελ. 391) . Συχνά απαντώνται επίσης και οι αγχώδεις διαταραχές, η κατάθλιψη και η χρήση ουσιών (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 497).

Κατά τους Maguin et al. (1996) τα προβλήματα συμπεριφοράς φαίνεται να συνδέονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων, χωρίς να εντοπίζονται διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα (Maguin et al., 1996, σελ. 223-224).

Επιπρόσθετα, η έρευνα των Staff et al. (2015), κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι τα πρώιμα προβλήματα διαγωγής και συμπεριφοράς των παιδιών (επιθετικότητα, ανυπακοή, παρορμητικότητα) φαίνεται να οδηγούν σε πρώιμες αντικοινωνικές τάσεις και αυξάνουν τον κίνδυνο παραβατικής συμπεριφοράς κατά την προεφηβεία (Staff et al., 2015, σελ. 677).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης των Dixon, Howie και Starling (2004) τα κορίτσια παραβάτες συγκρινόμενα με ομάδα μη παραβατικών εφήβων παρουσίαζαν σε ποσοστό 91% διαταραχή συμπεριφοράς (Dixon, Howie & Starling, 2004, σελ. 1150), ενώ σύμφωνα με τα πορίσματα της μελέτης των Loeber και Keenan (1994) τα κορίτσια παρουσίαζαν μεγαλύτερο ποσοστό συννοσηρότητας με αγχώδεις διαταραχές, υπερκινητικότητα και χρήση ουσιών (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 516-517).

3.2.5. Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ)

Η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας ορίζεται ως «*η αδυναμία διατήρησης της προσοχής, της ανησυχίας, της υπερκινητικότητας και παρορμητικότητας*» (Paparcosta-Sismani, 2009, σελ. 12). Θεωρείται η διαταραχή που εκδηλώνεται νωρίτερα κατά την παιδική ηλικία. Για το λόγο αυτό αποτελεί μία από τις πρώτες συνθήκες συννοσηρότητας με τη διαταραχή συμπεριφοράς, με το στοιχείο

της υπερκινητικότητας να αποτελεί την πρώτη παρατηρήσιμη συμπεριφορά (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 501)

Οι ψυχίατροι και οι ψυχολόγοι περιγράφουν την παραβατική συμπεριφορά ως πτυχή διαφόρων διαταραχών, μία από τις οποίες είναι η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας. Ωστόσο δεν σημαίνει, ότι τα χαρακτηριστικά μίας διαταραχής συνδέονται απαραίτητα με το έγκλημα και την παραβατικότητα (Paracosta-Sismani, 2009, σελ. 12).

Κατά τον Loeber (1990) παιδιά με διαγνωσμένη διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας παρουσίασαν παραβατική συμπεριφορά πριν την ηλικία των δεκατριών (13) ετών (Loeber, 1990, σελ. 11). Λίγο αργότερα οι Silverthorn και Frick (1999) εντοπίζουν τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια παραβάτες την συγκεκριμένη διαταραχή (Silverthorn & Frick, 1999, σελ. 102).

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η έρευνα των Wasserman et al. (2010), οι οποίοι διατείνονται, ότι η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) παρατηρείται στους ανήλικους παραβάτες, και στο ποσοστό εμφάνισής της δεν διαπιστώνεται καμία διαφορά ως προς το φύλο (Wasserman et al., 2010, σελ. 1366).

Αντίθετα, προγενέστερη έρευνα των Timmons et al. (1997) σε 52 κορίτσια εφηβικής ηλικίας οι οποίες βρισκόταν υπό περιορισμό σε κατάστημα κράτησης νέων εντόπισε την εν λόγω διαταραχή σε ποσοστό 68% (Timmons et al., 1997, σελ. 201).

Ομοίως η έρευνα του Zocolillo (1993, όπ. αναφ. στο McCabe et al. 2002) κατέδειξε, ότι τα παραβατικά κορίτσια εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά της διαταραχής συγκριτικά με τα αγόρια (McCabe et al., 2002, σελ. 861). Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και η έρευνα των Loeber & Keenan (1994) εντοπίζοντας την εν λόγω διαταραχή κυρίως στα παραβατικά κορίτσια (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 504).

3.2.6. Εναντιωματική-προκλητική διαταραχή

Σύμφωνα με το DSM-IV οι εκδηλώσεις της εναντιωματικής-προκλητικής διαταραχής περιλαμβάνει *«εκρήξεις θυμού, λογομαχίες προκλήσεις και αναίτια ενόχληση τρίτων, απόδοση ευθυνών σε άλλους για προσωπικά λάθη, ευερεθιστότητα. Σε αντίθεση με την διαταραχή συμπεριφοράς δεν παρατηρούνται παραβιάσεις των*

βασικών δικαιωμάτων των άλλων ή παραβιάσεις ουσιωδών κανόνων και νορμών». Ωστόσο το DSM-IV τις εντάσσει σε μια ενιαία κατηγορία φέροντας τον όρο «*διαταραχές διασπαστικής συμπεριφοράς*» (Wenar & Kerig, 2008, σελ. 232-233).

Σύμφωνα με ψυχολόγους και ψυχιάτρους παράμετρος της συγκεκριμένης διαταραχής αποτελεί η παραβατική και αντικοινωνική συμπεριφορά (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 12).

Κατά τους Loeber και Keenan (1994) αποτελεί πρόδρομη διαταραχή της διαταραχής συμπεριφοράς, ενώ αρκετές φορές λαμβάνεται υπόψη και ως παράγοντας συννοσηρότητας. Συνήθως η εναντιωματική προκλητική διαταραχή εμφανίζεται νωρίτερα συγκριτικά με τη διαταραχή συμπεριφοράς, παρά το γεγονός, ότι οι δύο αυτές διαταραχές φαίνεται να επικαλύπτονται (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 498). Σε ορισμένες μελέτες επίσης οι ερευνητές δεν προβαίνουν σε διάκριση των δύο διαταραχών (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 498).

Κατά τους Loeber και Keenan (1994) η εναντιωματική προκλητική διαταραχή απαντάται συχνότερα στα αγόρια (Loeber & Keenan, 1994, σελ. 498).

Ο Campell (1995, όπ. αναφ. στο Papacosta-Sismani, 2009) υποστηρίζει, ότι οι περισσότερες μελέτες γενικού πληθυσμού δείχνουν περίπου την ίδια συχνότητα εμφάνισης της διαταραχής σε αγόρια και κορίτσια (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 12).

Αντίθετα, σύμφωνα με τα εξαγόμενα συμπεράσματα της μελέτης των Wasserman et al. (2010) η εναντιωματική προκλητική διαταραχή εντοπίζεται στους ανήλικους παραβάτες και απαντάται σε υψηλότερα ποσοστά στα κορίτσια από ότι στα αγόρια (Wasserman et al., 2010, σελ. 1367).

3.3.Επιρροή παραβατικών συνομηλίκων

Οι απόψεις των ερευνητών ως προς τη σχέση και τον τρόπο, με τον οποίο συνδέονται η παραβατικότητα και η επιρροή που ενδεχομένως ασκούν οι παρέες παραβατικών συνομηλίκων στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς αποκλίνουν. Κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν, ότι η συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους έπεται της παραβατικής συμπεριφοράς, κάποιοι υποστηρίζουν ακριβώς το αντίθετο. Κάποιοι άλλοι επίσης διατείνονται, ότι οι δύο συμπεριφορές συνυπάρχουν και αλληλοεπηρεάζονται τροφοδοτώντας η μία την άλλη

(Κοντοπούλου, 2015, σελ. 66-68·Gottfredson & Hirchi, 1987, σελ. 597·Patterson, Dishion & Yoeger, 2000, σελ. 3-13).

Σύμφωνα με μία οπτική, οι παρέες των παραβατικών συνομηλίκων θεωρούνται παράγοντας κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, καθώς λειτουργούν ως «πρότυπα συμπεριφορών» προς μάθηση, μίμηση και ταύτιση. Τούτο συμβαίνει, διότι όσα παιδιά δεν κατορθώνουν να υιοθετήσουν το αξιακό σύστημα της οικογένειάς τους, ένεκα της δυσλειτουργικής σχέσης τους με τους γονείς τους, αναζητούν και υιοθετούν αξίες και μοτίβα συμπεριφορών φίλων ή άλλων «υποκοουλτούρων» (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 126, 137).

Κατά τον Herbert (1999) οι ανήλικοι παραβάτες φαίνεται, να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη δημιουργία φιλικών δεσμών με μη παραβατικούς ανηλίκους. Η συγκεκριμένη δυσκολία έγκειται, είτε στην έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων, γεγονός που παρατηρείται στους ανήλικους παραβάτες, είτε στην περιθωριοποίηση και μη αποδοχή από τον κύκλο των μη παραβατικών συνομηλίκων (Herbert, 1999, σελ. 116).

Συνακόλουθα, η έρευνα του Rochester κατέδειξε, ότι οι αδύναμες πεποιθήσεις των εφήβων για το άδικο μιας παραβατικής πράξης και συμπεριφοράς, όπως και η δικαιολόγηση κάποιων παραβατικών πράξεων, αποτελούν παράγοντες κινδύνου για την εμπλοκή τους σε παρέες παραβατικών συνομηλίκων ή συμμορίες (Thorneberry, Huizinga & Loeber, 2004, σελ. 12). Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και η μελέτη των Wyrick και Howell (2004) υποστηρίζοντας, ότι η συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους θεωρείται ισχυρός προγνωστικός παράγοντας για την ένταξη ενός ανηλίκου σε συμμορίες (Wyrick, P.A. & Howell, J.C., 2004, σελ. 25).

Σε έρευνα που διενεργήθηκε στην Κύπρο κατά τα έτη 2007-2012 σε 871 μαθητές γυμνασίου προκειμένου να εντοπιστούν οι παράγοντες που συνδέονται με την παραβατικότητα, προέκυψε ότι η συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους αποτελεί παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδή, & Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1889-1890).

Ομοίως, ο Martin (2016) μέσα από τη μελέτη του διατείνεται, ότι τα κορίτσια που διατηρούν ασθενείς συναισθηματικούς δεσμούς με τους γονείς τους είναι πιο επιρρεπή σε αντικοινωνικές επιρροές καθώς και στην επιρροή των παραβατικών συνομηλίκων και την υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών (Martin, 2016, σελ. 16, 28).

Οι απόψεις του Herbert (1999) συγκλίνουν. Επικαλούμενος τα εξαγόμενα αποτελέσματα της έρευνας των Glueck S. και Glueck E. που διενεργήθηκε το 1968,

υποστηρίζει, η πλειοψηφία, των αγοριών παραβατών συναναστρεφόταν με άτομα «επίσημα αναγνωρισμένα ως παραβάτες» (Herbert, 1999, σελ. 116).

Η Κοντοπούλου (2015), κατά την έρευνά της διαπίστωσε, ότι η πλειοψηφία των ανηλίκων κατά την πρώτη ποινική τους εμπλοκή διατηρούσαν μεικτές συναναστροφές με παραβατικά και μη παραβατικά άτομα ενώ, σε μικρότερο ποσοστό συναναστρέφονταν αποκλειστικά με παραβατικά άτομα. Κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα, ότι η επιλογή των συναναστροφών γινόταν κυρίως από προσωπική επιλογή και δευτερευόντως η επιλογή αποτελούσε συνέπεια άλλων παραγόντων όπως η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η απόρριψη από τους κύκλους μη παραβατικών συνομηλίκων, η προσέγγιση και η άσκηση πίεσης από παραβατικά άτομα και ο εγκλεισμός σε ίδρυμα αγωγής ή ορφανοτροφείο (Κοντοπούλου, 2015, σελ. 66).

Κατά τον Loeber (1990) η συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους αποτελεί μέτριας ισχύος προγνωστικό παράγοντα για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά (Loeber, 1990, σελ. 17).

Διαφορές επίσης εντοπίστηκαν στις απόψεις των ερευνητών όσον αφορά στην επίδραση του συγκεκριμένου παράγοντα στα δύο φύλα. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Belknap & Holsinger (2006) σε 444 παραβάτες (αγόρια και κορίτσια) δεν εντοπίστηκαν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα όσον αφορά στη συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους και στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 63).

Οι Weerman και Hoeve (2012) μελέτησαν σε ποιο βαθμό οι παρέες παραβατικών συνομηλίκων ασκούν διαφορετική επιρροή στα αγόρια από ότι στα κορίτσια καθώς επίσης και σε ποιο βαθμό οι διαφορές ως προς το φύλο στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς ερμηνεύεται ως διαφορετική έκθεση ή ευαλωτότητα σε παραβατικούς συνομηλίκους. Τα αποτελέσματα της έρευνάς τους δείχνουν ότι αν και τα χαρακτηριστικά των σχέσεων μεταξύ των συνομηλίκων διαφέρουν από πολλές απόψεις ως προς το φύλο, οι επιρροές των συνομηλίκων όσον αφορά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς είναι παρόμοια για τα αγόρια και τα κορίτσια (Weerman & Hoeve, 2012, σελ. 228).

Αντίθετα, οι Farrington, Barnes, και Lambert, (1996, όπ. αναφ στο Loeber et al., 2017, σελ. 43) εντόπισαν ότι η συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους ως παράγοντας κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς απαντάται σε υψηλότερο ποσοστό στα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια (Loeber et al., 2017, σελ. 43).

Τέλος, οι Henneberger et al. (2014) και οι Zahn et al. (2010) εξετάζοντας κατά πόσο η παραβατικότητα στα κορίτσια συνδέεται με την συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους, διαπίστωσαν ότι υπάρχει θετική σύνδεση της συναναστροφής με παραβατικούς συνομηλίκους με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Henneberger et al., 2014, σελ. 1335-Zahn et al., 2010, σελ. 4).

3.4.Κακοποίηση

Έχει διαπιστωθεί ότι η κακοποίηση και παραμέληση κατά την παιδική ηλικία συνδέεται με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς κατά την εφηβεία (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 2004, σελ. 141,157). Η πλειοψηφία των ερευνών εξάλλου αναδεικνύουν και επιβεβαιώνουν τη θετική σχέση ανάμεσα στην κακοποίηση και την παραβατικότητα (Κρανιδιώτη, Ζαγούρα, 2016, σελ. 1955-1956).

Σε μελέτη περίπτωσης (case study) που είχε απασχολήσει μία εκ των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων διαπιστώθηκε, ότι ο ανήλικος είχε υποστεί σημαντική παραμέληση από την μητέρα του (Ζαγούρα, Κρανιδιώτη, 2016, σελ. 1977).

Προγενέστερες έρευνες έχουν υποδείξει, ότι η κακοποίηση αλλά και η παραμέληση πριν την ηλικία των 18 ετών αποτελούν παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Smith & Thorneberry, 1995, σελ. 468-472). Ωστόσο οι παλαιότερες μελέτες, παρά το γεγονός, ότι έχουν συμβάλλει σημαντικά στην βιβλιογραφία, φαίνεται να μη διερευνούν την κακοποίηση που υπέστη ένα άτομο κατά τη διάρκεια της εφηβικής και μόνο ηλικίας. Κι αυτό διότι, οι ομάδες που μελετούνταν περιελάμβαναν άτομα που είχαν κακοποιηθεί μόνο κατά την παιδική ηλικία, ή κατά την παιδική και εφηβική ηλικία και όχι μεμονωμένα (Thorneberry, Huizinga & Loeber, 2004, σελ. 8). Ένεκα λοιπόν των ανωτέρω συνθηκών είναι δύσκολο να γνωρίζουμε με ακρίβεια, αν ο παράγοντας κακοποίηση συμβάλλει στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς. Για τον λόγο αυτό η έρευνα του Rochester λαμβάνοντας υπόψη τις ανωτέρω παραμέτρους επανεξέτασε τον παράγοντα κακοποίηση αξιολογώντας αυτήν την φορά, την ηλικία κατά την οποία συνέβη (Thorneberry, Huizinga & Loeber, 2004, σελ. 8-Smith & Thorneberry, 1995, σελ. 468-472).

Κατ' αυτόν τον τρόπο λοιπόν ελέγχθηκαν τέσσερις ομάδες νέων: η μία

αποτελούνταν από άτομα που δεν είχαν υποστεί κακοποίηση, η δεύτερη από όσα είχαν κακοποιηθεί μόνο κατά την παιδική τους ηλικία, η τρίτη από όσα είχαν υποστεί κακοποίηση μόνο κατά την εφηβεία και η τελευταία ομάδα αποτελούνταν από άτομα είχαν υποστεί επίμονη κακοποίηση η οποία τελούνταν από την παιδική έως και την εφηβική ηλικία. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι τα ποσοστά της αυτοαναφερόμενης παραβατικότητας ήταν υψηλά για τα άτομα που είχαν υποστεί κακοποίηση μόνο κατά την διάρκεια της εφηβείας, ενώ το υψηλότερο ποσοστό παραβατικότητας συγκριτικά με τις υπόλοιπες ομάδες παρατηρήθηκε στην ομάδα των ατόμων που είχαν υποστεί επίμονη και διαρκή κακοποίηση σε όλο το φάσμα των αναπτυξιακών σταδίων της παιδικής και εφηβικής ηλικίας (Thorneberry, Huizinga & Loeber, 2004, σελ. 9).

Από την έρευνα για τις αιτίες και τους παράγοντες που συσχετίζονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων που διεξήγαγε το Τμήμα πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Ηνωμένων Πολιτειών, φαίνεται, ότι η κακοποίηση που υπέστη ένα παιδί κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας και μόνο, εφόσον δεν συνεχιστεί και κατά την περίοδο της εφηβείας, δεν αποτελεί απαραίτητα παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει έναν ανήλικο στην παραβατικότητα (Thorneberry, Huizinga, & Loeber, 2004, σελ. 15).

Ωστόσο, σε έρευνα που πραγματοποίησε το Εθνικό Κέντρο για την Δικαιοσύνη των Ανηλίκων (National Center for Juvenile Justice) των ΗΠΑ διαπιστώθηκε ότι οι ανήλικοι παραβάτες που είχαν ιστορικό κακοποίησης ή κακομεταχείρισης, αριθμούσαν περισσότερες συλλήψεις και προσαγωγές στο δικαστήριο σε μικρότερη ηλικία και εμπλεκόταν σε πιο σοβαρά και πιο βίαια εγκλήματα, ενώ εμφάνιζαν και υψηλότερα ποσοστά υποτροπών (Κρανιδιώτη, Ζαγούρα, 2016, σελ. 1963-1964).

Οι μελέτες των Bender (2010) και Topitzes et al. (2011, όπ.αναφ. στο Lee & Villagrana, 2015), εντοπίζουν διαφορές ως προς το φύλο όσον αφορά στην κακοποίηση και στην ροπή προς την παραβατικότητα. Αναφέρεται συγκεκριμένα, ότι αν και τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια είναι πιθανότερο να κακοποιηθούν, ωστόσο τα αγόρια έχουν περισσότερες πιθανότητες να στραφούν στην παραβατικότητα. Αυτό ενδεχομένως συμβαίνει, διότι τα κορίτσια εσωτερικεύουν την τραυματική εμπειρία της κακοποίησης και μπορεί να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά καθυστερημένα, σε αντίθεση με τα αγόρια που η ροπή προς την παραβατικότητα είναι πιο άμεση (Lee & Villagrana, 2015, σελ. 20).

Οι Van der Put et al. (2015), υποστηρίζουν ότι η κακοποίηση καθώς και κάθε άλλη μορφή κακομεταχείρισης συμβάλλει σημαντικά στην ροπή των ανηλίκων στο

έγκλημα. Υποστηρίζουν ωστόσο, ότι από την έρευνά τους προκύπτει ότι ο εν λόγω παράγοντας απαντάται πιο συχνά στα κορίτσια παραβάτες (Van der Put et al., 2015, σελ. 9). Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και οι McCabe et al. (2002) οι οποίοι υποστηρίζουν, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες συγκριτικά με τα αγόρια, είναι πιθανό να έχουν βιώσει παραμέληση καθώς και όλους τους τύπους κακοποίησης (συναισθηματική, σωματική, σεξουαλική) (McCabe et al., 2002, σελ. 863).

Ομοίως, τα ευρήματα των ερευνών των Young et al. (2015), έδειξαν ότι από τα κορίτσια παραβάτες, το μεγαλύτερο ποσοστό εξ αυτών είχαν απασχολήσει και το σύστημα παιδικής προστασίας ως θύματα κακοποίησης εν συγκρίσει με τα κορίτσια που δεν είχαν στο ιστορικό τους κάποιο περιστατικό κακοποίησης (Young, Bowley, Bilanin, & Ho, 2015, σελ. 78).

Τα πορίσματα της έρευνας των Belknap και Holsinger (2006) έδειξαν ότι τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια, σχεδόν σε κάθε μεταβλητή που αναφερόταν στην κακοποίηση, παρουσίαζαν υψηλότερα ποσοστά. Πιο συγκεκριμένα, τα 3/4 των παραβατικών κοριτσιών ανέφεραν σωματική κακοποίηση από μέλος της οικογένειάς τους. Περισσότερα από τα 3/5 των κοριτσιών ανέφεραν διαρκή και επαναλαμβανόμενη σωματική κακοποίηση, ενώ στο ίδιο ποσοστό κυμαινόταν και οι αναφορές τους για σεξουαλική κακοποίηση. Σε δεύτερη φάση της έρευνας ως αιτία της παραβατικής τους συμπεριφοράς τα κορίτσια ανέφεραν τραυματικές εμπειρίες κακοποίησης (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 56, 65).

Κατά τους Belknap και Holsinger (2006) ένα σημαντικό ποσοστό μελετών δείχνουν, ότι υπάρχει σημαντική συσχέτιση της παραβατικότητας των κοριτσιών και της σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης. Ωστόσο, ο αριθμός των ερευνών οι οποίες συγκρίνουν τα αγόρια με τα κορίτσια ως προς τη σύνδεση της κακοποίησης και της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς, θεωρείται μικρός (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 58).

Τέλος, κατά τους Famularo et al. (1990) η κακοποίηση και κακομεταχείριση κατά την παιδική ηλικία συμβάλλει σημαντικά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια χωρίς να προκύπτει διαφοροποίηση ανάμεσα στα δύο φύλα (Famularo et al., 1990, σελ. 713).

3.4.1. Σεξουαλική κακοποίηση

Κατά τον Rayan (2002) ανήλικοι δράστες οι οποίοι διέπραξαν εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας διαπιστώθηκε, ότι υπήρξαν οι ίδιοι θύματα σεξουαλικής κακοποίησης σε μεγάλο ποσοστό. Τονίζεται βέβαια, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης δεν εξελίσσεται απαραίτητα σε δράστες σεξουαλικών αδικημάτων (Rayan, 2002, σελ. 891).

Στην μελέτη των Mackight και Loper (2002) κατά την οποία διερευνήθηκαν οι παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα κορίτσια διαπιστώθηκε, ότι οι σημαντικότεροι παράγοντες που συνδέονται με την παραβατικότητα των κοριτσιών, είναι η σεξουαλική κακοποίηση και η μονογονεϊκότητα είτε αυτή οφείλεται στη διάσπαση της οικογένειας λόγω διαζυγίου, είτε στην απώλεια ενός γονέα λόγω θανάτου είτε λόγω φυλάκισής του (Macknight & Loper, 2002, σελ. 193-194).

Μία έρευνα των Siegel & Williams (2003, όπ. αναφ στο Le, 2012) έρχεται να επιβεβαιώσει τα συμπεράσματα προγενέστερων ερευνών συγκρίνοντας δύο ομάδες παραβατικών κοριτσιών. Η μια ομάδα αποτελούνταν από κορίτσια τα οποία είχαν κακοποιηθεί σεξουαλικά κατά την παιδική τους ηλικία και η δεύτερη αποτελούνταν από κορίτσια τα οποία δεν είχαν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό συλλήψεων παρατηρήθηκε στην ομάδα των κοριτσιών που υπήρξαν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης. Τα κορίτσια παραβάτες με ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης σε σύγκριση με τη δεύτερη ομάδα ήταν 2.1 φορές πιθανότερο να συλληφθούν (Le, 2012, σελ. 26).

Μεταγενέστερα, οι Zimring, Jennings, & Piquero (2007, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017) διαπίστωσαν, επιβεβαιώνοντας τα συμπεράσματα παλαιότερων ερευνών, ότι η σεξουαλική κακοποίηση ως παράγοντας κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς απαντάται σε υψηλότερο ποσοστό στα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια (Loeber et al., 2017, σελ. 43). Την ίδια άποψη είχαν υποστηρίξει στο παρελθόν οι Cohen (1955) και Glaser (1965, όπ. αναφ. στο Hetherington, 1972) αναφέροντας ότι η παραβατικότητα των κοριτσιών σε σύγκριση με τα αγόρια οφείλεται συχνότερα στη σεξουαλική τους κακομεταχείριση (Hetherington, 1972, σελ. 314).

Η μελέτη των Ariga et al. (2008) η οποία εστιάζει στην έκθεση σε τραυματικές εμπειρίες (έκθεση σε τραύμα) έδειξε ότι η πλειοψηφία των κοριτσιών παραβατών είχε βιώσει μία τραυματική εμπειρία κατά το παρελθόν. Η συχνότερη αναφερθείσα τραυματική εμπειρία υπήρξε η σεξουαλική κακοποίηση (Ariga et al., 2008, σελ. 81).

Ωστόσο η κακοποίηση δεν αποτελεί κατά κανόνα αιτιολογικό παράγοντα για μία παραβατική πορεία, καθώς έχει διαπιστωθεί, ότι υπάρχουν περιπτώσεις ανηλίκων οι οποίοι αν και είχαν κακοποιηθεί ή παραμεληθεί κατά την παιδική τους ηλικία, ωστόσο δεν ανέπτυξαν παραβατική συμπεριφορά. Αυτό πιθανώς οφείλεται στο ότι η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς μπορεί να επηρεαστεί και να εμποδιστεί από κάποιους άλλους παράγοντες που λειτουργούν προστατευτικά (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 2004, σελ. 141,157).

3.5. Σχέσεις γονέων-παιδιών

Η οικογένεια αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα κοινωνικοποίησης των παιδιών, ο οποίος επηρεάζει την ζωή τους σε όλα τα επίπεδα και καθ'όλη την διάρκεια αυτής (Williams, 2006, σελ. 26· Gove & Crutchfield, 1982, σελ. 315). Μέσα στους κόλπους της οικογένειας το παιδί διαμορφώνει την προσωπικότητά του, την εικόνα που έχει το ίδιο για τον εαυτό του, την κοινωνική του ταυτότητα αποκτώντας την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις. Ενσωματώνει και υιοθετεί αξίες, αντιλήψεις και πρότυπα συμπεριφορών (Williams, 2006, σελ. 26· Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 53).

Κατά τον Shaw (1931, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) οι οικογενειακές συνθήκες, η δομή και σύνθεση της οικογένειας, οι σχέσεις και οι αλληλεπιδράσεις των μελών, οι συγκρούσεις και οι μη ισορροπημένες σχέσεις γονέων-παιδιών μπορούν, να επηρεάσουν «καταλυτικά» και να ωθήσουν τα παιδιά στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 50-53).

Οι Gove και Crutchfield (1982) υποστήριξαν, ότι τα συναισθήματα των γονέων απέναντι στα παιδιά τους αποτελούν τον ισχυρότερο προγνωστικό παράγοντα για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά. Ωστόσο η αλληλεπίδραση και η συναισθηματική σχέση γονέων-παιδιών φαίνεται, να αποτελεί τον πιο ισχυρό παράγοντα κινδύνου για εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα κορίτσια (Gove & Crutchfield, 1982, σελ. 301, 310, 316).

3.5.1. Χαλαροί συναισθηματικοί δεσμοί

Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες που απουσιάζουν οι στοργικές σχέσεις παρουσιάζουν επίμονη παραβατική συμπεριφορά (Herbert, 1999, σελ. 118).

Η ελλιπής εμπλοκή των γονέων και οι χαλαροί συναισθηματικοί δεσμοί γονέων-παιδιών έχουν ως αποτέλεσμα την έλλειψη σεβασμού στο πρόσωπο των γονέων και συνακόλουθα αποτελούν παράγοντα κινδύνου, για την υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς (Chng et al. 2016, σελ. 15·Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, σελ. 29).

Παιδιά τα οποία δεν έχουν βιώσει αγάπη και στοργή από τους γονείς τους, αλλά αντίθετα έχουν εισπράξει συναισθηματική απόρριψη, παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά παραβατικότητας (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 232). Η συναισθηματική απόρριψη ή η ψυχρότητα των γονέων εμποδίζει την ψυχολογική ταύτιση με το παιδί τους και συνεπώς τη δημιουργία ισχυρών συναισθηματικών δεσμών (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 232). Αν ο γονέας είναι ψυχολογικά απών, τότε το παιδί δεν λαμβάνει υπόψη την αντίδραση των γονέων στην τέλεση οποιασδήποτε πράξης. Σύμφωνα με τον Hirsch (1969, όπ.αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) *«εάν στην κατάσταση του πειρασμού δεν υπάρχει καμία σκέψη για τη γονεϊκή αντίδραση, τότε το παιδί είναι ελεύθερο να εκτελέσει οποιαδήποτε παραβατική πράξη»* (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 103).

Πλήθος ερευνών επιβεβαιώνουν την σημασία και την επίδραση των χαλαρών και δυσλειτουργικών σχέσεων στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Janssen, Decovic & Bruinsma (2014) έφηβοι οι οποίοι έχουν χαλαρούς συναισθηματικούς δεσμούς με τους γονείς τους επιλέγουν να μένουν περισσότερες ώρες εκτός σπιτιού, μακριά από τους γονείς και σε περιβάλλοντα εγκληματικά (Janssen, Decovic & Bruinsma, 2014, σελ.553, 560). Σύμφωνα με τους Thorneberry, Huizinga & Loeber (2014) οι εύθραυστες σχέσεις γονέων-παιδιών αυξάνουν τον κίνδυνο ένταξης των εφήβων σε συμμορίες (Thorneberry, Huizinga & Loeber, 2004, σελ. 12).

Τα πορίσματα της έρευνας της Νοβα-Καλτσούνη (2010) σε 229 ανηλικούς παραβάτες και τις οικογένειές τους, έδειξαν ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι σχέσεις των ανηλικών με τους γονείς τους ήταν χαλαρές με κυρίαρχο στοιχείο την έλλειψη επικοινωνίας (Νόβα-Καλτσουνη, 2010, σελ. 166).

Το ίδιο επιβεβαιώνει μεταγενέστερα και ο Agnew (2016) υποστηρίζοντας, ότι οι χαλαροί και δυσλειτουργικοί συναισθηματικοί δεσμοί γονέων-παιδιών αποτελούν ισχυρό παράγοντα που δύναται να ωθήσει έναν ανήλικο στην παραβατικότητα (Agnew, 2016, σελ. 182).

Συνακόλουθα ο O' Brien (1980, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) σε έρευνα που διενήργησε σε εφήβους που τέλεσαν αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας

παρατήρησε, ότι οι μητέρες των εφήβων δραστών περιγράφηκαν ως «ψυχρές» και «απορριπτικές» (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 163). Η ελλιπής και δυσλειτουργική επικοινωνιακή σχέση με την μητέρα, η πιθανή απουσία της από το σπίτι ακόμη και ένεκα της πολύωρης εργασίας της, η ελλιπής συναισθηματική σύνδεση συγκεκριμένα μητέρας-παιδιού δημιουργούν συναισθήματα αποξένωσης και αποστέρησης, τα οποία ωθούν τα παιδιά στην παραβατικότητα (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 83).

Οι Loeber και Stouthamer-Loeber (1986), υποστήριξαν ότι η έλλειψη προσοχής και ενδιαφέροντος από πλευράς και των δύο γονέων για τις δραστηριότητες των παιδιών, η απορριπτική συμπεριφορά των γονέων απέναντι στα παιδιά κι η απουσία υγιών συναισθηματικών δεσμών ευνοούν την ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, σελ. 29)

Οι McCabe et al. (2002) συνηγορούν ως προς την παραπάνω διαπίστωση και υποστηρίζουν, ότι δεν εντοπίζονται διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα στην παρουσία του συγκεκριμένου παράγοντα (McCabe et al., 2002, σελ. 863).

Λίγο αργότερα, οι Belknap & Holsinger (2006) σε έρευνα που πραγματοποίησαν σε 444 παραβάτες (αγόρια και κορίτσια) δεν εντόπισαν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα όσον αφορά στις σχέσεις των εφήβων με τους γονείς τους. Το ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών χαρακτήρισε αποστασιοποιημένες και χαλαρές τις σχέσεις τόσο με τον πατέρα, όσο και με τη μητέρα (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 60).

Τέλος η Hendrix (2017) διαπίστωσε μέσα από τη μελέτη της, ότι τα παιδιά, χωρίς να προβαίνει σε διαχωρισμό ως προς το φύλο, τα οποία είχαν αδιάφορους και απορριπτικούς γονείς παρουσίασαν τα υψηλότερα ποσοστά παραβατικότητας, συλλήψεων και φυλακίσεων επιβεβαιώνοντας τα πορίσματα της έρευνας των Steinberg et al. (2006) οι οποίοι κατέληγαν στα ίδια συμπεράσματα (Hendrix, 2017, σελ. 76 Steinberg et al., 2006, σελ. 47).

Αντίθετα οι Sylverthorn & Frick (1999) με την έρευνά τους εστίασαν την προσοχή τους στα κορίτσια και διαπίστωσαν, ότι τα παραβατικά κορίτσια προέρχονται από ανέπαφες συναισθηματικά οικογένειες συγκλίνοντας με τα πορίσματα της έρευνας του Rosenbaum (1989) ο οποίος κατέληγε στο ίδιο συμπέρασμα για την έλλειψη συναισθηματικής σύνδεσης των κοριτσιών με τους γονείς τους (Rosenbaum, 1989, σελ. 31).

Τέλος, τα ευρήματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο σε 2385 Κύπριους μαθητές, αγόρια και κορίτσια ηλικίας 12-16 ετών έδειξε, ότι η πιθανότητα

να εκδηλώσει ένας ανήλικος, είτε πρόκειται για αγόρι, είτε για κορίτσι, παραβατική συμπεριφορά ήταν σημαντικά χαμηλότερη αν αυτός ή αυτή διατηρούσε ισχυρό συναισθηματικό δεσμό με την οικογένεια και το σχολείο (Kapardis, 2013, σελ. 180).

3.5.2. Συγκρούσεις γονέων-παιδιού

Ανήλικοι οι οποίοι βιώνουν σκληρές και εύθραυστες σχέσεις με τους γονείς τους είναι πιθανό να έχουν μειωμένη ικανότητα αυτοελέγχου και επομένως υψηλότερες πιθανότητες να παραβατήσουν (Loeber & Farrington, 2012, σελ. 51).

Οι συγκρουσιακές σχέσεις γονέων-παιδιών δημιουργούν στα παιδιά και τους εφήβους αρνητικά συναισθήματα όπως άγχος, θυμό, κατάθλιψη. Οι έφηβοι στρέφονται στην χρήση ουσιών και σε άλλες μορφές παραβατικών συμπεριφορών προσπαθώντας να μετριάσουν αυτά τα συναισθήματα (Fagan, 2013, σελ. 620· Hay, 2003, σελ. 126).

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Janssen, Decovic & Bruinsma (2014) που πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία σε 615 εφήβους, αγόρια και κορίτσια κατά τα έτη 2008-2010 διαπιστώθηκε, ότι η ποιότητα της σχέσης γονέων-εφήβων σχετίζεται με τον χρόνο που θα αφιερώσει ο έφηβος σε εγκληματικά περιβάλλοντα. Όσοι έφηβοι διατηρούν συγκρουσιακή σχέση με τους γονείς τους, διαπιστώθηκε ότι επιλέγουν να βρίσκονται περισσότερο χρόνο εκτός σπιτιού, και ο χρόνος παραμονής τους σε εγκληματικά περιβάλλοντα αυξάνεται (Janssen, Decovic & Bruinsma, 2014, σελ. 561-562).

Κατά τον Wong (2012) ο παράγοντας που επιδρά σημαντικά στην παραβατικότητα των κοριτσιών είναι οι σχέσεις που διατηρούν με τους γονείς τους. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι η κακή σχέση μητέρας-κόρης, η έλλειψη υποστήριξης από τη μητέρα καθώς ο τρόπος με τον οποίο ασκεί τον ρόλο της η μητέρα μέσα από την έρευνά του φαίνεται, ότι αποτελεί για τα κορίτσια ουσιαστικό και μοναδικό παράγοντα κινδύνου για την υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών (Wong, 2012, σελ. 56).

Τέλος, οι Hengeller, Edwards και Borduin (2002) υποστηρίζουν, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες προέρχονται από πιο δυσλειτουργικά οικογενειακά περιβάλλοντα, όσον αφορά στο επίπεδο σχέσεων συγκριτικά με τα αγόρια. Σύμφωνα με τα εξαγόμενα συμπεράσματα της έρευνάς τους εντοπίζονται υψηλά ποσοστά

διαταραγμένων-εχθρικών σχέσεων και συγκρούσεων ανάμεσα στη μητέρα και την κόρη (Henggeler, Edwards & Borduin, 2002, σελ. 206). Την ίδια άποψη επιβεβαιώνουν και πορίσματα προγενέστερων ερευνών, των Chamberlain και Reid (1994) η έρευνα των οποίων είναι σύμφωνη με την προγενέστερη των Henggeler et al. (1987), οι οποίοι διαπίστωναν, ότι στο ιστορικό των ανήλικων κοριτσιών παραβατών αναφερόταν συγκρούσεις και εχθρικότητα στις σχέσεις τους με τη μητέρα τους, από ότι συνέβαινε στα αγόρια παραβάτες (Henggeler, Edwards & Borduin, 2002, σελ. 206· Henggeler, 1987, σελ. 206· Chamberlain & Reid, 1994, σελ. 24).

Η συναισθηματική σύνδεση και η ποιότητα της σχέσης παιδιού-γονέων επηρεάζουν σημαντικά την προσωπικότητα, την συμπεριφορά και την μετέπειτα πορεία του παιδιού. Η απουσία συναισθηματικής σχέσης ή η δυσλειτουργία στις σχέσεις γονέων-παιδιών δυσχεραίνει σε τέτοιο βαθμό την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού που λειτουργεί «καταλυτικά» στην αποδόμηση οποιουδήποτε κώδικα ηθικών αξιών, στην υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών και σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και στην τέλεση σοβαρών και βίαιων εγκλημάτων.

3.6. Αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές

Οι γονείς μπορούν να επηρεάσουν τα παιδιά τους με δύο τρόπους. Μέσα από τη σχέση που αναπτύσσουν μαζί τους και μέσα από την άσκηση του ρόλου τους και τις γονεϊκές πρακτικές (Wong, 2012, σελ. 65).

Τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων «πρέπει να αναζητούνται μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον» (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 55). Η συμπεριφορά των γονέων και η οικογενειακή ατμόσφαιρα αποτελούν βασικούς παράγοντες για την εκδήλωση βίαιης και παραβατικής συμπεριφοράς στους ανηλίκους (Arel & Kaukinen, 2008, σελ. 40).

Οι μετα-αναλύσεις των Derzon (2010) και Hoeve et al. (2009) επιβεβαιώνουν και υποστηρίζουν την άποψη, ότι οι ανεπιτυχείς γονεϊκές πρακτικές αποτελούν παράγοντα κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων (Derzon, 2010, σελ. 263· Hoeve et al., 2009, σελ. 749).

3.6.1. Γονεϊκή επίβλεψη-εποπτεία

Η επίβλεψη-εποπτεία των γονέων αναφέρεται στην ευαισθητοποίηση και ικανότητα των γονέων να είναι ενήμεροι για τις δραστηριότητες, τις συναναστροφές καθώς και τα μέρη στα οποία κινούνται και δραστηριοποιούνται τα παιδιά τους. Έχει επίσης διαπιστωθεί από πλήθος ερευνών, ότι οι γονείς των παραβατικών παιδιών αδυνατούν να εποπτεύσουν τις δραστηριότητες και συναναστροφές των παιδιών τους συγκριτικά με τους γονείς των μη παραβατικών παιδιών (Krohn et al., 1992, σελ. 289).

Αρκετές προγενέστερες μελέτες συνηγορούν ως προς την επίδραση της δυσλειτουργικής άσκησης των γονεϊκών πρακτικών και του γονεϊκού ρόλου εν γένει στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια. Μέσα από τα πορίσματα των ερευνών διαπιστώνεται, ότι η ανεπαρκής ή η πλήρης απουσία της εποπτείας και επίβλεψης των συναναστροφών των παιδιών αποτελεί κοινό παρονομαστή στις περιπτώσεις των ανήλικων παραβατών (Chng et al., 2016, σελ. 6-15; Silverthorn & Frick, 1999, σελ. 103; Κουράκης, Ζαγούρα & Γαλανού, χ.η., σελ. 7).

Η έρευνα που διενεργήθηκε στην Κύπρο κατά τα έτη 2007-2012 κατέδειξε, ότι η έλλειψη γονικής επίβλεψης συνδέεται με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδή, & Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1891).

Ομοίως, μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα σε 229 ανηλικούς παραβάτες και τις οικογένειές τους, διαπιστώθηκε, ότι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι γονείς των ανηλικών, είτε ασκούσαν ελλιπή έλεγχο και εποπτεία, είτε υιοθετούσαν αυταρχικές μορφές πειθαρχίας, εποπτείας και ελέγχου (Νόβα-Καλτσουνη, 2010, σελ. 166).

Το ίδιο διαπιστώθηκε και σε μελέτη ατομικής περίπτωσης (case study) ανήλικου παραβάτη που απασχόλησε την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών (Ζαγούρα, Κρανιδιώτη, 2016, σελ. 1977).

Τα πορίσματα της έρευνας των Hilterman et al. (2016) κατέδειξαν, ότι αν και η ελλιπής γονεϊκή επίβλεψη αποτελεί παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και για τα δύο φύλα, ο συγκεκριμένος παράγοντας φαίνεται πιο ισχυρός στα κορίτσια (Hilterman et al., 2016, σελ. 91). Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληγε και προγενέστερη έρευνα των Gove και Crutchfield (1982) υποστηρίζοντας ότι η έλλειψη εποπτείας και επίβλεψης από τους γονείς για τις δραστηριότητες και συναναστροφές των παιδιών αποτελεί ισχυρότερο προγνωστικό

παράγοντα για τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια (Gove & Crutchfield, 1982, σελ. 316).

Αντίθετα, ο Agnew (2016) υποστήριξε, ότι η ελλιπής γονεϊκή επίβλεψη αποτελεί συνθήκη που μπορεί, να ωθήσει τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια στην παραβατικότητα, χωρίς να εντοπίζει διαφορά στην επίδραση του συγκεκριμένου παράγοντα στα δύο φύλα (Agnew, 2016, σελ. 182).

Οι Hoeve et al. (2009) μέσα από ένα πλήθος δημοσιευμένων και αδημοσίευτων μελετών αναζήτησαν τη σύνδεση μεταξύ παραβατικότητας ανηλίκων και γονεϊκότητας. Εξέτασαν διάφορες παραμέτρους της γονεϊκότητας και εστίασαν την προσοχή τους στη γονεϊκή επίβλεψη, στον ψυχολογικό έλεγχο που ασκούν οι γονείς στα παιδιά, στην έλλειψη υποστήριξης, την απόρριψη και εχθρότητα καθώς και στα μοτίβα γονεϊκών συμπεριφορών ή γονεϊκές τυπολογίες (Hoeve et al., 2009, σελ. 749-751). Άλλες μελέτες ανέφεραν ότι η επιρροή των γονέων είναι ισχυρότερη στα κορίτσια, άλλες συμπεραίνουν ότι η οικογένεια αποτελεί σημαντικότερο παράγοντα για τα αγόρια και άλλες εντόπιζαν ελάχιστες διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα όσον αφορά στη γονεϊκότητα ως παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Hoeve et al., 2009, σελ.749 -752).

Στην έρευνα των Janssen, Decovic και Bruinsma (2014) που πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία σε 615 εφήβους, αγόρια και κορίτσια κατά τα έτη 2008-2010 φάνηκε, ότι η γονική επίβλεψη και ο έλεγχος κατά την διάρκεια της εφηβείας μειώνεται και αυτό πιθανώς συμβαίνει στην προσπάθεια των γονέων να δώσουν περισσότερη ελευθερία και ανεξαρτησία στα παιδιά τους. Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας έδειξαν, ότι η μείωση της γονικής επίβλεψης και ελέγχου ενόσω τα παιδιά τους μεγαλώνουν δε συνδέεται με την αύξηση του χρόνου που θα δαπανήσουν τα παιδιά τους σε εγκληματικά περιβάλλοντα. Αντίθετα θεωρείται ως μία ομαλή αναπτυξιακή εξέλιξη και δεν αποτελεί παράγοντα κινδύνου. Ωστόσο έφηβοι οι οποίοι δεχόταν λιγότερη επίβλεψη και έλεγχο από τους γονείς τους συγκριτικά με τους υπόλοιπους εφήβους έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιλέξουν, να βρίσκονται σε εγκληματικά περιβάλλοντα (Janssen, Decovic & Bruinsma, 2014, σελ. 561-562).

3.6.2. Άμεσος και έμμεσος γονεϊκός έλεγχος

Μέσα από μελέτες, Lee και Newson (1954), Toby (1957), Singer και Levine

(1988), Rossi (1984), Smith, Visser (1980) και Steffensmeier (1983, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004), έχει παρατηρηθεί ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια, τα οποία διανύουν το αναπτυξιακό στάδιο της προεφηβείας και τα οποία προέρχονται από διασπασμένες οικογένειες αναπτύσσουν συχνότερα παραβατική συμπεριφορά (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 80). Υποστηρίζεται, ότι ο λόγος ροπής προς την παραβατικότητα αποτελεί το γεγονός, ότι σε αυτού του τύπου οικογένειες ο γονικός έλεγχος ασκείται πλημμελώς. Παρατηρήθηκε επίσης, ότι με τα ανωτέρω δεδομένα, περισσότερο επιρρεπή για εμφάνιση παραβατικού τύπου συμπεριφορών θεωρούνται τα κορίτσια, τα οποία βρίσκονται στο στάδιο της εφηβικής ηλικίας σε σύγκριση με τα αγόρια (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 80).

Κατά τον Hirschi (όπ. αναφ. στο Wright & Cullen, 2001) ο έμμεσος γονεϊκός έλεγχος, μπορεί να ασκηθεί μόνον εφόσον υπάρχει γονεϊκή τρυφερότητα, προσκόλληση του παιδιού με τους γονείς, συναισθηματική ταύτιση και αγάπη καθώς έτσι δομείται ο σεβασμός των παιδιών προς τους γονείς. Ο έμμεσος γονεϊκός έλεγχος αναφέρεται ουσιαστικά στην ψυχολογική παρουσία των γονέων σε εκείνες τις περιπτώσεις που προκύπτει ο πειρασμός στα παιδιά και οι γονείς δεν είναι φυσικά παρόντες. Την στιγμή δηλαδή που το παιδί μπροστά στην πρόκληση θα αναλογιστεί τη σχέση του με τους γονείς και δεν θα θελήσει να τους απογοητεύσει. Θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός έλεγχος καθώς μπορεί να αναχαιτίσει και να αποτρέψει μία παραβατική συμπεριφορά (Wright & Cullen, 2001, σελ. 679).

Ο άμεσος γονεϊκός έλεγχος αναφέρεται στις προσπάθειες των γονέων να ελέγξουν τη συμπεριφορά των παιδιών τους επιβάλλοντας τιμωρίες σε ενδεχόμενη αρνητική συμπεριφορά (Wright & Cullen, 2001, σελ. 679).

Σύμφωνα με τον Nye (1958, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) ο άμεσος, και ο έμμεσος γονεϊκός έλεγχος θα πρέπει να λειτουργούν παράλληλα προκειμένου να είναι αποτελεσματικοί, διότι το παιδί θα βρεθεί και έξω από το όρια του σπιτιού του και μακριά από την επίβλεψη των γονέων (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 109-110). Συνεπώς ο άμεσος έλεγχος από μόνος του αποβαίνει αναποτελεσματικός. Χρειάζεται ο έμμεσος έλεγχος, ο οποίος θα δημιουργήσει τις ηθικές αναστολές και θα απομακρύνει το παιδί από την τέλεση μίας παραβατικής πράξης, καθώς το ίδιο το παιδί δεν θα θελήσει να απογοητεύσει τους γονείς τους με τους οποίους διατηρεί ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 109-110).

Σύμφωνα με τον Nye (1958, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) οι έμμεσοι γονεϊκοί έλεγχοι επιδρούν περισσότερο στα αγόρια, ενώ οι άμεσοι στα κορίτσια. Στα

κορίτσια ασκείται εντατικότερος γονεϊκός έλεγχος συνεπώς λειτουργεί αποτρεπτικά όσον αφορά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 112-113).

Ωστόσο η έλλειψη είτε των έμμεσων, είτε των άμεσων γονεϊκών ελέγχων αποτελεί ισχυρό προγνωστικό παράγοντα για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς τόσο στα κορίτσια, όσο και στα αγόρια (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 112-113).

3.6.3. Γονεϊκή εμπλοκή

Κατά τους Ahonen et al. (2014) η γονεϊκή εμπλοκή αναφέρεται στον χρόνο που περνούν οι γονείς με τα παιδιά τους. Οι γονείς που ασχολούνται περισσότερο με την ζωή των παιδιών τους τείνουν να επηρεάζουν τα πρότυπα και τις αξίες τους άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά. Συγκριτικά με την επίβλεψη και την εποπτεία η γονεϊκή εμπλοκή διαθέτει περισσότερο συναισθηματική διάσταση (Ahonen et al., 2014, σελ. 416).

Η μετα-ανάλυση των Loeber & Stouthamer-Loeber (1986) καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι οι κυριότεροι προγνωστικοί παράγοντες για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια είναι η γονεϊκή εμπλοκή και η επίβλεψη (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, σελ. 29). Λίγο αργότερα η έρευνα του Loeber (1990) καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα εντοπίζοντας ως ισχυρούς προγνωστικούς παράγοντες για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά τις γονεϊκές πρακτικές ανατροφής όπως η ελλιπής εποπτεία και η ελλιπής γονεϊκή εμπλοκή (Loeber, 1990, σελ. 15-17).

Η μελέτη των Johnson et al. (1995, όπ. αναφ. Belknap & Holsinger, 2006) κατέδειξε, ότι η ελλιπής γονεϊκή υποστήριξη έχει μεγαλύτερη επίδραση στην παρέκκλιση των αγοριών συγκριτικά με τα κορίτσια (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 50).

Η μελέτη των Hoeve et al. (2009) επιβεβαιώνει ότι η γονεϊκότητα συνδέεται με την παραβατικότητα και εντοπίζει ως σημαντικότερο παράγοντα κινδύνου τον ψυχολογικό έλεγχο. Ο ψυχολογικός έλεγχος σε αυτό το σημείο, αναφέρεται, στον τρόπο με τον οποίο οι γονείς κρατούν τα παιδιά τους εξαρτημένα, προσπαθούν να αλλάξουν τα συναισθήματά τους και χρησιμοποιούν τις ενοχές ως μέσω τιμωρίας.

Επίσης η έλλειψη ή η ελλιπής επίβλεψη-εποπτεία, η γνώση των γονέων για τις δραστηριότητες και συναναστροφές των παιδιών εκτός σπιτιού, καθώς και η απόρριψη και η εχθρότητα συνδέονται με την παραβατικότητα (Hoeve et al., 2009, σελ. 757-762). Τα ανωτέρω συμπεράσματα συγκλίνουν με τα ευρήματα της έρευνας του Loeber (1986, οπ. αναφ. στο Hoeve et al., 2009) ο οποίος υποστήριξε, ότι η απόρριψη από τους γονείς και η πλημμελής επίβλεψη αποτελούν τους σημαντικότερους προγνωστικούς παράγοντες για την παραβατικότητα ανηλίκων (Hoeve et al., 2009, σελ. 757-762).

3.6.4. Πειθαρχία

Σύμφωνα με την Baumrind (1996) η πειθαρχία αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα διαχείρισης της συμπεριφοράς των παιδιών. Υποστήριξε επίσης, ότι η σταθερή και συνεπής χρήση θετικών ή αρνητικών ενισχύσεων αμέσως μόλις παρουσιαστεί η θεμιτή ή η αθέμιτη συμπεριφορά βοηθά στην πειθαρχία και συνεπώς στην διαχείριση της συμπεριφοράς των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά μαθαίνουν, να ενεργοποιούν τον μηχανισμό ελέγχου της συμπεριφοράς τους (Baumrind, 1996, σελ. 409).

Έχει επίσης διαπιστωθεί, ότι οι αναποτελεσματικές και ασυνεπείς μέθοδοι διαπαιδαγώγησης που κυμαίνονται από την υπερβολική αυστηρότητα ως την απουσία οποιασδήποτε μορφής πειθαρχίας, συνδέονται με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων μελών μιας οικογένειας (Herbert, 1999, σελ. 118).

Συνεπώς οι χαλαρές και ασυνεπείς μέθοδοι πειθαρχίας των γονέων αποτελούν προγνωστικούς παράγοντες για την παραβατικότητα των ανηλίκων (Chng et al., 2016, σελ. 15· Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, σελ. 29). Το ίδιο συμβαίνει και με την υπερβολικά αυστηρή πειθαρχία, την επιβολή δηλαδή αυστηρών κανόνων και την σωματική τιμωρία σε περίπτωση παραβίασής τους (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 166).

Η έρευνα των Laub και Sampson (1988) σε συνέχεια της προγενέστερης έρευνας των Gluek και Gluek (1950) κατέδειξε, ότι η σκληρή και ασυνεπής πειθαρχία αποτελεί έναν από τους ισχυρότερους προγνωστικούς παράγοντες για ροπή των ανηλίκων τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών σε σοβαρή και επίμονη παραβατικότητα (Laub & Sampson, σελ. 370).

Στην έρευνα των Janssen, Decovic και Bruinsma (2014) που πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία σε 615 εφήβους, αγόρια και κορίτσια κατά τα έτη 2008-2010 προέκυψε, ότι η ελλιπής οριοθέτηση, η έλλειψη κανόνων, η ασυνεπής και σκληρή πειθαρχία ή η έλλειψη συνεπειών ύστερα από μία κακή συμπεριφορά συνδέονται με την παραβατικότητα και την παρατεταμένη παραμονή των εφήβων σε εγκληματικά περιβάλλοντα (Janssen, Decovic & Bruinsma, 2014, σελ. 562).

Τα ευρήματα της έρευνας των Henneberger et al. (2014) σε 622 κορίτσια εφηβικής ηλικίας έδειξαν ότι η σκληρή πειθαρχία συνδέεται θετικά με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς κατά την διάρκεια της μέσης εφηβείας (Henneberger et al., 2014, σελ. 1335).

Η σκληρή και ασυνεπής πειθαρχία, όπως έχει αναφερθεί αποτελεί παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια. Ωστόσο, η έρευνα των Hilterman et al, (2016) κατέδειξε, ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας φαίνεται πιο ισχυρός στα κορίτσια (Hilterman et al., 2016, σελ. 91).

Πλήθος εγκληματολογικών και άλλων μελετών έχουν προσπαθήσει να εξηγήσουν την επιρροή που ασκούν οι γονεϊκές πρακτικές, ο τρόπος άσκησης του γονεϊκού ρόλου καθώς και οι οικογενειακές συνθήκες στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

3.7. Ασταθείς οικογενειακές συνθήκες

Σύμφωνα με τη θεωρία των οικογενειακών συστημάτων, ο,τι επηρεάζει το άτομο, επηρεάζει και ολόκληρη την οικογένεια και ο,τι επηρεάζει το οικογενειακό σύστημα επηρεάζει και καθένα άτομο χωριστά. Συνεπώς τα προβλήματα των γονέων, τα οικογενειακά προβλήματα και οι οικογενειακές συνθήκες εν γένει διαχέονται στο περιβάλλον του παιδιού και το επηρεάζουν (Chng et al., 2016, σελ. 3· Vakahari, 2001, σελ. 30-31). Πλήθος ερευνών αναφέρουν, ότι τα οικογενειακά προβλήματα αποτελούν τους ισχυρούς προγνωστικούς παράγοντες για την παραβατικότητα των ανηλίκων (Chng et al., 2016, σελ. 2· Martin, 2016, σελ. 16).

Κατά την Loper- Booker (1999) οι οικογενειακοί παράγοντες συνδέονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων, τόσο των αγοριών, όσο και των κοριτσιών. Οι οικογενειακοί παράγοντες μπορούν να αναφέρονται για παράδειγμα στη διάσπαση

της οικογένειας, την απουσία ενός γονέα, τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις και ιδιαίτερα τις διαμάχες του ζευγαριού, την εγκληματικότητα των γονέων ή ακόμη και τις συχνές μετακινήσεις και αλλαγές κατοικίας της οικογένειας (Loper- Booker, 1999, σελ. 2). Παρά το γεγονός όμως ότι οι ανωτέρω παράγοντες εντοπίζονται και στα δύο φύλα, ωστόσο φαίνεται να ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στα κορίτσια, καθώς θεωρείται, ότι τα κορίτσια παραμένουν πιο κοντά στο σπίτι και την οικογένειά τους (Loper- Booker, 1999, σελ. 2).

Επομένως, οι ασταθείς οικογενειακές συνθήκες επηρεάζουν τις σχέσεις των μελών και φαίνεται να επηρεάζουν ιδιαίτερα τα κορίτσια κάνοντάς τα πιο επιρρεπή στην υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών (Martin, 2016, σελ. 16)

Οι McCabe et al. (2002) εστίασαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στα κορίτσια παραβάτες και υποστήριξαν, ότι υπάρχουν ελάχιστες μελέτες, οι οποίες να διερευνούν και να επιβεβαιώνουν, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες βιώνουν συχνότερα δυσμενείς και ασταθείς οικογενειακές συνθήκες, οι οποίες λειτουργούν ως παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Ωστόσο οι ίδιοι μέσα από τη μελέτη τους διαπίστωσαν, ότι τα κορίτσια που έχουν καταδικαστεί είναι πιθανότερο να προέρχονται από χαοτικά οικογενειακά περιβάλλοντα συγκριτικά με τα αγόρια (McCabe et al., 2002, σελ. 861).

3.7.1. Διάσπαση οικογένειας

Ο όρος «διασπασμένη» ή «διαλυμένη» οικογένεια αναφέρεται στη δομή της, δηλαδή στον αριθμό των μελών που την απαρτίζουν, το ρόλο και τη θέση που κατέχει καθένα από αυτά μέσα σε αυτή. Από άποψη δομής μία διασπασμένη οικογένεια θεωρείται ελλιπής ή μη πλήρης από την οποία απουσιάζει ο ένας γονέας είτε λόγω διαζυγίου, είτε λόγω θανάτου (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 58). Κατά τους Arel και Kaukinen (2008), ο όρος διασπασμένη ή μη πλήρης από άποψη δομής οικογένεια θεωρείται αρκετά ευρύς και παρουσιάζει ανομοιογένεια καθώς μπορεί να αναφέρεται σε οικογένειες που αποτελούνται μόνο από έναν γονέα, από θετούς γονείς, παππούδες, άλλους συγγενείς ή και μη συγγενικά πρόσωπα. Για τον λόγο αυτό, όπως υποστηρίζουν οι ερευνητές, είναι δύσκολο να ερμηνευθεί η σύνδεση της συγκεκριμένης οικογενειακής δομής με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στους ανηλίκους, διότι στις περισσότερες έρευνες η έννοια διασπασμένη οικογένεια

λαμβάνεται υπόψη ως ένα μοναδικό φαινόμενο (Apel & Kaukinen, 2008, σελ. 37).

Σύμφωνα με μία άλλη οπτική η έννοια της διασπασμένης οικογένειας αναφέρεται σε δύο τύπους οικογενειών. Στις «μη πλήρεις από άποψη δομής» οικογένειες, όπου εννοείται η ελλιπής οικογενειακή σύνθεση λόγω θανάτου, διαζυγίου, εγκατάλειψης ή για οιονδήποτε άλλο λόγο απουσιάζει κάποιος από τους δύο γονείς. Και στις «μη πλήρεις από άποψη λειτουργίας» οικογένειες που περιγράφει τις δυσλειτουργικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών παρά το γεγονός ότι από άποψη δομής μπορεί να θεωρούνται «πλήρεις» (Νόβα-Καλτσούνη, 2005, σελ. 129-130).

Οι «μη πλήρεις από άποψη δομής» οικογένειες, η απουσία ενός γονέα, είτε λόγω θανάτου, είτε λόγω εγκατάλειψης ή διαζυγίου θεωρούνται παράγοντες εγκληματογένεσης. Το διαζύγιο και η εγκατάλειψη θεωρούνται περισσότερο επιβαρυντικοί παράγοντες, με το σκεπτικό, ότι υπάρχει «υπαιτιότητα των γονέων» και η οικογενειακή ατμόσφαιρα επιβαρύνεται πολύ περισσότερο και με τρόπο διαφορετικό συγκριτικά με την περίπτωση θανάτου ενός γονέα (Νόβα-Καλτσούνη, 2005, σελ. 130).

Ένα σταθερό εύρημα των ερευνών για την παραβατικότητα των ανηλίκων, αποτελεί το γεγονός, ότι οι ανήλικοι που προέρχονται από διασπασμένες οικογένειες παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά παραβατικής συμπεριφοράς συγκριτικά με ανηλίκους που διαμένουν σε πλήρεις, από άποψη δομής οικογένειες, όπου πλήρεις νοούνται οι οικογένειες οι οποίες αποτελούνται και από τους δύο βιολογικούς γονείς (Apel & Kaukinen, 2008, σελ. 36-37). Ο λόγος της σύνδεσης της διασπασμένης οικογένειας με τη ροπή προς την παραβατικότητα είναι η έλλειψη του συναισθήματος ασφάλειας και πειθαρχίας, στοιχεία που επιδρούν αρνητικά στην διαμόρφωση της προσωπικότητας των ανηλίκων (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 58).

Οι έντονες συγκρούσεις και διαμάχες που δημιουργούνται κατά τη διάσπαση της οικογένειας λόγω διαζυγίου διαλύουν την ψυχική ισορροπία των παιδιών. Τα πορίσματα της έρευνας του Δημηνά (1994, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη 2004) σε ανήλικους παραβάτες, έδειξαν ότι στην πλειοψηφία τους προερχόταν από διασπασμένες οικογένειες λόγω διαζυγίου. Επιπλέον παρατηρήθηκε, ότι αντιμετώπιζαν πλείστα ψυχολογικά προβλήματα και υιοθετούσαν παραβατικές συμπεριφορές ένεκα της διάλυσης της σχέσης των γονιών τους (Κατσιγαράκη 2004, σελ. 68).

Κατά τους Wolchick et al. (2009, όπ. αναφ. στο Μπρούζος, 2016) οι επιπτώσεις

της διάσπασης της οικογένειας λόγω διαζυγίου είναι η υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών από τον έφηβο (Μπρούζος 2016, σελ. 191). Πορίσματα διαφόρων μελετών όπως των Shaw και McKay (1932), του Monahan (1957), του Kaiser (1959), της Olofson (1971), τα οποία επιβεβαιώθηκαν και από μεταγενέστερες μελέτες των Wells & Ranklin (1985), Laub & Sampson (1988), Van Voorhis et al. (1988, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) έδειξαν ότι υπάρχει σύνδεση των «διασπασμένων οικογενειών» με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στους ανηλίκους (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 56-60).

Η έρευνα της Κοντοπούλου (2015) κατέδειξε, ότι ο παράγοντας που φαίνεται να συνδέεται με την παραβατικότητα των ανηλίκων είναι οι ατελείς δομικά οικογένειες (nonintact homes). Πιο συγκεκριμένα τα πορίσματα της έρευνας κατέδειξαν, ότι αν και στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες στην πειραματική ομάδα διαβιούσαν κατά την περίοδο της ανηλικότητας και με τους δύο γονείς, εντούτοις στην πορεία και συγκεκριμένα από το 13ο έτος και έως την ενηλικίωση διαβιούσαν σε ελλιπή δομικά οικογένειες ή σε ιδρυματικό περιβάλλον (Κοντοπούλου, 2015, σελ. 43-47).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα σε 229 ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειές τους, διαπιστώθηκε, ότι στο 47% των περιπτώσεων οι ανήλικοι προέρχονται από πλήρεις οικογένειες, ενώ σε ποσοστό 53% αυτών προέρχονται από διασπασμένες οικογένειες. Σύμφωνα με τα ανωτέρω δεδομένα, η ερευνήτρια διατείνεται, ότι η ευθύνη για την παραβατικότητα των ανηλίκων δεν αποδίδεται ακέραια στη «διαλυμένη» οικογένεια, αλλά στην συνύπαρξη και συνυπαιτιότητα και άλλων παραγόντων (Νόβα-Καλτσουνη, 2010, σελ. 162, 166).

Μία σημαντική διαπίστωση των Apel και Kaukinen (2008) αποτελεί το γεγονός, ότι ανήλικοι οι οποίοι προέρχονται από διασπασμένες οικογένειες αλλά ο γονέας-κηδεμόνας με τον οποίο διαμένουν είναι η βιολογική μητέρα, παρουσιάζουν μικρότερα ποσοστά αντικοινωνικής συμπεριφοράς εν συγκρίσει με τους ανηλίκους που κηδεμόνας-γονέας με τον οποίο συμβιώνουν είναι ο βιολογικός πατέρας (Apel & Kaukinen, 2008, σελ. 50).

Πορίσματα προγενέστερων ερευνών των Wilkinson (1974), Austin (1978), Hennessey Richards & Berk (1978), Wadsworth (1979), Canter (1982), Hodgkiss (1933), Mohanan (1957), Steffensmeier, Rosental, Shehan (1980, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) έδειξαν ότι τα παραβατικά κορίτσια προέρχονται σε υψηλότερο ποσοστό συγκριτικά με τα αγόρια, από διασπασμένες οικογένειες (Κατσιγαράκη,

2004, σελ. 78).

Στο ίδιο μοτίβο κινείται και η μελέτη των Monahan και Toby (1957, όπ. αναφ. στο Hetherington, 1972) σύμφωνα με την οποία προέκυψε, ότι τα κορίτσια παραβάτες είναι πιθανότερο συγκριτικά με τα αγόρια παραβάτες να προέρχονται από διασπασμένες οικογένειες (Hetherington, 1972, σελ. 313-314) .

Η Papacosta-Sismani (2009) αναφέρει ως παράγοντα επικινδυνότητας για την παραβατική συμπεριφορά των κοριτσιών την διασπασμένη οικογένεια ή την έλλειψη αυτής, είτε το κορίτσι ζει με ένα γονέα, είτε με κάποιον συγγενή, είτε με αναδόχους, είτε σε κάποιο ίδρυμα (Papacosta-Sismani, 2009, σελ. 116).

3.7.2. Μεικτές-ανασυγκροτημένες ή ανασυσταμένες οικογένειες

Μεικτή, ανασυγκροτημένη ή ανασυσταμένη οικογένεια (blended family) είναι εκείνη που αποτελείται από δύο ανθρώπους των οποίων οι πρώτοι γάμοι έχουν καταλήξει σε διαζύγιο, έχουν αποκτήσει παιδιά από τον πρώτο τους γάμο και επιλέγουν να συζήσουν ή να ξαναπαντρευτούν αποκτώντας παιδιά με το νέο σύντροφο ή σύζυγο μεταφέροντας παράλληλα τα παιδιά των προηγούμενων γάμων στη νέα οικογένεια (Σατίρ, 1989, σελ. 192· Μπρούμου, 2014, σελ. 75 · Apel, 2008, σελ. 46). Παρά το γεγονός, ότι το παιδί που προέρχεται από τους δύο νέους συζύγους αποτελεί βιολογικό τους τέκνο, και η συγκεκριμένη οικογενειακή δομή για εκείνο είναι πυρηνική, ωστόσο ο όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την οικογένεια είναι η «ανασυσταμένη-μεικτή η ανασυγκροτημένη» οικογένεια. Διότι για ένα παιδί η συγκεκριμένη οικογένεια είναι πλήρης και πυρηνική, ενώ για τα υπόλοιπα παιδιά θετή (Apel & Kaukinen, 2008, σελ. 39).

Τα παιδιά στις ανασυσταμένες οικογένειες και κυρίως οι έφηβοι, είναι πιθανόν να αναπτύξουν παραβατική συμπεριφορά (Μπρούμου, 2014, σελ. 75). Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξαν και προγενέστερα οι έρευνες των Dornbush et al. (1985), Hirchi (1969), Rankin (1983, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) υποστηρίζοντας, ότι η παραβατικότητα των ανηλίκων συνδέεται με τις μεικτές οικογένειες (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 80-81).

Το πρόβλημα στις μεικτές-ανασυσταμένες οικογένειες εντοπίζεται στη συναισθηματική επιβάρυνση της οικογενειακής ατμόσφαιρας λόγω της δυσκολίας που παρουσιάζεται στη διαμόρφωση των νέων σχέσεων, ιδιαίτερα όταν οι γονείς

φέρνουν στη νέα οικογένεια παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Τα παιδιά δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, παρουσιάζουν ψυχολογικά προβλήματα που πηγάζουν τόσο από τις εντάσεις που δημιουργούνται, όσο και από τη δυσκολία τους να αισθανθούν ότι ανήκουν στην οικογένεια. Σύμφωνα επίσης με τα πορίσματα των ανωτέρω ερευνών μεγαλύτερα ποσοστά παραβατικότητας παρατηρούνται στα αγόρια που ανήκουν σε οικογένειες που αποτελούνται από τη βιολογική μητέρα και το νέο πατέρα-πατριό, λόγω της αδυναμίας να συνδεθούν συναισθηματικά με το νέο πατέρα διότι αισθάνονται πιο προσκολλημένα ψυχικά με το βιολογικό τους πατέρα (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 81-82).

3.7.3. Απώλεια-θάνατος γονέα

Σύμφωνα με τα εξαγόμενα συμπεράσματα της μελέτης των Mackinght και Loper (2002) η απουσία ή απώλεια ενός γονέα είτε λόγω θανάτου, είτε λόγω διαζυγίου αποτελεί παράγοντα κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων αλλά και έναν από τους πλέον ισχυρούς παράγοντες που οδηγούν στην παραβατική συμπεριφορά τα κορίτσια (Mackight & Loper , 2002, σελ. 194).

Σύμφωνα με μία άλλη οπτική ο Bowlby (1944 και 1951, όπ. αναφ. στο Μπρούμου, 2014) υποστήριξε, ότι η εφηβική παραβατικότητα έχει συνδεθεί με την απουσία ή απώλεια της μητέρας (Μπρούμου, 2014, σελ. 72).

Ο Bowlby (1952) τόνισε, ότι για να αναπτύξει ένα παιδί μία υγιή ψυχικά προσωπικότητα απαιτείται να βιώσει μία διαρκή, αδιάκοπη, ζεστή, στοργική και δοτική συναισθηματικά σχέση με τη μητέρα του που θα του παρέχει ασφάλεια και ένα ζεστό, οικείο οικογενειακό περιβάλλον (Bowlby, 1952, σελ. 11). Η πλημμελής ή ανύπαρκτη μητρική φροντίδα δημιουργεί συναισθήματα απόρριψης και εγκατάλειψης και έχει έντονα εντοπιστεί σε άτομα παραβατικά (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 152). Η έλλειψη συναισθηματικής σύνδεσης με τους γονείς λόγω της φυσικής απουσίας αυτών και ιδιαίτερα της μητέρας θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική και συνδέεται με τη ροπή προς την παραβατικότητα (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 100).

Τέλος, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 444 αγόρια και κορίτσια παραβάτες, δεν εντοπίστηκαν διαφορές στα δύο φύλα, όσον αφορά μεταβλητές όπως ο θάνατος ενός γονέα, η φυλάκιση, ή η νοσηλεία του γονέα σε ψυχιατρικό νοσοκομείο (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 58).

3.7.4. Απουσία πατέρα

Σύμφωνα με την Cabrera (2002, όπ. αναφ. στο Μπρούμου, 2014) η απουσία του πατέρα έχει συνδεθεί με την παραβατικότητα κυρίως των αγοριών. Τα αγόρια που μεγάλωσαν σε οικογένειες χωρίς τη μόνιμη παρουσία του πατέρα ή εκείνα που μεγάλωναν με θετό πατέρα, είχαν αυξημένες πιθανότητες εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς και φυλάκισης (Μπρούμου, 2014, σελ. 72). Επιπλέον σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο Santrock (1975, όπ. αναφ. στο Μπρούμου, 2014) για την επίδραση της απουσίας του πατέρα, όσον αφορά στην ηθική ανάπτυξη των αγοριών, προέκυψε, ότι τα αγόρια χωρίς πατέρα είναι περισσότερο επιθετικά και γίνονται συχνότερα παραβάτες συγκριτικά με τα αγόρια των οποίων ζουν και οι δύο γονείς (Μπρούμου, 2014, σελ. 73).

Οι Harper και McLanahan (2004) υποστήριξαν, ότι σύμφωνα με πορίσματα παλαιότερων ερευνών διαφαίνεται σύνδεση μεταξύ της απουσίας του πατέρα και της παραβατικής συμπεριφοράς. Ωστόσο διάφορες ανασκοπήσεις έδειξαν, ότι οι έρευνες αν και είναι πολυάριθμες, ωστόσο θεωρούνται ατελέσφορες και ελλιπείς κυρίως λόγω της διαφορετικής δειγματοληψίας (Harper & McLanahan, 2004, σελ. 370-371). Σύμφωνα με τα πορίσματα της δικής τους μελέτης (2004), διαπιστώθηκε ότι η πιθανότητα φυλάκισης ενός ανηλίκου αυξάνεται όταν από το σπίτι απουσιάζει ο πατέρας (Harper & McLanahan, 2004, σελ. 388)

Η Hetherington (1972) εστιάζοντας στα κορίτσια παραβάτες, υποστηρίζει ότι οι επιπτώσεις της απουσίας του πατέρα για τα κορίτσια εμφανίζονται μόνο κατά την εφηβεία και εκδηλώνονται κυρίως ως αδυναμία να αλληλεπιδράσουν με άνδρες παρά ως κάποια αποκλίνουσα συμπεριφορά. Ωστόσο η συμπεριφορά των κοριτσιών τα οποία μεγαλώνουν χωρίς την παρουσία του πατέρα, δεν έχει μελετηθεί στον βαθμό που έχει μελετηθεί η συμπεριφορά των αγοριών και συνεπώς χρήζει περαιτέρω έρευνας (Hetherington, 1972, σελ. 323-325).

Η Hetherington (1972) επισημαίνει επίσης, ότι η παραβατικότητα συνδέεται με την πατρική αποστέρηση λόγω διαζυγίου και λιγότερο με την απώλεια του πατέρα λόγω θανάτου (Hetherington, 1972, σελ.314).

3.7.5. Συχνές αλλαγές κατοικίας

Η έρευνα των Laub & Sampson (1988) η οποία συμφωνεί και επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα των Gluek & Gluek (1950) κατέδειξε, ότι η συνεχής μετακίνηση και αλλαγή κατοικίας της οικογένειας προκαλεί αποσταθεροποίηση η οποία με τη σειρά της επηρεάζει την δυνατότητα των γονέων και ιδιαίτερα της μητέρας για επίβλεψη και άσκηση πειθαρχίας. Για τους λόγους αυτούς θεωρήθηκε παράγοντας κινδύνου για τη ροπή των ανηλίκων, τόσο των αγοριών, όσο και των κοριτσιών στην παραβατικότητα (Laub & Sampson, 1988, σελ. 372).

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και στη μελέτη τους οι Zahn et al. (2010) οι οποίοι θεωρούν τις συχνές μετακινήσεις της οικογένειας και την αλλαγή κατοικίας ως ένα παράγοντα που υποδηλώνει οικογενειακή αστάθεια και λειτουργεί ως παράγοντας κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων χωρίς να εντοπίζεται διαφοροποίηση ως προς το φύλο (Zahn et al., 2010, σελ. 4)

Αντίθετα, οι Hawkins et al. (2000) υποστήριξαν, ότι ελάχιστες έρευνες έχουν γίνει για να διαπιστωθεί αν οι συχνές αλλαγές κατοικίας μιας οικογένειας αποτελούν παράγοντα που ωθεί έναν ανήλικο στην παραβατικότητα. Απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση, ώστε να γίνει κατανοητή η σχέση του συγκεκριμένου παράγοντα με την παραβατικότητα των ανηλίκων τόσο των αγοριών, όσο και των κοριτσιών (Hawkins et al., 2000, σελ. 5).

3.8. Συγκρούσεις-βία μεταξύ συζύγων

Σε αντιδιαστολή με τις διασπασμένες, από άποψη δομής, οικογένειες υπάρχουν και οι συναισθηματικά διασπασμένες οικογένειες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από έντονες διαφωνίες, ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων, και παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά υιοθέτησης παραβατικών προτύπων συμπεριφοράς από τα ανήλικα μέλη τους συγκριτικά με τις νομικά διασπασμένες οικογένειες (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 63).

Οι συνεχείς εντάσεις, οι συγκρούσεις μεταξύ των μελών μιας οικογένειας και η δυσαρμονία στις σχέσεις τους συνδέονται με επίμονη παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων μελών της (Herbert, 1999, σελ. 118).

Σε έρευνα που διενεργήθηκε στην Κύπρο κατά τα έτη 2007-2012 σε μαθητές

γυμνασίου διαπιστώθηκε, ότι οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις αποτελούν παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδή, & Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1890-1891).

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και η μελέτη περίπτωσης (case study) ανήλικου παραβάτη που είχε απασχολήσει μία εκ των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων, όπου διαπιστώθηκε, ότι στο ιστορικό της οικογένειας αναφερόταν συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων (Ζαγούρα, Κρανιδιώτη, 2016, σελ. 1977).

Προγενέστερες μελέτες, όπως των Henggeler et al. (1987) κατέδειξαν ότι οι οικογένειες των κοριτσιών παραβατών σημειώνουν υψηλότερα ποσοστά ενδοοικογενειακών συγκρούσεων, και διαταραγμένων σχέσεων μεταξύ των συζύγων συγκριτικά με εκείνες των αγοριών παραβατών (Henggeler et al., 1987, σελ. 200, 206)

Κατά τους Bush et al. (1990), Lewis et al. (1988), McNally et al. (1995) και Pfeffer (1980, όπ.αναφ. στο Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 2004) στο ιστορικό ανήλικων δραστών ανθρωποκτονιών διαπιστώθηκε πολλαπλή και συνεχής έκθεση σε ακραία βία και έντονες ενδοοικογενειακές συγκρούσεις (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 2004, σελ. 145).

Τέλος, τα ευρήματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο σε 2385 Κύπριους μαθητές, αγόρια και κορίτσια ηλικίας 12-16 ετών κατέδειξαν, ότι η πιθανότητα εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς ήταν σημαντικά υψηλότερη αν μέσα στην οικογένεια υπήρχαν διαρκείς εντάσεις και συγκρούσεις (Καπαρδής, 2013, σελ. 180).

3.9. Ψυχοπαθολογία γονέων

Η ψυχοπαθολογία των γονέων έχει αναγνωριστεί και επιβεβαιωθεί ως παράγοντας επικινδυνότητας για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στους ανηλίκους (Dixon, Howie & Staling, 2004, σελ. 1154· Frick, 1994, σελ. 205).

Οι McCabe et al. (2002) στην μελέτη τους εντοπίζουν σε ανήλικους παραβάτες ιστορικό ψυχοπαθολογίας σε έναν ή και στους δύο γονείς και δεν διαπιστώνουν καμία διαφορά ως προς την εμφάνιση του συγκεκριμένου παράγοντα στα δύο φύλα (McCabe et al., 2002, σελ. 863-865).

Οι Dixon, Howie και Staling, (2004) στην έρευνά τους διαπίστωσαν επίσης

υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογίας με τουλάχιστον μία ψυχική διαταραχή στους γονείς παραβατικών ανηλίκων (Dixon, Howie & Staling, 2004, σελ. 1154).

Οι Award, Saunders Levene (1984, όπ. αναφ. στο Κατσιγαράκη, 2004) οι οποίοι διενήργησαν έρευνα σε εφήβους που τέλεσαν αδικήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας παρατήρησαν, ότι ένα μεγάλο ποσοστό αυτών είχαν μητέρες οι οποίες έπασχαν από διαταραχές καταθλιπτικού τύπου (Κατσιγαράκη, 2004, σελ. 163).

Οι Silverthorn και Frick (1999) παρατήρησαν στην μελέτη τους, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες προέρχονται από δυσλειτουργικά οικογενειακά περιβάλλοντα, όπου παρατηρείται σε υψηλό ποσοστό ψυχική ασθένεια των γονέων και ιδιαίτερα της μητέρας (Silverthorn & Frick, 1999, σελ. 110). Οι έρευνες των Henggeler et al. (1987) και Rosenhbaum (1989) κατέληγαν στα ίδια συμπεράσματα, υποστηρίζοντας, ότι τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες πιθανότατα προέρχονται από οικογένειες που διαπιστώνεται ψυχοπαθολογία σε έναν ή και στους δύο γονείς (Henggeler et al., 1987, σελ. 199· Rosenhbaum, 1989, σελ. 40-43).

3.10. Παραβατικότητα γονέων

Η εγκληματική δράση και παραβατικότητα ενός ή και των δύο γονέων, φαίνεται να επηρεάζει τα παιδιά, διότι ταυτίζονται με το παραβατικό γονικό πρότυπο, μαθαίνουν, υιοθετούν και αναπαράγουν την παραβατική συμπεριφορά. Έχει επίσης διαπιστωθεί, ότι ο παραβατικός ή οι παραβατικοί γονείς επηρεάζουν κυρίως τα κορίτσια ωθώντας τα στην υιοθέτηση αντίστοιχης συμπεριφοράς (Martin, 2016, σελ. 17).

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας της Κοντοπούλου (2015) παρατηρήθηκε, ότι οι συμμετέχοντες σε ποσοστό 23,6% ανέφεραν ιστορικό παραβατικής συμπεριφοράς για κάποιο μέλος της οικογένειας και ποινική καταδίκη σε ποσοστό 69,23%. Η παραβατική συμπεριφορά αφορούσε έναν μόνο γονέα, ενώ σε περιπτώσεις που αναφερόταν ότι αναπτύσσουν εγκληματική δράση και άλλα μέλη της οικογένειας, παρατηρήθηκε, ότι αφορούσε τα αδέρφια των ανηλίκων (Κοντοπούλου, 2015, σελ. 45-46)

Σε προγενέστερη μελέτη που διενήργησαν οι Glueck S. και Glueck E. το 1968 (όπ. αναφ. στο Herbert, 1999) διαπιστώθηκε, ότι τα μέλη της οικογένειας των αγοριών παραβατών είχαν παρουσιάσει εγκληματική συμπεριφορά (Herbert, 1999,

σελ. 115).

Λίγο αργότερα, τα αποτελέσματα της έρευνας του Loeber (1990) κατέδειξαν, ότι η παραβατικότητα-εγκληματικότητα των γονέων αποτελεί μέτριο παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά (Loeber, 1990, σελ. 17).

Από έρευνες που έχουν κατά καιρούς πραγματοποιηθεί, όπως είναι η μελέτη του Cambridge για την ανάπτυξη της παραβατικότητας (Cambridge study in delinquent development) και η μελέτη του Pittsburgh (Pittsburgh Youth Study) έδειξαν ότι η παραβατικότητα παιδιών συνδέεται με την παραβατικότητα των γονέων. Θετική σχέση με την παραβατικότητα των παιδιών φαίνεται να έχει και η σύλληψη για την τέλεση παράνομων πράξεων των αδελφών, των παππούδων αλλά και των θείων. Η εγκληματική συμπεριφορά και η φυλάκιση του πατέρα φαίνεται να συνδέεται περισσότερο από οποιοδήποτε άλλου μέλους της οικογένειας με την υιοθέτηση παραβατικού τύπου συμπεριφορών από τα άρρενα τέκνα της οικογένειας (Farrington, 2011, σελ. 132).

Οι Leve και Chamberlain (2004) υποστηρίζουν στη μελέτη τους, ότι τα κορίτσια που έχουν ένα βιολογικό γονέα ο οποίος έχει καταδικαστεί είναι περισσότερο επιρρεπή να αναπτύξουν παρόμοιες συμπεριφορές (Leve & Chamberlain, 2004, σελ. 449).

Οι Dixon, Howie και Starling (2004) έρχονται να επιβεβαιώσουν την ανωτέρω διαπίστωση, καθώς από την έρευνα που πραγματοποίησαν σε 100 παραβατικά κορίτσια εφηβικής ηλικίας τα οποία εκτίουν ποινή φυλάκισης και βρισκόταν σε καταστήματα κράτησης διαπίστωσαν, ότι σε ποσοστό 63% οι παραβάτες ήταν πιθανό να έχουν στην οικογένειά τους κάποιο μέλος το οποίο επίσης έχει φυλακιστεί (Dixon, Howie & Starling, 2004, σελ. 1154).

Τέλος, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας του Wong (2012) διαπιστώθηκε, ότι η καταδίκη και φυλάκιση του πατέρα φαίνεται να συνδέεται με την παραβατικότητα των κοριτσιών. Ενώ η καταδίκη και φυλάκιση της μητέρας δεν διαπιστώθηκε να επιδρά στην υιοθέτηση εγκληματικής συμπεριφοράς από τα κορίτσια (Wong, 2012, σελ. 53).

3.11. Χρήση ουσιών

Η εξάρτηση από ψυχοδραστικές ουσίες-ναρκωτικά συνδέεται άμεσα με την παραβατικότητα και αποτελεί μία «αμφίδρομη σχέση αλληλοτροφοδότησης». Ο ανήλικος παραβάτης λόγω της χρήσης ουσιών προβαίνει στην τέλεση αξιόποινης πράξης καθώς η χρήση αποτελεί ποινικό αδίκημα. Ωστόσο λόγω της εξάρτησης και για να καλύψει τις ανάγκες του, θα οδηγηθεί εκ νέου στην παραβατικότητα με την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (Καραμπέρη, 2016, σελ. 13-14).

Σε μία έρευνα της Κοντοπούλου (2015) η οποία υλοποιήθηκε σε 40 ενήλικες άρρηνες καταδικασθέντες, οι οποίοι είχαν διαπράξει την πρώτη παραβατική πράξη ενόσω ήταν ανήλικοι, καθώς και σε 16 επίσης άρρηνες (14 ενήλικες και 2 ανήλικοι) στους οποίους είχαν επιβληθεί αναμορφωτικά ή και θεραπευτικά μέτρα κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, διερευνήθηκε η ηλικία πρώτης ποινικής εμπλοκής και η συσχέτιση αυτής με τη χρήση ουσιών. Από τα πορίσματα της έρευνας προέκυψε, ότι στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες ήταν χρήστες ουσιών με έναρξη της χρήσης κατά την περίοδο της ανηλικότητας (Κοντοπούλου, 2015, σελ. 45). Αν και σύμφωνα με την συγγραφέα η σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα και τη χρήση δεν είναι σαφής και ευδιάκριτη, ωστόσο αποτελεί αναμφισβήτητη διαπίστωση, ότι η παραβατικότητα και η χρήση ουσιών συνυπάρχουν ως συμπεριφορές συντηρώντας και ενισχύοντας η μία την άλλη σε βάθος χρόνου, και ακολουθώντας συνήθως την παραβατική πορεία του ανηλικού (Κοντοπούλου, 2015, σελ. 45).

Κατά τους Thornberry et al. (2004) η χρήση ουσιών από τους ανηλικούς θεωρείται από ισχυρό παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση σοβαρής και επίμονης παραβατικότητας. Όσον αφορά στα κορίτσια ο συγκεκριμένος παράγοντας, μεμονωμένα ή και σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, όπως η σχολική αποτυχία ή τα ψυχολογικά προβλήματα, δεν αποτελεί ισχυρό παράγοντα κινδύνου για την εκδήλωση σοβαρής παραβατικότητας (Thornberry, Huizinga, Loeber, 2004, σελ. 7).

Προγενέστερες μελέτες των Teplin, Asbran και McClelland (1996, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017) αναφέρουν, ότι η χρήση ουσιών συνδέεται περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη διαταραχή με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Loeber et al., 2017, σελ. 42).

Μεταγενέστερα, οι Dixon, Howie και Starling (2004, όπ. αναφ. στο Le, 2012 σελ. 27) στη μελέτη τους σε 100 παραβατικά κορίτσια εφηβικής ηλικίας που βρισκόταν σε καταστήματα κράτησης και φυλακές, διαπίστωσαν, ότι τα κορίτσια παραβάτες συγκρινόμενα με ομάδα μη παραβατικών ανηλικών ανέφεραν σε ποσοστό

85% χρήση και εξάρτηση από ουσίες (Dixon, Howie & Starling, 2004, σελ. 1153).

Τέλος, σε έρευνα που διενεργήθηκε στην Κύπρο κατά τα έτη 2007-2012 σε 871 μαθητές γυμνασίου διαπιστώθηκε, ότι οι παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς εμπεριέχουν τη χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών (Καπαρδής, Σπανούδης, Καπαρδή, & Κωνσταντίνου, 2016, σελ. 1890-1891).

Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω διακρίνεται μία σύνδεση και μία αλληλεξαρτώμενη σχέση μεταξύ της παραβατικότητας ανηλίκων και των δυσλειτουργικών συνθηκών που δημιουργούνται και επικρατούν στους κόλπους μίας οικογένειας. Οι δυσλειτουργικές συνθήκες εντοπίζονται στη δομή και λειτουργία της, τη συναισθηματική ατμόσφαιρα και τις σχέσεις μεταξύ των μελών. Ιδιαίτερης σημασίας θεωρείται η άσκηση των γονεϊκών ρόλων και τα γονεϊκά πρότυπα.

Ωστόσο, οι ανωτέρω συνθήκες ή παράγοντες κινδύνου δεν προκαθορίζουν απαραίτητα αρνητικές συμπεριφορές και αποτελέσματα, καθώς υπάρχουν πολυάριθμα παραδείγματα παιδιών τα οποία ενώ κατατάσσονταν σε ομάδες υψηλού κινδύνου ωστόσο η πορεία τους ήταν θετική. Επομένως εκτιμάται πως υπάρχουν και κάποιοι άλλοι παράγοντες οι οποίοι δρουν προστατευτικά (Macknight & Loper, 2002, σελ. 188).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

Η βιβλιογραφία γύρω από τις θεραπευτικές παρεμβάσεις σχετικά με τη διαχείριση των περιστατικών των ανήλικων κοριτσιών παραβατών είναι περιορισμένη (Le, 2012, σελ. 26).

Η πλειοψηφία των ερευνών για την παραβατικότητα των ανηλικών επικεντρώνεται στα αγόρια. Συνεπώς πληροφορίες για ενδεδειγμένες και αποτελεσματικές παρεμβάσεις ανάλογα με το φύλο είναι ελάχιστες (Loper-Booker, 1999, σελ. 3· Martin, 2016, σελ. 3). Ωστόσο παρεμβάσεις που επικεντρώνονται στην οικογένεια, στην εκμάθηση επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων, στη διαχείριση σχέσεων, και στη διαχείριση επικίνδυνων συμπεριφορών όπως η χρήση ουσιών έχουν αποδειχθεί το ίδιο επιτυχείς και στα κορίτσια (Loper-Booker, 1999, σελ. 3).

Οι ερευνητές διαφωνούν ως προς την αναγκαιότητα ή μη σχεδιασμού διαφορετικών παρεμβάσεων και προγραμμάτων για τα δύο φύλα. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι παρόλο που τα δύο φύλα μπορεί να έχουν για παράδειγμα τελέσει τα ίδια βίαια εγκλήματα, εντούτοις εντοπίζονται διαφορές ως προς τη διαδρομή που ακολουθούν για το έγκλημα (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 65-67· Le, 2012, σελ. 26). Έτσι λοιπόν όσον αφορά στα αγόρια η παραβατικότητα θεωρείται «*προβληματική συμπεριφορά*», επομένως μπορούν να τη διαχειριστούν μέσω αναμορφωτικών και επανορθωτικών προγραμμάτων που επικεντρώνονται στην τροποποίηση της συμπεριφοράς, ενώ η παραβατικότητα των κοριτσιών θεωρείται παθολογική και λογίζεται ως «*πρόβλημα ψυχιατρικό*». Επομένως πολλά κορίτσια παραβάτες δε λαμβάνουν τις κατάλληλες παρεμβάσεις, οι οποίες να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τους (Le, 2012, σελ. 26). Επιπλέον σύμφωνα με τον Wright (2014, όπ. αναφ. στο Martin, 2016) οι διαφορετικές παρεμβάσεις ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών θεωρούνται απαραίτητες διότι τα αγόρια και τα κορίτσια έχουν διαφορετικές ανάγκες και ο τύπος των εγκλημάτων που διαπράττουν συχνά διαφέρει (Marti, 2016, σελ. 36).

Παρά το γεγονός, ότι το ποσοστό της παραβατικότητας των κοριτσιών εξακολουθεί να είναι μικρότερο συγκριτικά με τα αγόρια, ωστόσο παρατηρείται μία

διαρκής αύξηση τις τελευταίες τρεις δεκαετίες (Martin, 2016, σελ. 2-3). Κατά την Martin (2016) το σύστημα απονομής δικαιοσύνης θα πρέπει να εφαρμόσει τις βέλτιστες πρακτικές για τη διαχείριση των περιστατικών των παραβατικών κοριτσιών προκειμένου να μειωθούν τα ποσοστά της παραβατικότητας. Η ικανότητα καλύτερης διαχείρισης των κοριτσιών παραβατών μειώνει την πιθανότητα υποτροπής και αυξάνει την πιθανότητα μείωσης της παραβατικότητας (Martin, 2016, σελ. 3).

4.1. Οικογενειακή θεραπεία (family therapy)

Η θεραπεία οικογένειας αναζητά το πρόβλημα μέσα από τα στοιχεία που θα δώσει η δυναμική της οικογένειας και θεωρεί τον ανήλικο, ως μέρος ενός σύνθετου δικτύου αλληλεπιδράσεων και σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Κάθε στοιχείο αυτού του δικτύου περιέχει πληροφορίες αλλά και πιθανώς έχει μερίδιο ευθύνης για τη δημιουργία της προβληματικής κατάστασης (Herbert, 1999, σελ. 257).

Κατά την Loper-Booker (1999) η θεραπεία οικογένειας, η οποία θα επικεντρώνεται στα μοτίβα επικοινωνίας και στη διαχείριση της διαπροσωπικής συμπεριφοράς των μελών, καθώς επίσης και στην εκπαίδευση των γονέων σε δεξιότητες και στρατηγικές επικοινωνίας ενδείκνυται ως παρέμβαση σε οικογένειες παραβατικών ανηλίκων τόσο αγοριών, όσο και κοριτσιών (Loper-Booker, 1999, σελ. 4).

Η πολυπλοκότητα και η σοβαρότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα ανήλικα κορίτσια παραβάτες χρειάζονται πολύπλευρες και εντατικές παρεμβάσεις προκειμένου να έχουν έναν σημαντικό αντίκτυπο (Leve et al., 2012, σελ. 563).

4.2. Συμβουλευτική

Η πλέον συνηθισμένη παρέμβαση που χρησιμοποιούν οι Επιμελητές Ανηλίκων για την διαχείριση των περιστατικών των ανηλικών παραβατών είναι η συμβουλευτική, ατομική και γονέων, η οποία σύμφωνα με τα εξαγόμενα συμπεράσματα της συστηματικής ανασκόπησης των Evans-Chase και Zhou (2014) φαίνεται να έχει σημαντικά αποτελέσματα στην μείωση του κινδύνου των υποτροπών χωρίς να επισημαίνεται κάποια διαφοροποίηση ως προς το φύλο (Evans-Chase & Zhou, σελ. 452-459).

4.2.1. Συμβουλευτική γονέων

Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης επιδιώκει την συμμετοχή των γονέων των ανήλικων παραβατών στην ποινική διαδικασία (Maschi et al., 2013, σελ. 472). Η εμπλοκή και συμμετοχή των γονέων σε όλη την πορεία του παιδιού τους μέσα στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης κρίνεται ιδιαίτερα ουσιαστική γι' αυτό και επιδιώκεται μέσω της συνεργασίας με τους Επιμελητές Ανηλίκων. Η συμβουλευτική προς τους γονείς αποτελεί μία από τις βασικές μεθόδους παρέμβασης των Επιμελητών Ανηλίκων (Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ. 16-17).

Η συνεργασία των εν λόγω επαγγελματιών με τους γονείς περιγράφεται ως ο ακρογωνιαίος λίθος μιας επιτυχούς παρέμβασης για τους ανήλικους παραβάτες. Μέσω της συμβουλευτικής ανωτέρω επαγγελματίες στοχεύουν στην συναισθηματική υποστήριξη και στην ενθάρρυνση των γονέων. Στόχος είναι οι γονείς να αναλάβουν την ευθύνη επίβλεψης και εποπτείας του παιδιού τους, καθώς και να μπορούν να θέσουν όρια και να επιβάλλουν συνέπειες σε περίπτωση που το παιδί τους παραβιάσει οικογενειακούς ή κοινωνικούς κανόνες ή δεν είναι συνεπές ως προς τις υποχρεώσεις του προς το δικαστήριο. Να αναπτύξουν την ικανότητα να υποστηρίζουν το παιδί τους και να αντιληφθούν τη γονεϊκή εξουσία, το ρόλο τους και τις υποχρεώσεις και ευθύνες που απορρέουν από αυτόν (Maschi et al., 2013, σελ. 470-485· Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ. 16-17).

4.2.2. Ατομική συμβουλευτική

Η παρέμβαση που χρησιμοποιούν οι Επιμελητές Ανηλίκων για τη διαχείριση των παραβατικών ανηλίκων τόσο των αγοριών παραβατών, όσο και των κοριτσιών είναι η συμβουλευτική μέσω της οποίας στοχεύουν στη μείωση του κινδύνου των υποτροπών. Βοηθούν τους ανήλικους να είναι υπεύθυνοι για τη συμπεριφορά τους, και προσπαθούν να δημιουργήσουν νέα κίνητρα και ευκαιρίες για έναν διαφορετικό τρόπο ζωής μακριά από την παραβατικότητα (Schwalbe & Maschi, 2009, σελ. 357· Μαλούχου & Μουτσοπούλου, 2018, σελ. 14-15).

Κατά τους Calhoon et al. (2011), η ατομική συμβουλευτική στους ανήλικους παραβάτες, φαίνεται να αποτελεί αποτελεσματική μέθοδο για μακροπρόθεσμες

αλλαγές. Βοηθά τους ανήλικους παραβάτες να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες για τη σύναψη πιο υγιών, παραγωγικών και λιγότερο επιθετικών σχέσεων με τους γύρω τους (Calhoon et al., 2001, σελ. 135).

Κατά την Martin (2016) η ατομική συμβουλευτική φαίνεται να είναι αποτελεσματική τόσο για τα αγόρια, όσο και για τα κορίτσια παραβάτες. Ωστόσο φαίνεται ότι τα κορίτσια χρρίζουν περισσότερο ατομικής συμβουλευτικής η οποία θα ασχολείται κυρίως με την αυτοεκτίμησή τους (Martin, 2016, σελ. 72 & 79).

4.3. Προγράμματα για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων

Τα κορίτσια έχουν διαφορετικές ανάγκες από τα αγόρια και τείνουν να διαπράττουν διαφορετικά εγκλήματα. Η εφαρμογή προγραμμάτων τα οποία, θα ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες κάθε φύλου μπορούν να χρησιμεύσουν ως εργαλείο αναμόρφωσης και αποκατάστασης της παραβατικότητας των ανηλίκων (Martin, 2016, σελ. 18).

Τα κορίτσια παραβάτες συγκριτικά με τα αγόρια έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες όπως σωματική και κυρίως σεξουαλική βία. Η σεξουαλική κακοποίηση συνδέεται με εκδήλωση ψυχοπαθολογίας, συχνότερα κατάθλιψη. Συνεπώς προκύπτει ανάγκη για προγράμματα που να επικεντρώνονται και να ανταποκρίνονται σε αυτές ακριβώς τις ιδιαίτερες ανάγκες των κοριτσιών, καθώς τα δύο φύλα φαίνεται, να ανταποκρίνονται διαφορετικά στις εμπειρίες και τα βιώματα (Le, 2012, σελ. 26-28 Walker et al., 2012, σελ. 745).

Σύμφωνα με τους Calhoon et al. (2001) η επιλογή των κατάλληλων παρεμβάσεων για τη διαχείριση των περιστατικών των ανηλίκων παραβατών θεωρείται πρόκληση καθώς δεν έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά όλα τα προγράμματα τα οποία έχουν υλοποιηθεί (Calhoon et al., 2001, σελ. 139)

Σύμφωνα με την Loper-Booker (1999) η υλοποίηση προγραμμάτων τα οποία θα αφορούν κορίτσια με στόχο την εμπλοκή τους σε υγιείς σχέσεις και την εκπαίδευσή τους σε κοινωνικές δεξιότητες, μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της παραβατικότητας των κοριτσιών (Loper-Booker, 1999, σελ.5).

Η Martin (2016) αναλύοντας τις αντιλήψεις των Επιμελητών Ανηλίκων υποστήριξε, ότι αναδύεται η ανάγκη για σχεδιασμό προγραμμάτων παρέμβασης προσαρμοσμένα στο κάθε φύλο. Στόχος θα είναι να οδηγήσουν στην αναμόρφωση

και τη μείωση των υποτροπών των παραβατικών κοριτσιών, καθώς οι παρεμβάσεις που σήμερα εφαρμόζονται παραβλέπουν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους (Martin, 2016, σελ. 3-7).

Κατά τους Walker et al. (2012), παρόλο που υπάρχουν κενά στην έρευνα ως προς την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των κοριτσιών, ωστόσο υπάρχει επαρκής πληροφόρηση από προγράμματα και παρεμβάσεις τα οποία έχουν υλοποιηθεί στο εξωτερικό από τοπικούς φορείς. Η συγκεκριμένη πληροφόρηση επιτρέπει στους επίσημους κρατικούς φορείς και στις υπηρεσίες του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων να εφαρμόζουν μεταρρυθμίσεις και παρεμβάσεις στοχευμένες και εξειδικευμένες ως προς το φύλο (Walker et al., 2012, σελ. 743).

Στην μελέτη της Martin (2016) κατά την οποία καταγράφηκαν οι αντιλήψεις των Επιμελητών Ανηλίκων για την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών τους στα ανήλικα κορίτσια παραβάτες οι απαντήσεις τους ήσαν ποικίλες. Κάποιοι ανέφεραν ότι οι παρεμβάσεις τους θα μπορούσαν να είναι αποτελεσματικότερες αν υλοποιούσαν προγράμματα επικεντρωμένα αποκλειστικά στα κορίτσια (Martin, 2016, σελ. 102). Ωστόσο κατά την Goodkind (2005) ελλοχεύουν κίνδυνοι στο σχεδιασμό προγραμμάτων με βάση το φύλο. Για να σχεδιαστούν προγράμματα τα οποία θα ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες των κοριτσιών, θα πρέπει να προσδιοριστούν ποιές είναι αυτές οι ιδιαίτερες και διαφορετικές ανάγκες. Σε αντίθετη περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος να σχεδιαστούν προγράμματα που βασίζονται σε στερεότυπα, παρά σε πιο αναλυτικές πληροφορίες που εξηγούν πώς ένα κορίτσι οδηγείται στην παραβατικότητα (Goodkind, 2005, σελ. 53).

4.4.Αναγκαιότητα της έρευνας

Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση γίνεται αντιληπτό, ότι η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων τόσο των αγοριών, όσο και των κοριτσιών αποτελεί απόρροια ατομικών, οικογενειακών και κοινωνικών παραγόντων καθώς και διαφόρων συνθηκών ή τραυματικών εμπειριών (Baglivio et al., 2015, σελ. 238).

Κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προέκυψε, ότι οι παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στους ανηλίκους είναι κοινοί τόσο για τα αγόρια, όσο και για τα κορίτσια (Hubbard & Pratt, 2002, σελ. 1 · Wong, 2012, σελ.

148). Ωστόσο παρατηρείται, ότι ορισμένοι ερευνητές ισχυρίζονται ότι κάποιοι από τους εν λόγω παράγοντες εντοπίζονται συχνότερα στα κορίτσια, ενώ κάποιοι άλλοι ισχυρίζονται το αντίθετο.

Σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, όσον αφορά στη διαχείριση των περιστατικών των ανήλικων παραβατών υπάρχουν διάφορες παρεμβάσεις που είτε απευθύνονται στο άτομο, είτε στους γονείς, είτε στην οικογένεια ως ενιαίο σύστημα (Baglivio et al., 2015, σελ.239). Επιπλέον επισημαίνεται ιδιαίτερα η ανάγκη υλοποίησης προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις διαφορετικές και ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε φύλου (Martin, 2016, σελ. 17).

Παρά το γεγονός, ότι έχουν διενεργηθεί διεθνώς έρευνες για την αναζήτηση των παραγόντων που οδηγούν ένα κορίτσι στην παραβατικότητα, καθώς και αν χρήζουν διαφορετικής παρέμβασης, εντούτοις κατά την αναζήτησή μας στην ελληνική βιβλιογραφία δεν εντοπίστηκαν αντίστοιχες έρευνες που να απευθύνονται στο συγκεκριμένο πληθυσμό, ήτοι τους Επιμελητές Ανηλίκων, που επιλέχθηκε για την υλοποίηση της έρευνάς μας.

Ο σκοπός και ο σχεδιασμός της παρούσας έρευνας προέκυψε από το προσωπικό και επαγγελματικό ενδιαφέρον της ερευνήτριας για το συγκεκριμένο φαινόμενο. Η ερευνητική προσοχή στρέφεται στην προσέγγιση του φαινομένου μέσα από τις αντιλήψεις και απόψεις των επαγγελματιών οι οποίοι ασχολούνται με τη διαχείριση και αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών.

Οι αντιλήψεις, οι παρατηρήσεις και οι εμπειρίες τους μπορούν ενδεχομένως να προσφέρουν πληροφορίες για την κατανόηση του φαινομένου και κατά συνέπεια την ενίσχυση και εξέλιξη των υπηρεσιών, που οι ίδιοι παρέχουν αναφορικά με την πλέον κατάλληλη και αποτελεσματική διαχείρισή τους.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να καταγραφούν οι αντιλήψεις των Επιμελητών Ανηλίκων, ώστε να εξεταστεί από το σύνολο των παραγόντων που ωθούν έναν ανήλικο στην τέλεση παραβατικών πράξεων το ενδεχόμενο ύπαρξης κάποιων παραγόντων, οι οποίοι εντοπίζονται συχνότερα στα κορίτσια. Επιπλέον διερευνάται μέσα από την εμπειρία και τις αντιλήψεις των επαγγελματιών, η ανάγκη για διαφορετικές παρεμβάσεις προσαρμοσμένες στο φύλο των ανήλικων παραβατών καθώς και αν το έργο τους χρήζει ενίσχυσης προκειμένου η διαχείριση των συγκεκριμένων περιστατικών να είναι περισσότερο αποτελεσματική.

Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα ερευνητική εργασία, επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

Ερευνητικό ερώτημα 1:

Από τους παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο στην παραβατικότητα εντοπίζονται κάποιοι πιο συχνά στα κορίτσια;

Ερευνητικό ερώτημα 2:

Οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση των περιστατικών των ανηλικών παραβατών θα πρέπει να διαφοροποιούνται σε σχέση με το φύλο;

Ερευνητικό ερώτημα 3:

Χρειάζεται ενίσχυση το έργο των Επιμελητών Ανηλικών για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κοριτσιών παραβατών;

ΜΕΡΟΣ Β: Η ΕΡΕΥΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Συμμετέχοντες

Ο πληθυσμός που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας αποτελείται από δύο κατηγορίες επαγγελματιών, οι οποίοι στελεχώνουν τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής:

α) οι Επιμελητές Ανηλίκων και

β) οι Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής που εκτελούν χρέη Επιμελητών Ανηλίκων σε υπηρεσίες όπου δεν είναι στελεχωμένες με Επιμελητή Ανηλίκων.

Ο καθορισμός του πληθυσμού προσδιορίστηκε από το αντικείμενο της έρευνάς μας (Javeau, 2000, σελ. 68).

Οι Επιμελητές Ανηλίκων ασχολούνται με την πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας ανηλίκων σύμφωνα με το Π.Δ. 49/79, το Π.Δ. 101/2014, το Ν. 378/76 και το Ν. 3189/2003 και επομένως αποτελούν τους καθ' ύλην αρμόδιους για τη διαχείριση του συγκεκριμένου προβλήματος.

Το σύνολο των εν λόγω επαγγελματιών σε όλη την χώρα είναι εβδομήντα εννέα (79) άτομα εκ των οποίων ανταποκρίθηκαν και συμμετείχαν στην έρευνα οι σαράντα πέντε (45).

Φύλο

Από το σύνολο των συμμετεχόντων ($N = 45$), η πλειοψηφία ήταν γυναίκες. Πιο συγκεκριμένα, το 80% ($n = 36$) ήταν γυναίκες και το 20% ($n = 9$), ήταν άνδρες, ($M = 1.8$, $S.D = .40$ (βλ. πίνακα 1.0) .

Πίνακας 1.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με το φύλο.

	ΦΥΛΟ			
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΑΝΔΡΕΣ	9	20,0	20,0	20,0
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	36	80,0	80,0	100,0
Σύνολο	45	100,0	100,0	

Ηλικιακή ομάδα

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων ήτοι το 60% ($n = 27$), ($M = 2.26$, $S.D. = .68$) ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 40-49 ετών, το 8,9% ($n = 4$) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 30-39 ετών, το 26,7% ($n = 12$) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 50-59 ετών και το 4,4% ($n = 2$) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 60 ετών και άνω (βλ.πίνακα 2.0).

Πίνακας 2.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν.

ΗΛΙΚΙΑ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
30-39 έτη	4	8,9	8,9	8,9
40-49 έτη	27	60,0	60,0	68,9
50-59 έτη	12	26,7	26,7	95,6
<60 έτη	2	4,4	4,4	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	45	100,0	100,0	

Τίτλοι σπουδών

Στον **πίνακα 3.0** που αναφέρεται στους τίτλους σπουδών των συμμετεχόντων, παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων ήτοι το 48,9% ($n = 22$), ($M = 2.55$, $S.D. = 1.96$) είναι απόφοιτοι του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας (Κοινωνικοί Λειτουργοί), ακολουθούν με ποσοστό 17,8% ($n = 8$) οι απόφοιτοι του τμήματος Ψυχολογίας και με ποσοστό 15,6% ($n = 7$) οι απόφοιτοι του τμήματος Κοινωνιολογίας. Έπονται με ποσοστό 8,9% ($n = 4$) οι απόφοιτοι της Νομικής, ακολουθούν με ποσοστό 4,4% ($n = 2$) οι απόφοιτοι του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου και τέλος το 2,2% ($n = 1$) απόφοιτος του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Πίνακας 3.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον τίτλο σπουδών τους.

ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ	22	48,9	48,9	48,9
ΝΟΜΙΚΗ	4	8,9	8,9	57,8
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	8	17,8	17,8	75,6
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ	1	2,2	2,2	77,8
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ	7	15,6	15,6	93,3
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ- ΠΑΝΤΕΙΟΣ	2	4,4	4,4	97,8
ΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	1	2,2	2,2	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	45	100,0	100,0	

Μεταπτυχιακοί τίτλοι σπουδών

Το 51,1% ($n = 23$) των ερωτώμενων είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ενώ το 48,9% ($n = 22$) δεν κατέχουν κάποιο μεταπτυχιακό τίτλο ($M = 1.48$, $S.D. = .50$), (βλέπε πίνακα 4.0).

Πίνακας 4.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την κατοχή μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.

ΚΑΤΟΧΟΙ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΝΑΙ	23	51,1	51,1	51,1
ΟΧΙ	22	48,9	48,9	100,0
Σύνολο	45	100,0	100,0	

Στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 5.0) παρατηρούμε, ότι από το σύνολο των κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ($N = 23$) η πλειοψηφία ήτοι το 26,1% ($n = 6$), ($M = 1.75$, $S.D. = 2.23$) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών που αφορά στις κοινωνικές επιστήμες, ακολουθούν με ποσοστό 21,7% ($n = 5$) οι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στον τομέα της ψυχολογίας, το 13,3 % ($n = 3$)

κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο που αφορά στον τομέα του δικαίου και το 13,3% ($n = 3$) κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών που αφορά στην εκπαίδευση ενηλίκων. Το 8,7% ($n = 2$) κατέχουν μεταπτυχιακό τίτλο που αφορά στον τομέα της υγείας, το υπόλοιπο 8,7% ($n = 2$) τον τομέα της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού και το τελικό 8,7% ($n = 2$) αφορά τον τομέα της εγκληματολογίας.

Πίνακας 5.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την κατεύθυνση του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	5	21,7	21,7	21,7
ΔΙΚΑΙΟ	3	13,0	13,0	34,8
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	6	26,1	26,1	60,9
ΥΓΕΙΑ	2	8,7	8,7	69,6
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ & ΕΠΑΓΓ.ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ	2	8,7	8,7	78,3
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ	3	13,0	13,0	91,3
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	2	8,7	8,7	100,0
Σύνολο	23	100,0	100,0	

a. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ = ΝΑΙ

Διδακτορικό δίπλωμα

Στον πίνακα 6.0 που ακολουθεί διαπιστώνουμε, ότι το 91,1% ($n = 41$) των συμμετεχόντων δεν κατέχουν διδακτορικό δίπλωμα ενώ το 8,9% ($n = 4$) είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος ($M = 1.91, S.D. = .28$).

Πίνακας 6.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με την κατοχή διδακτορικού διπλώματος.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΝΑΙ	4	8,9	8,9	8,9
ΟΧΙ	41	91,1	91,1	100,0
Σύνολο	45	100,0	100,0	

Τα επιστημονικά πεδία στα οποία εμπίπτει η διδακτορική έρευνα των κατόχων είναι το πεδίο της ψυχολογίας σε ποσοστό 50% ($n = 2$), της κοινωνιολογίας σε ποσοστό 25% ($n = 1$) και της εγκληματολογίας σε ποσοστό 25% ($n = 1$), ($M = .15$, $S.D. = .56$), (βλ. πίνακας 7.0).

Πίνακας 7.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με το ερευνητικό πεδίο της διδακτορικής έρευνας.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	2	50,0	50,0	50,0
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ	1	25,0	25,0	75,0
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	1	25,0	25,0	100,0
Σύνολο	4	100,0	100,0	

a. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ = ΝΑΙ

Κλάδος πρόσληψης

Από το σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ($N = 45$) το 84,4% ($n = 38$) είναι Επιμελητές Ανηλίκων και το 15,6% ($n = 7$) είναι Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής ($M = 1.15$, $S.D. = .36$), (βλ. πίνακα 8.0).

Πίνακας 8.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον κλάδο πρόσληψης.

	ΚΛΑΔΟΣ			
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	38	84,4	84,4	84,4
ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΡΩΓΗΣ	7	15,6	15,6	100,0
Σύνολο	45	100,0	100,0	

Προϋπηρεσία

Όπως διαπιστώνεται από τον **πίνακα 9.0** που αναφέρεται στην προϋπηρεσία των ερωτώμενων, το 42,2% ($n = 19$) που αντιπροσωπεύει την πλειοψηφία των συμμετεχόντων έχουν προϋπηρεσία που κυμαίνεται από 10-14 έτη ($M = 3.17$, $S.D. = 1.31$), το 20% ($n = 9$) έχει προϋπηρεσία που κυμαίνεται από 15-19 έτη, το 17,8% ($n = 8$) μετρά προϋπηρεσία 5-9 έτη, το 11,1% ($n = 5$) μετρά χρόνο προϋπηρεσίας άνω των 25 ετών και το 8,9% ($n = 4$) μετρά χρόνο προϋπηρεσίας έως 4 έτη.

Πίνακας 9.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον χρόνο προϋπηρεσίας.

	ΠΡΟΥΨΗΡΕΣΙΑ			
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
0-4 έτη	4	8,9	8,9	8,9
5-9 έτη	8	17,8	17,8	26,7
10-14 έτη	19	42,2	42,2	68,9
15-19 έτη	9	20,0	20,0	88,9
<25 έτη	5	11,1	11,1	100,0
Σύνολο	45	100,0	100,0	

5.2. Το ερωτηματολόγιο

Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την υλοποίηση της έρευνάς μας είναι το ερωτηματολόγιο, με το σκεπτικό, ότι οι έρευνες χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη μέθοδο, όταν χρειάζεται να συγκεντρώσουν δεδομένα όπως υποκειμενικές κρίσεις, γνώμες ή στάσεις που εκφέρονται άμεσα για ένα φαινόμενο (Javeau, 2000, σελ. 46-47).

Επιπλέον αποτελεί το μέσο για να βρεθεί τι σκέπτονται και τι πιστεύουν οι ερωτώμενοι με τρόπο άμεσο γρήγορο και ανώνυμο (Robson, 2007, σελ. 265). Επιπρόσθετα με τη χρήση του συγκριμένου μεθοδολογικού εργαλείου, δίνεται η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να το συμπληρώσουν σε χρόνο και υπό συνθήκες που εξυπηρετούν τους ίδιους, ενώ παράλληλα δεν υπάρχει η πίεση για άμεση και κατά πρόσωπο απάντηση. Αντίθετα ο συμμετέχων δίνει τις απαντήσεις του με το δικό του ρυθμό και χρόνο. Τέλος, διαφυλάσσεται η ανωνυμία και ο συμμετέχων αισθάνεται περισσότερη ασφάλεια (Gillham, 2000, σελ.6-7).

Η βιβλιογραφική αναδίφηση υπήρξε η έναρξη αλλά και η βάση για τη δόμηση και σύνταξη του ερωτηματολογίου. Εφόσον μέσα από την αναζήτησή μας δεν εντοπίσαμε κάποιο ερωτηματολόγιο το οποίο θα ανταποκρινόταν στο σκοπό της έρευνάς μας, προβήκαμε στη σύνταξη και κατασκευή του.

Στην παρούσα έρευνα ο βαθμός αξιοπιστίας του εργαλείου υπολογίστηκε βάσει του δείκτη αξιοπιστίας Cronbach' α, ο οποίος βρέθηκε ικανοποιητικός, καθώς $\alpha = .82$.

5.3. Διαδικασία της έρευνας

Πριν την έναρξη υλοποίησης της έρευνας κρίθηκε απαραίτητο να διασφαλιστούν κάποιες συνθήκες, ώστε να αποφευχθούν δεοντολογικά προβλήματα (Robson, 2007, σελ. 79).

Εξαρχής κρίθηκε απαραίτητο να ενημερωθεί εγγράφως η Διεύθυνση Αντεγκληματικής και Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τη διεξαγωγή της έρευνας.

Ο λόγος ενημέρωσης της εν λόγω διευθύνσεως κρίθηκε απαραίτητος για δύο λόγους. Αρχικά, διότι χρειαζόταν να υπάρχει δέσμευση, ότι η εν λόγω έρευνα δεν θα

αναφέρεται σε περιστατικά των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και δε θα εμπίπτει στους περιορισμούς και στις προϋποθέσεις που αναφερόταν στο υπ' αριθμ. 8201οικ./26-1-2018 έγγραφο του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Δευτερευόντως, διότι η ερευνήτρια εντάσσεται στο δυναμικό των εποπτευόμενων από το συγκεκριμένο Υπουργείο, Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και η οποία έχει πρόσβαση στα αρχεία της Υπηρεσίας στην οποία υπηρετεί. Με το υπ' αριθμ. 203/3-4-2019 έγγραφο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Ιωαννίνων διασφαλίστηκαν οι ανωτέρω προϋποθέσεις.

Επιπρόσθετα, η συμμετοχή των ερωτώμενων έγινε εθελοντικά. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν με επιστολή για την δυνατότητα εθελούσιας συμμετοχής και την τήρηση του απορρήτου των στοιχείων τους σε ενδεχόμενη συναίνεση και συμμετοχής τους. Παρέχονταν επίσης πληροφορίες για το σκοπό της έρευνας, τον εποπτεύοντα καθηγητή, καθώς και το τμήμα στο οποίο υλοποιείται το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Τέλος, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν μέσω των ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για την υλοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας και όχι για οιονδήποτε άλλο λόγο ή σκοπό.

Η χρήση του ερωτηματολογίου χωρίστηκε σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση, έγινε πιλοτική εφαρμογή του εργαλείου ώστε να εξακριβωθούν ατέλειες ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, ασάφειες και αμφισημίες σε έννοιες και ορολογία. Επιπρόσθετα να προσδιοριστεί ο χρόνος συμπλήρωσής του, να καταγραφούν πιθανές δυσκολίες στη συμπλήρωσή του, καθώς και αν οι συγκεκριμένες ερωτήσεις, τόσο αναφορικά με τη σειρά τοποθέτησής τους όσο και η διαίρεση αυτών σε ενότητες ανταποκρινόταν στο σκοπό της έρευνάς μας και απαντούσαν στα ερευνητικά μας ερωτήματα. Λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες αυτού του σταδίου προβήκαμε στην τελική διαμόρφωση του ερωτηματολογίου, το οποίο εστάλη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων & Κοινωνικής Αρωγής συνοδευόμενο από επιστολή η οποία περιείχε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες προς ενημέρωση των συμμετεχόντων.

Το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της έρευνας ήταν από τον Απρίλιο 2019 έως και τον Ιούλιο του ίδιου έτους.

5.4.Εμπόδια κατά την διεξαγωγή της έρευνας

Κατά τη διεξαγωγή και υλοποίηση της έρευνας παρουσιάστηκαν κάποιες αντικειμενικές δυσκολίες οι οποίες επιβάρυναν την πρακτική ολοκλήρωσή της καθώς υπήρξε χρονική επιβάρυνση και μειωμένη συμμετοχή. Πιο συγκεκριμένα:

Το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε σε χρόνο που πλησίαζε στις εορτές του Πάσχα επομένως αρκετοί εκ των επαγγελματιών απουσίαζαν με άδεια και συνεπώς υπήρχε σημαντική καθυστέρηση.

Επιπρόσθετα η ανακήρυξη των έκτακτων αυτοδιοικητικών εκλογών το Μάιο του 2019 υπήρξε μέγιστο πρόβλημα, καθώς οι Επιμελητές Ανηλίκων και οι Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής στο σύνολό τους συμμετείχαν σε εκλογικά συνεργεία σε χρόνο που προηγούνταν αλλά και έπονταν των εκλογών. Πέραν της συμμετοχής στα εκλογικά συνεργεία, το σύνολο των συγκεκριμένων επαγγελματιών επιλέχθηκαν με απόφαση του Αρείου Πάγου ως αντιπρόσωποι Δικαστικής Αρχής για τη διεκπεραίωση των εκλογών. Εν συνεχεία η έκτακτη προκήρυξη των βουλευτικών εκλογών επιβάρυνε ακόμη περισσότερο το ήδη απαιτητικό πρόγραμμα των επαγγελματιών, με εκ νέου συμμετοχή σε εκλογικά συνεργεία και επιλογή αυτών ως αντιπροσώπων Δικαστικής Αρχής. Οι ανωτέρω λόγοι αποτελούσαν για τους επαγγελματίες επιπλέον εργασιακές υποχρεώσεις, συνεπώς σύμφωνα με αναφορές τους έλλειψη χρόνου για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Απαιτήθηκε στη πλειοψηφία των Υπηρεσιών να σταλεί εκ νέου το ερωτηματολόγιο προς συμπλήρωση συνοδευόμενο από συνεχείς τηλεφωνικές επικοινωνίες σε τακτά χρονικά διαστήματα υπενθυμίζοντας τη συμπλήρωσή του.

Έπειτα από την ολοκλήρωση των τελευταίων εργασιών για τα εκλογικά συνεργεία στα μέσα Ιουλίου η πλειοψηφία των συμμετεχόντων αιτήθηκαν τις άδειες καλοκαιριού. Ενώ οι υπόλοιποι διευθετούσαν τις υπηρεσιακές εκκρεμότητες.

Τέλος, προέκυψαν και τεχνικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα η δυσκολία ενεργοποίησης της πλατφόρμας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση απαιτήθηκε λίγος χρόνος, ώστε να επιλυθεί το πρόβλημα και οι συμμετέχοντες να μπορέσουν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

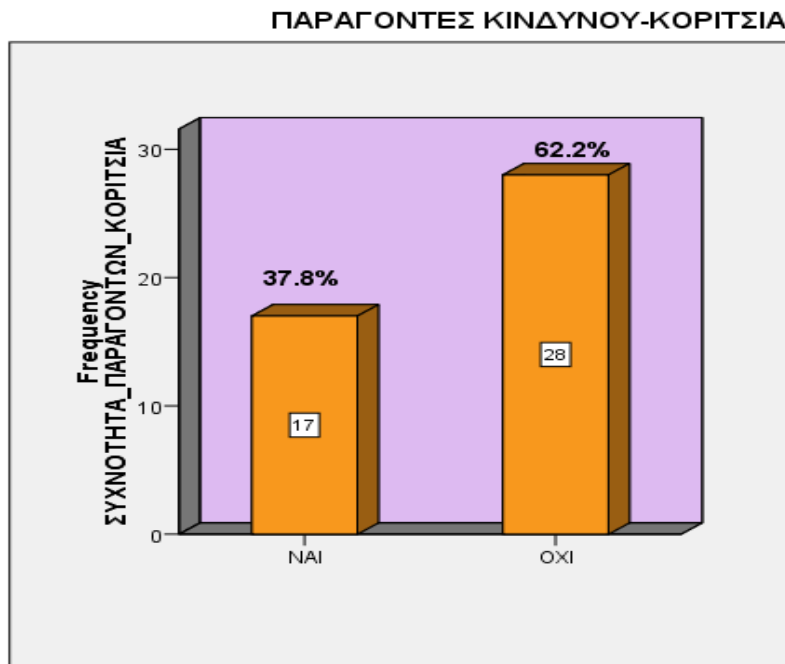
6.1.Αποτελέσματα

Το σύνολο των ερωτώμενων, οι οποίοι ανταποκρίθηκαν και συμμετείχαν στην έρευνα είναι σαράντα πέντε (45) άτομα.

Από τους παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο στην παραβατικότητα εντοπίζονται κάποιοι πιο συχνά στα κορίτσια;

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατηρήσουμε, αν οι ερωτώμενοι μέσα από τους παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο στην παραβατικότητα εντοπίζουν, κάποιους παράγοντες οι οποίοι απαντώνται συχνότερα στα κορίτσια.

Μέσα λοιπόν από τον έλεγχο συχνοτήτων στην ερώτηση που αναφέρεται στην ύπαρξη παραγόντων κινδύνου που εντοπίζονται συχνότερα στα κορίτσια διαπιστώθηκε, ότι από το σύνολο των συμμετεχόντων ($N = 45$) το 62,2% ($n = 28$) απάντησε αρνητικά και το 37,8% ($n = 17$) απάντησε θετικά ($M = 1.62$, $SD = .49$), (βλ. γράφημα 1.0) .

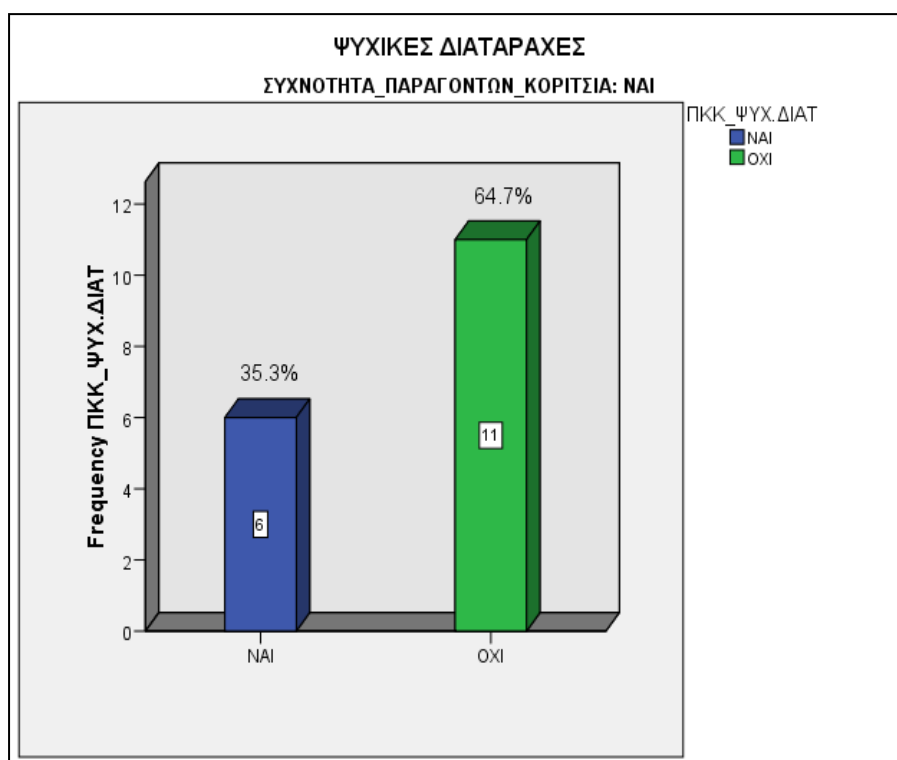

Γράφημα 1.0 Ποσοστά των απαντήσεων σχετικά με το ενδεχόμενο ύπαρξης ορισμένων παραγόντων κινδύνου οι οποίοι εντοπίζονται συχνότερα στα κορίτσια.

Έχοντας λοιπόν διαπιστώσει ότι από το σύνολο των συμμετεχόντων ($N = 45$) το 37,8% εξ αυτών ($n = 17$) θεωρεί, ότι κάποιοι παράγοντες κινδύνου εντοπίζονται συχνότερα στα κορίτσια, είναι σκόπιμο στη συνέχεια να παρατηρήσουμε τις απόψεις τους για καθέναν παράγοντα χωριστά.

Ψυχικές Διαταραχές

Ξεκινώντας τον έλεγχο συχνότητων στην ερώτηση η οποία αναφέρεται στους παράγοντες κινδύνου για την παραβατική συμπεριφορά των κοριτσιών, διαπιστώθηκε ότι από το σύνολο ($N = 17$), όσων απάντησαν θετικά στην ερώτηση που αφορά στη διαφοροποίηση των παραγόντων, το 64.7% ($n = 11$) θεωρεί ότι ο παράγοντας που αναφέρεται στις ψυχικές διαταραχές, δεν εντοπίζεται ειδικά στον πληθυσμό των κοριτσιών παραβατών. Σε αντίθεση με το 35,3% ($n = 6$) που θεωρεί, ότι οι ψυχικές διαταραχές αποτελούν παράγοντα ο οποίος απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ($M = 1.64$, $SD = .49$) (βλ. γράφημα 2.0).

Γράφημα 2.0. Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα ψυχικές διαταραχές.

Διαταραχές συμπεριφοράς.

Παρατηρώντας τον **πίνακα 10.0** που ακολουθεί διαπιστώνουμε, ότι το 100% των ερωτώμενων ($N = 17$) θεωρεί ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ($M = 2.00$, $SD = .00$).

Πίνακας 10.0

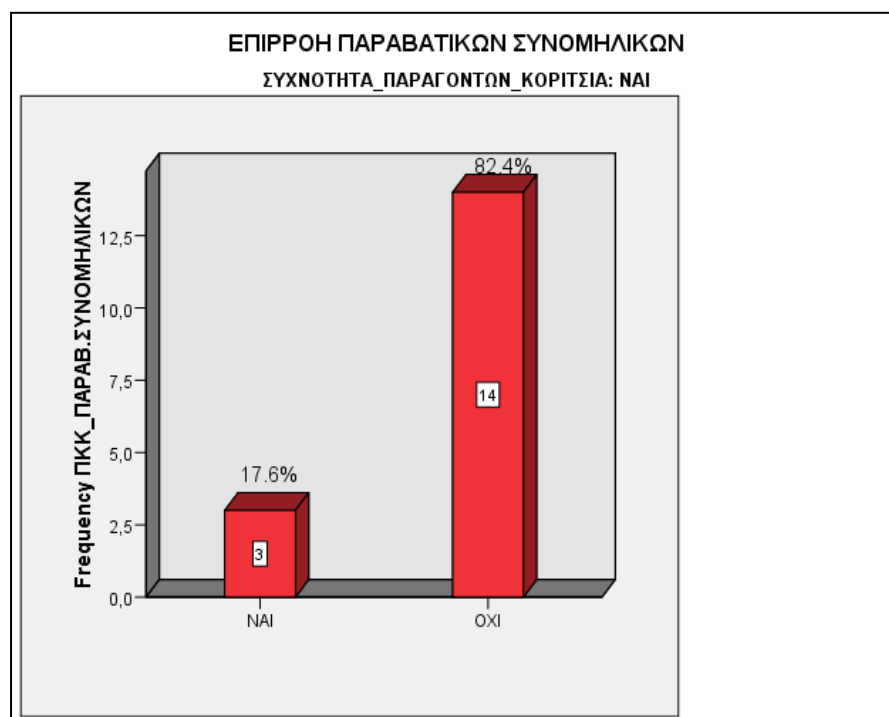
Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα διαταραχές συμπεριφοράς.

	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΟΧΙ	17	100,0	100,0	100,0

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Επιρροή παραβατικών Συνομηλίκων

Παρατηρώντας το **γράφημα 3.0** διαπιστώνουμε, ότι το 82,4 % ($n = 14$) θεωρεί, ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ενώ το 17,6% ($n = 3$) απαντά θετικά ($M = 1.82, S.D. = .39$).

Γράφημα 3.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα επιρροή των παραβατικών συνομηλίκων.

Κακοποίηση

Από με τον **πίνακα 11.0** προκύπτει, ότι το 82,4% ($n = 14$) θεωρεί, ότι η κακοποίηση ως παράγοντας κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων δεν

επιηρεάζει συχνότερα τα κορίτσια για την υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς, σε αντίθεση με το 17,6% ($n = 3$) που θεωρεί ακριβώς το αντίθετο ($M = 1.82, SD = .39$).

Πίνακας 11.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα κακοποίηση.

ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΝΑΙ	3	17,6	17,6	17,6
ΟΧΙ	14	82,4	82,4	100,0
Σύνολο	17	100,0	100,0	

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Ψυχοπαθολογία γονέων

Παρατηρώντας τον **πίνακα 12.0** διαπιστώνεται, ότι το 88,2% ($n = 15$) θεωρεί, ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ενώ το 11,8% ($n = 2$) απαντά θετικά ($M = 1.88, SD = .33$).

Πίνακας 12.0

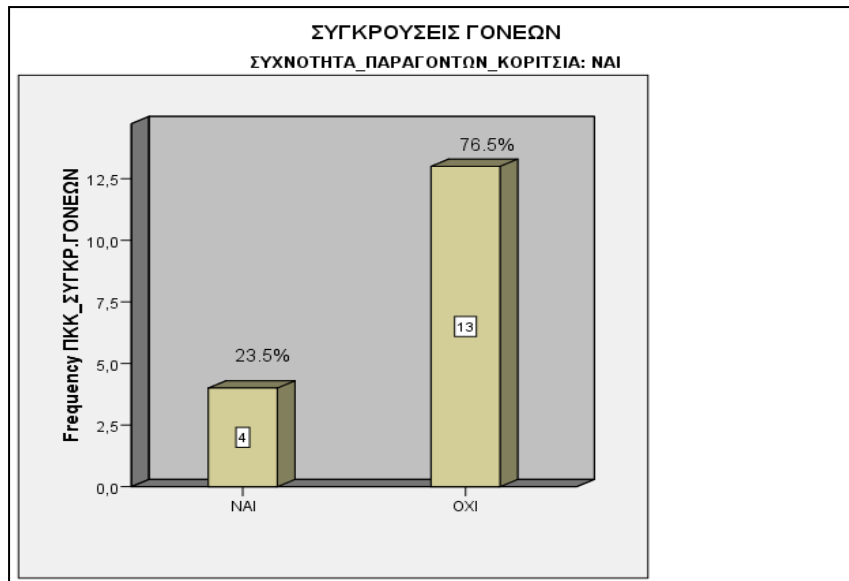
Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα ψυχοπαθολογία γονέων.

ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΓΟΝΕΩΝ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΝΑΙ	2	11,8	11,8	11,8
ΟΧΙ	15	88,2	88,2	100,0
Σύνολο	17	100,0	100,0	

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Συγκρούσεις μεταξύ γονέων

Από το **γράφημα 4.0** που ακολουθεί διαπιστώνουμε, ότι το 76,5% ($n = 13$) θεωρεί, ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν εντοπίζεται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες, ενώ το 23,5% ($n = 4$) απαντά θετικά ($M = 1.76, SD = .43$).

Γράφημα 4.0. Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα συγκρούσεις μεταξύ των γονέων.

Συγκρούσεις μητέρας-παιδιού

Το 52,9% ($n = 9$) θεωρεί ότι οι συγκρούσεις μεταξύ μητέρας και παιδιού ως παράγοντας κινδύνου για την υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς από ανηλίκους, δεν εντοπίζεται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες, ενώ το 47,1% ($n = 8$) θεωρεί το αντίθετο ($M = 1.52$, $SD = .51$), (βλ. πίνακα.13).

Πίνακας 13.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα συγκρούσεις μεταξύ μητέρας-παιδιού.

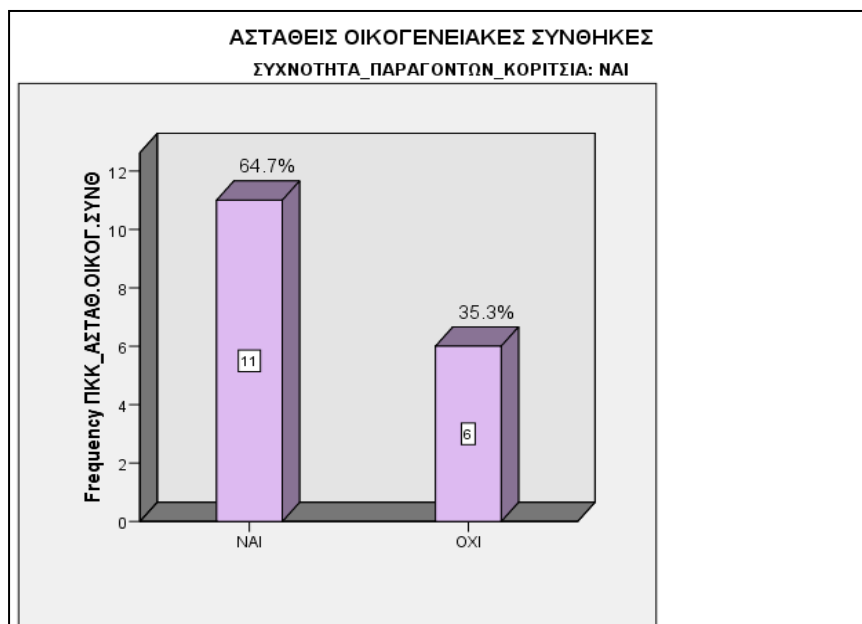
ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΗΤΕΡΑΣ-ΠΑΙΔΙΟΥ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΝΑΙ	8	47,1	47,1	47,1
ΟΧΙ	9	52,9	52,9	100,0
Σύνολο	17	100,0	100,0	

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Ασταθείς οικογενειακές συνθήκες

Παρατηρώντας το γράφημα 5.0 που αναφέρεται στις ασταθείς οικογενειακές συνθήκες, οι οποίες αναφέρονται στη διάσπαση της οικογένειας, στις μεικτές-

ανασυγκροτημένες ή ανασυσταμένες οικογένειες, την απώλεια/θάνατο ενός εκ των γονέων και τις συχνές αλλαγές κατοικίας, διαπιστώνεται, ότι το 64,7% ($n = 11$) θεωρεί ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες και το 35,3% ($n = 6$) θεωρεί το αντίθετο ($M = 1.35$, $SD = .49$).

Γράφημα 5.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα ασταθείς οικογενειακές συνθήκες.

Χαλαροί συναισθηματικού δεσμοί

Σύμφωνα με τον **πίνακα 14.0** που ακολουθεί, διαπιστώνεται ότι το 58,8% ($n = 10$) θεωρεί, ότι ο εν λόγω παράγοντας δεν απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ενώ το 41,2% ($n = 7$) απαντά θετικά ($M = 1.58$, $SD = .50$).

Πίνακας 14.0

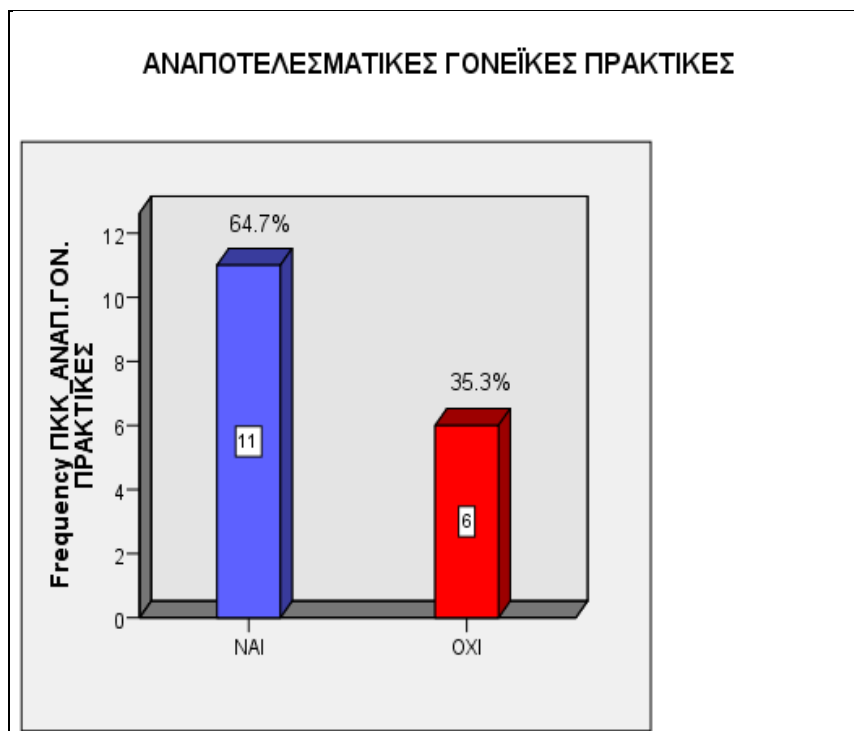
Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με τον παράγοντα χαλαροί οικογενειακοί δεσμοί.

ΧΑΛΑΡΟΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
ΝΑΙ	7	41,2	41,2	41,2
ΟΧΙ	10	58,8	58,8	100,0
Σύνολο	17	100,0	100,0	

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές

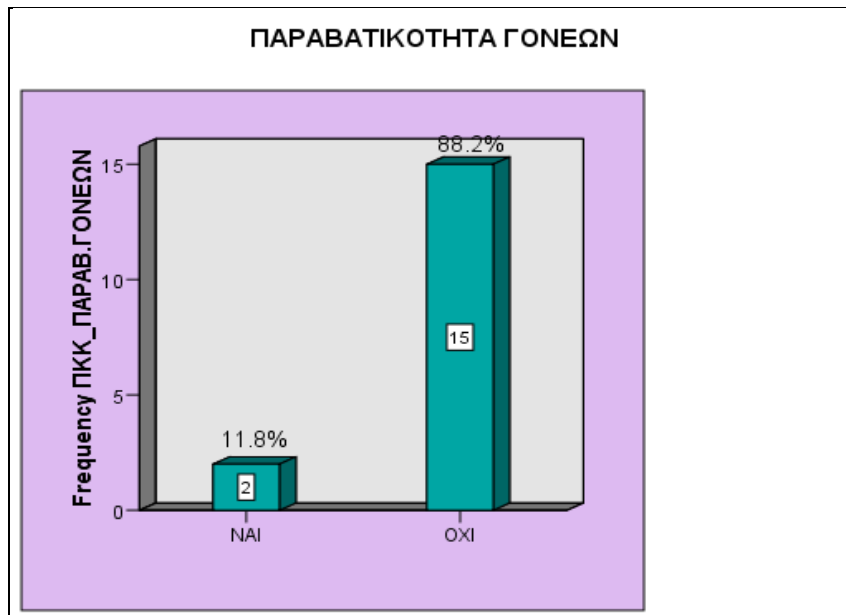
Παρατηρώντας το **γράφημα 6.0** που ακολουθεί διαπιστώνεται, ότι το 64,7% ($n = 11$) θεωρεί, ότι οι αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές, οι οποίες αναφέρονται στην πλημμελή άσκηση ή στην απουσία γονεϊκής επίβλεψης-εποπτείας ελέγχου, στη γονεϊκή εμπλοκή, τη δυσλειτουργική επικοινωνία και την ασυνεπή ή σκληρή πειθαρχία, επηρεάζουν συχνότερα τα κορίτσια στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς, ενώ το 35,3% ($n = 6$) απαντά το αντίθετο ($M = 1.35, SD = .49$).

Γράφημα 6.0. Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές.

Παραβατικότητα/φυλάκιση γονέων

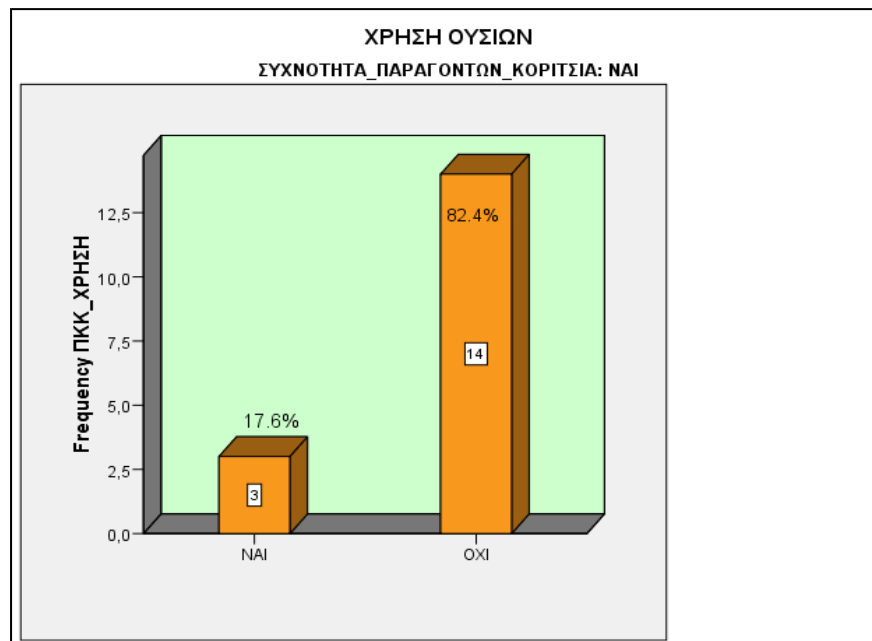
Σύμφωνα με το **γράφημα 7.0** που αναφέρεται στην παραβατικότητα ή/και φυλάκιση των γονέων διαπιστώνεται, ότι το 88,2% ($n = 15$) θεωρεί, ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες, ενώ το 11,8% ($n = 2$) απαντά θετικά ($M = 1.88, SD = .33$).

Γράφημα 7.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα παραβατικότητα/φυλάκιση των γονέων.

Χρήση ουσιών

Παρατηρώντας το **γράφημα 8.0** διαπιστώνουμε, ότι το 82,4% ($n = 14$) θεωρεί, ότι η χρήση ουσιών ως παράγοντες κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων δεν απαντάται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ενώ το 17,6% ($n = 3$) απαντά θετικά ($M = 1.82, SD = .39$).

Γράφημα 8.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τον παράγοντα χρήση ουσιών.

Όπως διαπιστώνεται από τον **πίνακα 15.0** που ακολουθεί το 100% όσων απάντησαν θετικά στην ερώτηση που αφορά στη διαφοροποίηση των παραγόντων ($N= 17$) δε σημείωσε κάποιον επιπλέον παράγοντα κινδύνου, πέραν των ανωτέρω, ενώ παράλληλα δε θεωρούν ότι όλοι οι παράγοντες απαντώνται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες ($M = 2.00, SD = .00$).

Πίνακας 15.0

Κατανομή του δείγματος σύμφωνα με το αν οι παράγοντες κινδύνου στο σύνολό τους ή η ύπαρξη κάποιου επιπλέον παράγοντα κινδύνου απαντώνται συχνότερα στα κορίτσια παραβάτες.

ΑΛΛΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ Ή ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
OXI	17	100,0	100,0	100,0

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Παρατηρώντας τον **πίνακα 16.0** που ακολουθεί, διαπιστώνεται ότι το 100% ($N = 17$) όσων θεωρούν ότι υπάρχει διαφοροποίηση στους παράγοντες κινδύνου για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στα κορίτσια, απαντά αρνητικά στην επιλογή που αφορά στο σύνολο των παραγόντων κινδύνου ($M = 2.00, SD = .00$).

Πίνακας 16.0

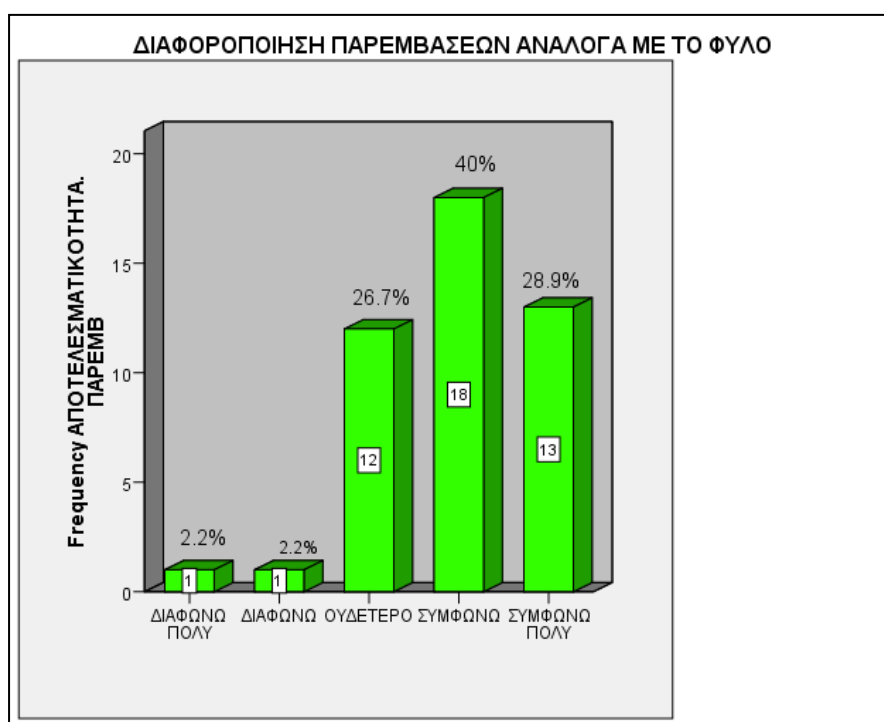
Κατανομή του δείγματος αναφορικά με το αν οι παράγοντες κινδύνου στο σύνολό τους, επηρεάζουν συχνότερα τα κορίτσια.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ (ΣΥΝΟΛΟ)				
	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα	Έγκυρη σχετική συχνότητα	Αθροιστική συχνότητα
OXI	17	100,0	100,0	100,0

a. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ_ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ_ΚΟΡΙΤΣΙΑ = ΝΑΙ

Οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση των περιστατικών των ανήλικων παραβατών θα πρέπει να διαφοροποιούνται σε σχέση με το φύλο;

Παρατηρώντας το **γράφημα 9.0** που ακολουθεί, διαπιστώνουμε ότι από το σύνολο των ερωτώμενων ($N = 45$) η πλειοψηφία ήτοι το 40% ($n = 18$) απάντησε, ότι συμφωνούν με τη διαφοροποίηση των παρεμβάσεων ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών. Ακολουθούν με ποσοστό 28.9% ($n = 13$) εκείνοι που συμφωνούν απόλυτα με τη διαφοροποίηση των παρεμβάσεων, έπονται με ποσοστό 26.7% ($n = 12$) όσοι δεν πήραν θέση στη συγκεκριμένη τοποθέτηση και τέλος με ποσοστά 2,2% όσοι απάντησαν, ότι διαφωνούν και διαφωνούν απόλυτα ως προς τη διαφοροποίηση των παρεμβάσεων ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών ($M = 3.91, SD = .92$).

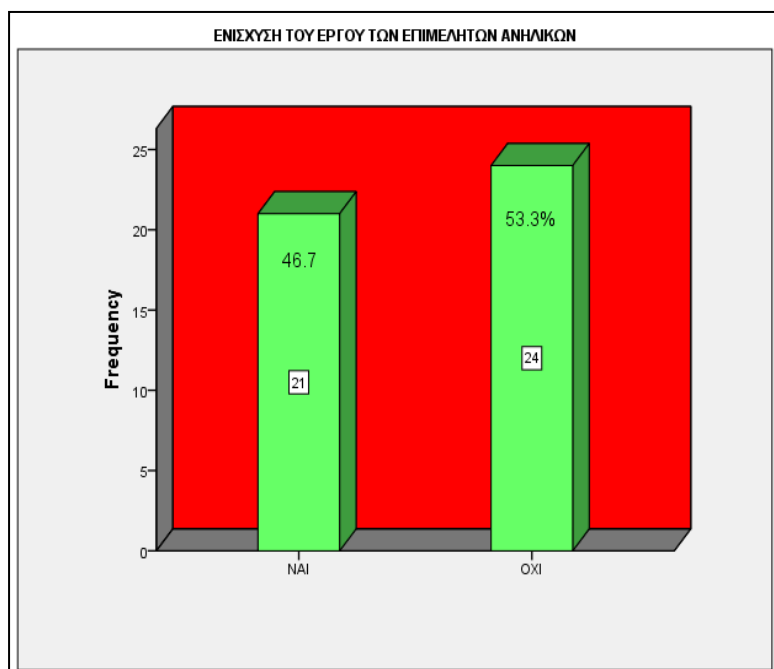

Γράφημα 9.0 Ποσοστά των απαντήσεων αναφορικά με το αν οι παρεμβάσεις θα πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών.

Χρειάζεται ενίσχυση το έργο των Επιμελητών Ανήλικων για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κοριτσιών παραβατών;

Παρατηρώντας το **γράφημα 10.0** που ακολουθεί, διαπιστώνουμε, ότι από το σύνολο των συμμετεχόντων ($N = 45$), το 53.3% ($n = 24$) θεωρεί ότι το έργο των

Επιμελητών Ανηλίκων δε χρειάζεται ενίσχυση για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κοριτσιών παραβατών ενώ το 46.7% ($n = 21$) απάντησε θετικά ($M = 1.53$, $SD = .50$).

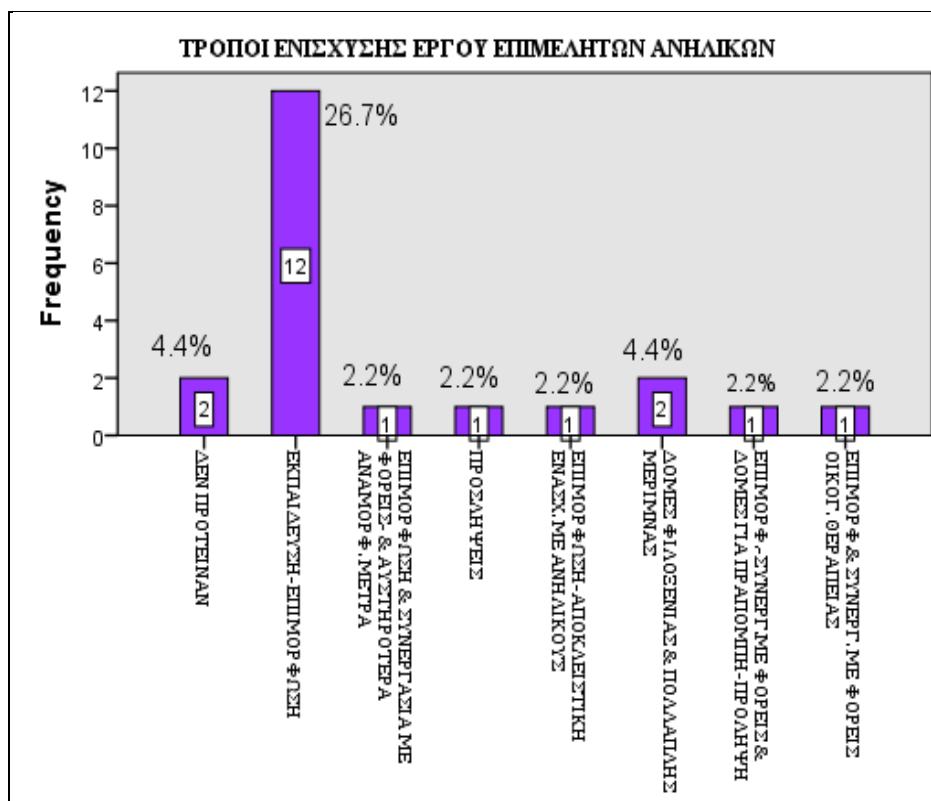

Γράφημα 10.0 Ποσοστά των απαντήσεων αναφορικά με την ανάγκη ενίσχυσης του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων.

Παρατηρώντας το **γράφημα 11.0** που ακολουθεί, διαπιστώνουμε, ότι από το σύνολο των ερωτώμενων οι οποίοι θεωρούν ότι το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων χρειάζεται ενίσχυση το 26,7% ($n = 12$) θεωρεί την εκπαίδευση-επιμόρφωση ως τρόπο ενίσχυσης του έργου τους, το 4,4% ($n = 2$) θεωρεί ότι το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων θα ενισχυθεί με την ύπαρξη δομών φιλοξενίας και πολλαπλής μέριμνας, ενώ το 4,4% ($n = 2$) δεν προέβη σε καμία πρόταση ($M = .95$, $SD = 1.66$).

Το 2,2% ($n = 1$) θεωρεί ότι το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων θα ενισχυθεί μέσω της επιμόρφωσης, της συνεργασίας με άλλους φορείς καθώς και μέσω της επιβολής αυστηρότερων αναμορφωτικών μέτρων, το 2,2% ($n = 1$) θεωρεί, ότι ο κλάδος χρειάζεται ενίσχυση με νέες προσλήψεις, το 2,2% ($n = 1$) θεωρεί ότι το έργο τους θα ενισχυθεί μέσω της επιμόρφωσης και της αποκλειστικής ενασχόλησης με ανηλίκους, το 2.2% ($n = 1$) θεωρεί ότι μέσω της επιμόρφωσης, της συνεργασίας με άλλους φορείς και δομές για φιλοξενία, καθώς επίσης και μέσω της πρόληψης θα ενισχύσει το έργο τους ως προς την βέλτιστη διαχείριση των κοριτσιών παραβατών.

Το 2,2% ($n = 1$) θεωρεί ότι η επιμόρφωση και η συνεργασία με φορείς για οικογενειακή θεραπεία θα βοηθούσε τους Επιμελητές Ανηλίκων ως προς την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κοριτσιών παραβατών.

Γράφημα 11.0 Ποσοστά των απαντήσεων σύμφωνα με τις προτάσεις για την ενίσχυση του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων.

6.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στην παρούσα ερευνητική εργασία ο στόχος επικεντρώνεται στη διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων κοριτσιών, στην ανίχνευση αναγκών για διαφορετικές παρεμβάσεις προσαρμοσμένες στο φύλο των ανηλίκων παραβατών και στην ενδεχόμενη ενίσχυση του ρόλου των Επιμελητών Ανηλίκων μέσα από την οπτική και την εμπειρία τους.

Με γνώμονα τα ευρήματα της έρευνάς μας και με την επιφύλαξη των όποιων απλουστεύσεων, τα συμπεράσματα που συνάγονται είναι τα ακόλουθα:

Παράγοντες κινδύνου για την παραβατικότητα των κοριτσιών

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας η πλειονότητα του υπό μελέτη πληθυσμού θεωρεί, ότι από τους παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο στην παραβατικότητα, δεν υπάρχουν κάποιοι οι οποίοι να εντοπίζονται συχνότερα στον

πληθυσμό των κοριτσιών παραβατών.

Παράλληλα με το συγκεκριμένο εύρημα δε θα μπορούσαμε να παραλείψουμε μία ακόμη σημαντική διαπίστωση. Οι ερωτώμενοι δεν υποδεικνύουν πρόσθετους παράγοντες που δυνητικά θα ωθούσαν ένα ανήλικο κορίτσι στην παραβατικότητα.

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις καταδεικνύουν, ότι οι παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο είτε αγόρι, είτε κορίτσι σε παραβατική δράση είναι κοινοί, ανεξάρτητα αν ορισμένοι απαντώνται συχνότερα στον έναν από τους δύο πληθυσμούς ή όχι. Οι συγκεκριμένες διαπιστώσεις φαίνεται επίσης να συμφωνούν με ευρήματα άλλων ερευνών καθώς και με τις παραδοσιακές εγκληματολογικές θεωρίες (Agnew, 2016 · Baglivio M.T. & Jackowski, K., 2013 · Chamberlain P & Reid, J., 1994 Henggeler, S.W et al., 1987 · Hoeve et al., 2009· Hubbard D.J. & Pratt, 2002 Junger-Tas, Ribeaud & Cruyff, 2004, Loeber, Capaldi, & Costello 2013, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017 · Loeber et al., 2017 Moffitt et al., 2001, όπ. αναφ. στο Loeber et al., 2017 · Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M., 1986· Wong, 2012). Στις παραπάνω θεωρίες, αναδύεται η εικόνα ότι το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων, είτε πρόκειται για αγόρια είτε για κορίτσια, είναι το αποτέλεσμα κάποιων παραγόντων, γεγονότων και συνθηκών που είτε προδιαθέτουν, είτε ωθούν, είτε εμποδίζουν έναν ανήλικο να αντιδράσει στη ροπή προς το έγκλημα και τα οποία είναι κοινά για όλους τους ανηλίκους.

Ωστόσο οι φεμινιστικές θεωρίες αμφισβητούν τις ανωτέρω θέσεις, καθώς υποστηρίζουν ότι από τις παραδοσιακές εγκληματολογικές θεωρίες και έρευνες έχει αγνοηθεί ο παράγοντας «φύλο», ή ακόμη και αν χρησιμοποιήθηκε σε κάποιες θεωρίες αυτό γινόταν με τρόπο στιγματιστικό (Belknap & Holsinger, 2006).

Μια σημαντική επίσης παρατήρηση που αναδύεται είναι ότι οι παράγοντες κινδύνου αν και θεωρούνται κοινοί, ωστόσο το ποσοστό της παραβατικότητας ανάμεσα στα δύο φύλα διαφέρει (Martin, 2016· Papacosta Sismani, 2009 · Rowe et al., 1995· Walker, Munro & Sullivan-Colglazier, 2012). Σύμφωνα με τα δεδομένα των εγκληματολογικών θεωριών, τα πορίσματα άλλων ερευνών αλλά και της παρούσας έρευνας και σε μία προσπάθεια να ερμηνευτεί η συγκεκριμένη διαπίστωση, θα μπορούσαμε να συνάγουμε το συμπέρασμα, ότι η εν λόγω ανισότητα δεν έγκειται σε διαφορά ως προς τις γενεσιουργούς αιτίες αλλά, ενδεχομένως σε κάποιους άλλους παράγοντες που επενεργούν (Hoeve et al., 2009). Μία υπόθεση θα μπορούσε ενδεχομένως να είναι οι διαφορετικοί κοινωνικοί ρόλοι που αποδίδονται στερεοτυπικά σε κάθε φύλο και οι οποίοι προσδίδουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά

κι επιτάσσουν ή προκαλούν διαφορετικές αντιδράσεις. Οι διαφορές επίσης εντοπίζονται στο διαφορετικό βαθμό έκθεσης στους παράγοντες κινδύνου καθώς και στο διαφορετικό βαθμό ευαλωτότητας και αντίδρασης προς αυτούς.

Όπως παρατηρήσαμε, τα κορίτσια υφίστανται ισχυρότερο γονεϊκό έλεγχο (Gove & Crutchfield, 1982· Hilterman et al., 2016 · Κατσιγαράκη, 2004). Αυτό ενδεχομένως έχει ως αποτέλεσμα να απαιτείται από τα κορίτσια, βάσει στερεοτυπικών αντιλήψεων, να είναι περισσότερο κοντά στην οικογένεια και πιο συνεπή σε ηθικά πρότυπα και αξίες. Επομένως σε ενδεχόμενη παραβατική δράση μπορεί να υπάρχει μεγαλύτερη κοινωνική αποδοκιμασία. Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να υποθέσουμε, ότι η διαφορά στα ποσοστά παραβατικότητας δε συνεπάγεται απαραίτητα διαφορά στους παράγοντες κινδύνου αλλά στους διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων και στον τρόπο που το κάθε φύλο βιώνει και αντιδρά στις διάφορες συνθήκες.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι κάποιοι ερευνητές ισχυρίζονται, πως κανένας παράγοντας, μεμονωμένα, δε μπορεί να αιτιολογήσει την τέλεση παραβατικών πράξεων από ανήλικο, είτε πρόκειται για αγόρια, είτε για κορίτσια παραβάτες. Έχει παρατηρηθεί λοιπόν, ότι ορισμένοι ανήλικοι, αν και έχουν εκτεθεί σε κάποιον παράγοντα κινδύνου, ωστόσο δεν έχουν εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά (Grigorenko, 2012· Loeber, et al., 2017). Αυτό ερμηνεύεται από διάφορους ερευνητές, εγκληματολόγους και μη, με δύο τρόπους: Είτε ότι ο ανήλικος κατά τη διάρκεια της πορείας του έχει εκτεθεί σε πολλούς, πέραν του ενός, παράγοντες κινδύνου, οι οποίοι αλληλεπιδρούν και ενίοτε τροφοδοτούν ο ένας τον άλλο, είτε ότι υπήρξαν κάποιοι άλλοι παράγοντες, οι οποίοι έδρασαν προστατευτικά, κάτι που αποτελεί ένα διαφορετικό ερευνητικό πεδίο (Κοντοπούλου, 2015· Macknight & Loper, 2002).

Δε θα πρέπει όμως να παραλείψουμε μία ακόμη βασική διαπίστωση. Αν και η πλειοψηφία του υπό μελέτη πληθυσμού δε διακρίνει διαφοροποίηση ως προς τη συχνότητα με την οποία απαντώνται κάποιοι παράγοντες κινδύνου στον πληθυσμό των κοριτσιών, εντούτοις δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός, ότι με τη συγκεκριμένη άποψη δε συμφωνεί το σύνολο του εν λόγω πληθυσμού.

Η συγκεκριμένη διαπίστωση δεν αποκλίνει από ευρήματα άλλων ερευνών, διότι οι απόψεις των ερευνητών φαίνεται να μη συγκλίνουν ως προς την πιθανότητα κάποιοι από τους παράγοντες κινδύνου να εντοπίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό στα κορίτσια. Παρατηρήσαμε λοιπόν μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ότι άλλοι ερευνητές μέσα από τις μελέτες τους δεν εντοπίζουν διαφορές ανάμεσα στα δύο

φύλα, ενώ κάποιοι άλλοι καταλήγουν στα αντίθετα συμπεράσματα, υποστηρίζοντας ότι ορισμένοι παράγοντες απαντώνται συχνότερα κι επηρεάζουν περισσότερο τα κορίτσια ωθώντας τα σε παραβατικού τύπου συμπεριφορές.

Ασταθείς οικογενειακές συνθήκες-αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές

Παρατηρούμε επίσης μέσα από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, ότι όσοι εκ των ερωτώμενων θεωρούν ότι ορισμένοι παράγοντες εντοπίζονται περισσότερο στον πληθυσμό των κοριτσιών παραβατών, από το σύνολο των παραγόντων επέλεξαν μόνο δύο: τις «ασταθείς οικογενειακές συνθήκες» και τις «αναποτελεσματικές γονεϊκές πρακτικές».

Ένα αδιαμφισβήτητα σταθερό εύρημα των ερευνών και των εγκληματολογικών θεωριών αναφορικά με τους παράγοντες κινδύνου για την παραβατικότητα των ανηλίκων θεωρείται η επιρροή της οικογένειας. Είτε αναφερόμαστε στη δομή και σύνθεση της, είτε στη οικογενειακή ατμόσφαιρα και τις οικογενειακές συνθήκες εν γένει, είτε στην αλληλεπίδραση των μελών και την άσκηση των γονεϊκών ρόλων. Οι γενεσιουργοί παράγοντες της παραβατικότητας των ανηλίκων «πρέπει να αναζητούνται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον» (Κατσιγαράκη, 2014, σελ.55). Ωστόσο σε αρκετές μελέτες (Belknap & Holsinger, 2006· Champerlain & Reid, 1994· Gove & Crutchfield, 1982· Henggeller, Edwards & Borduin, 2002· Hilterman et al., 2016· Loper-Booker, 1999· Macknight & Loper, 2002· Martin, 2016· Sylverthorn & Frick, 1999· Rosenbaum, 1989· Wong, 2012), οι συγκεκριμένοι παράγοντες αποτελούν ισχυρότερους προγνωστικούς παράγοντες για την αποκλίνουσα και παραβατική πορεία των κοριτσιών, απόψεις με τις οποίες συγκλίνουν και τα ευρήματα της παρούσας έρευνας.

Οι ερωτώμενοι φαίνεται να θεωρούν ότι ο κεντρικός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφονται οι γενεσιουργοί ή επεξηγηματικοί παράγοντες για την παραβατικότητα των κοριτσιών είναι η οικογένεια. Θα μπορούσαμε ίσως να υποθέσουμε ότι οι ερωτώμενοι κατέληξαν σε αυτό το συμπέρασμα, πιθανώς διότι θεωρούν ότι τα κορίτσια λόγω των στερεοτυπικών αντιδράσεων της οικογένειας προς αυτά βρίσκονται πιο κοντά στην οικογένεια, συνεπώς βιώνουν εντονότερα και δέχονται ισχυρότερη πίεση από τους ανωτέρω παράγοντες. Μία πιθανή εξήγηση συνεπώς θα ήταν ότι η διαφορά που ίσως εντοπίζουν οι ερωτώμενοι στο σημείο αυτό, έγκειται στο διαφορετικό βαθμό έκθεσης των δύο φύλων στους συγκεκριμένους παράγοντες.

Οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση των περιστατικών των ανήλικων παραβατών θα πρέπει να διαφοροποιούνται σε σχέση με το φύλο

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνάς μας η πλειονότητα του υπό μελέτη πληθυσμού θεωρεί ότι οι παρεμβάσεις θα πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών.

Το συγκεκριμένο εύρημα φαίνεται να συμφωνεί με ευρήματα άλλων ερευνών καθώς υποστηρίζεται, ότι οι παρεμβάσεις αναφορικά με τη διαχείριση των περιστατικών των κοριτσιών παραβατών, θα πρέπει να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τους (Martin, 2016). Η άνοδος της παραβατικότητας των κοριτσιών θέτει εν αμφιβόλω τις μέχρι πρότινος παρεμβάσεις κάνοντας επιτακτική την ανάγκη διαχωρισμού τους ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών.

Μία ακόμη βασική διαπίστωση για το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα είναι ότι αν και τα αποτελέσματα έρχονται προς επίρρωση της διεθνούς βιβλιογραφίας, ωστόσο παρατηρούμε το εξής: ενώ η πλειοψηφία του υπό μελέτη πληθυσμού θεωρεί, ότι τα αγόρια και τα κορίτσια παραβάτες μοιράζονται τους ίδιους παράγοντες κινδύνου, εντούτοις θεωρούν ότι οι παρεμβάσεις για τη διαχείριση του φαινομένου θα πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο. Τούτη η διαπίστωση θα μπορούσε ενδεχομένως να ερμηνευθεί και με τον εξής τρόπο: ότι η διάκριση που γίνεται βάσει του παράγοντα «φύλο» ίσως να λειτούργησε στο μυαλό των επαγγελματιών και ως μία στερεοτυπική διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα. Στον παράγοντα φύλο πιθανώς αποδίδονται διαφορετικοί κοινωνικοί ρόλοι στους οποίους ενδεχομένως αποδίδονται διαφορετικά χαρακτηριστικά και συμπεριφορές και συνεπώς χρήζει διαφορετικής παρέμβασης. Ωστόσο μία τέτοια διάσταση θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει ένα τελείως διαφορετικό ερευνητικό πεδίο.

Σύμφωνα άλλωστε με τα δεδομένα από τη διεθνή έρευνα και βιβλιογραφία η ανάγκη των διαφορετικών παρεμβάσεων ανάλογα με το φύλο των ανήλικων παραβατών, είτε αναφερόμαστε σε κάποιο πρόγραμμα, είτε σε κάποια άλλη παρέμβαση θεωρείται επιτακτική, καθώς δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι οι ανάγκες των κοριτσιών είναι ιδιαίτερες και διαφορετικές (Le, 2012· Martin, 2016· Walker et al., 2012). Η συμπεριφορά καθώς και οι αντιδράσεις σε βιώματα είναι διαφορετικές, συνεπώς μπορούμε να υποθέσουμε, ότι χρήζουν και διαφορετικών παρεμβάσεων (Le, 2012· Martin, 2016· Walker et al., 2012).

Δεν θα πρέπει όμως να παραλείψουμε μία ακόμη βασική διαπίστωση. Αν και η πλειοψηφία του υπό μελέτη πληθυσμού υποστηρίζει την ανάγκη διαφορετικών παρεμβάσεων, δεν την υποστηρίζει ωστόσο το σύνολο αυτού. Το γεγονός αυτό φαίνεται να συμφωνεί με ευρήματα άλλων ερευνών, καθώς όπως προκύπτει από αυτές, οι απόψεις των ερευνητών διεθνώς δε συγκλίνουν ως προς την αναγκαιότητα ή ακόμη και την αποτελεσματικότητα των διαφορετικών παρεμβάσεων ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε φύλου (Belknap & Holsinger, 2006, σελ. 65-67· Le, 2012).

Δεν μπορούμε τέλος να αγνοήσουμε και το γεγονός ότι στην προσπάθεια να εντοπίσουμε και να αναγνωρίσουμε αυτές τις ιδιαίτερες ανάγκες των κοριτσιών, ελλοχεύει ο κίνδυνος να βασιστούμε σε στερεοτυπικές αντιλήψεις για την ιδιότητα, τα χαρακτηριστικά, τη συμπεριφορά, τις αντιδράσεις και συνεπώς τις ανάγκες κάθε φύλου. Κάτι που επίσης θα μπορούσε να αποτελέσει ένα νέο πεδίο για μελλοντική έρευνα.

Χρειάζεται ενίσχυση το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κοριτσιών παραβατών;

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί, ότι το έργο τους δε χρήζει ενίσχυσης προκειμένου να διαχειρίζονται με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο τα περιστατικά των κοριτσιών παραβατών.

Σε μία προσπάθεια ερμηνείας του συγκεκριμένου ευρήματος, θα πρέπει ενδεχομένως να υπομνησθεί ότι ο ρόλος των συγκεκριμένων επαγγελματιών, βάσει του θεσμικού πλαισίου, θεωρείται ουσιαστικός τόσο στον τομέα της πρόληψης, όσο και στον τομέα της καταστολής, διότι αποτελούν μέρος της ποινικής διαδικασίας, της διαδικασίας αναμόρφωσης των παραβατών αλλά και το σύνδεσμο ανάμεσα στο ποινικό σύστημα, τον ανήλικο παραβάτη και την οικογένεια.

Η διενέργεια κοινωνικής έρευνας για τις συνθήκες διαβίωσης, την προσωπικότητα, τον ψυχισμό και τη γενικότερη πορεία του ανηλίκου καταλήγει σε γνωμοδότηση προς το δικαστήριο για την πιο ενδεδειγμένη αναμορφωτική ή θεραπευτική μεταχείριση του ανηλίκου η οποία συνοδεύει κάθε ανήλικο στο Δικαστήριο. Η συγκεκριμένη έρευνα είναι εξατομικευμένη και προσαρμοσμένη στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε ανηλίκου είτε πρόκειται για αγόρι, είτε για κορίτσι. Η συμβουλευτική, προνοιακή ή κάθε άλλη παρέμβαση που θα εφαρμοστεί στον ανήλικο παραβάτη προσαρμόζεται στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε ατόμου ανεξαρτήτως φύλου.

Παρατηρούμε ωστόσο, ότι η διαφορά στις απαντήσεις των συμμετεχόντων είναι μικρή. Υπάρχει δηλαδή και ένα σημαντικό ποσοστό εξ αυτών που θεωρεί ότι το έργο τους χρειάζεται υποστήριξη κι ενδυνάμωση. Η πλειονότητα αυτών υποστηρίζει ότι η ενίσχυση του έργου είναι δυνατή μέσω της διαρκούς εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Η διεθνής βιβλιογραφία προτείνει αναφορικά με το έργο των επίσημων κρατικών φορέων και των υπηρεσιών του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης προγράμματα που να υλοποιούνται με την είσοδο του ανηλίκου στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

6.3. Προτάσεις

Η σταδιακή και συνεχής αύξηση του ποσοστού των ανηλίκων κοριτσιών που παραβατούν και συνεπώς εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, δημιουργεί την ανάγκη για κατάλληλες και στοχευμένες παρεμβάσεις μέσα από τις υπηρεσίες που παρέχει το ίδιο το σύστημα.

Η κοινωνική πραγματικότητα, τα ποσοστά της συνολικής παραβατικότητας και η μικρή αλλά συνεχής άνοδος του ποσοστού των ανηλίκων κοριτσιών που παραβατούν απαιτεί άμεσες, ουσιαστικές και στοχευμένες πρακτικές και παρεμβάσεις που θα ενισχύσουν το υπάρχον σύστημα.

Οι Επιμελητές Ανηλίκων αν και δεν μπορούν να άρουν ή να αποτρέψουν τις τραυματικές εμπειρίες, τα βιώματα, και όλες τις εν γένει δύσκολες συνθήκες που ένα ανήλικο κορίτσι βίωσε στην πορεία της ζωής του, εντούτοις μπορούν να αμβλύνουν την αρνητική επίδραση αυτών με τις κατάλληλες κι εύστοχες παρεμβάσεις, προκειμένου να προληφθούν οι υποτροπές και η περαιτέρω παραβατική συμπεριφορά.

Όσο καταρτισμένοι κι εξειδικευμένοι κι αν είναι οι εν λόγω επαγγελματίες, η διαρκής εκπαίδευση κι επιμόρφωση σε θέματα που αφορούν στην ταυτότητα και στην κοινωνική κατασκευή των δύο φύλων, στα όσα επιτάσσουν τα νέα επιστημονικά δεδομένα καθώς και οι πρακτικές που εφαρμόζονται στο εξωτερικό, θα λειτουργούσαν ενδεχομένως προστατευτικά και βοηθητικά τους επαγγελματίες για την απομάκρυνση πιθανών στερεοτυπικών αντιλήψεων αλλά και σε εύστοχους και αποτελεσματικούς χειρισμούς.

Η διαρκής ωστόσο εκπαίδευση δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική αν στηρίζεται αποκλειστικά στην προσωπική πρωτοβουλία. Χρειάζεται οργανωμένη και

σχεδιασμένη πολιτική από τον κεντρικό φορέα, το Υπουργείο Δικαιοσύνης το οποίο θα τροφοδοτεί και θα ενισχύει τους φορείς και τις υπηρεσίες που αυτό εποπτεύει. Το Δικαστήριο Ανηλίκων και οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, που το πλαισιώνουν αποτελούν όχι μια απλή διαδικασία (ποινική) αλλά ένα θεσμό, ο οποίος μπορεί να επηρεάσει τα κοινωνικά δεδομένα. Συνεπώς, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, θα μπορούσε ενδεχομένως να τροφοδοτήσει με την κατάλληλη εκπαίδευση το δυναμικό των Υπηρεσιών που εκείνο εποπτεύει δίνοντας τους τα κατάλληλα εφόδια για την αποτελεσματικότερη διαχείριση του φαινομένου. Η εν λόγω εκπαίδευση θα μπορούσε να βασιστεί στις υπηρεσιακές ανάγκες που προκύπτουν, στις ανάγκες των ανηλίκων παραβατών, στα διεθνή δεδομένα και στις πρακτικές που εφαρμόζονται στο εξωτερικό.

Οι Επιμελητές Ανηλίκων, ακολουθώντας τα διεθνή δεδομένα που προκύπτουν μέσα από την επιστημονική έρευνα, θα μπορούσαν να εφαρμόσουν προγράμματα ή και εξατομικευμένες παρεμβάσεις προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες των κοριτσιών με στόχο την αναμόρφωση, αποκατάσταση των κοριτσιών παραβατών, την πρόληψη των υποτροπών και της περαιτέρω παραβατικής δράσης.

Χρειάζονται συνεπώς περισσότερες έρευνες με τυχαίο δείγμα, ώστε να μελετάται η εξέλιξη του φαινομένου σε εθνικό επίπεδο και οι παρουσιαζόμενες κάθε φορά ανάγκες. Τα δεδομένα να χρησιμοποιούνται ώστε να γίνει καλύτερα αντιληπτό αλλά και αναγνωρίσιμο το φαινόμενο της παραβατικότητας των κοριτσιών, με στόχο το σχεδιασμό παρεμβάσεων αποκατάστασης και ει δυνατόν πρόληψης αλλά και για την εκπαίδευση των επαγγελματιών που ασχολούνται με την διαχείριση του φαινομένου. Οι επαγγελματίες που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή διαχείρισης του φαινομένου να μπορούν σε καθημερινή βάση να σχεδιάζουν και να υλοποιούν οι ίδιοι τις κατάλληλες παρεμβάσεις για τα κορίτσια παραβάτες βασισμένοι σε όσα προκύπτουν από τις επιστημονικές μελέτες και την κατάλληλη εκπαίδευση.

6.4. Περιορισμοί της έρευνας

Η ερμηνεία των ανωτέρω στοιχείων που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς.

Ο υπό μελέτη πληθυσμός δεν θεωρείται τυχαιοποιημένος και ο αριθμός των συμμετεχόντων δε θεωρείται απόλυτα αντιπροσωπευτικός, συνεπώς υπάρχει επιφύλαξη ως προς τη δυνατότητα γενίκευσης των ευρημάτων.

Τέλος ένας ακόμη μεθοδολογικός περιορισμός της παρούσας έρευνας σχετίζεται με το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε, το οποίο σχεδιάστηκε από την ίδια την ερευνήτρια και δεν έχει σταθμιστεί, ώστε να επιβεβαιώνεται η εγκυρότητα και αξιοπιστία του. Επιπλέον αποτελεί ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, συνεπώς υπάρχει το ενδεχόμενο εξωραϊσμένων απαντήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (2004). Κακοποίηση-παραμέληση του παιδιού και παραβατικότητα: συγκοινωνούντα δοχεία; *Ψυχολογία*, 11(2), σελ. 141-161.
Ανακτήθηκε στις 7-5-2019 από: <http://pandemos.panteion.gr>
- Αλεξιάδη, Σ. (1989). *Εγκληματολογία (3^η έκδοση)*. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1979).Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Βασιλόπουλος, Σ., Μπρούζος, Α. & Μπαούρδα, Β. (2016). *Ψυχοεκπαιδευτικά ομαδικά προγράμματα για παιδιά και εφήβους*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δραγώνα, Θ. & Ντάβου, Μ.(επιμ.) (χ.η.). *Εφηβεία. Προσδοκίες και αναζητήσεις*. Αθήνα: Παπαζήση
- Ζαχαρογεωργά, Τ. (2018). *Διερεύνησης των ψυχοκοινωνικών και εκπαιδευτικών χαρακτηριστικών ανηλίκων με παραβατική συμπεριφορά και προσδιορισμός κριτηρίων για την ανάπτυξη ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης* (Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)). Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (κωδ. 44631).
- Θεμελή, Ο. (2016 Α). Συμβουλευτικές δεξιότητες: Το μυστικό για μία επιτυχημένη επικοινωνία. Στο *Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής*. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. (VS/2015/0039), (σελ. 53-76). Αθήνα: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- Ιωαννίδη-Ψυχογιού, Β. (2001). *Ο θεσμός των αναμορφωτικών καταστημάτων/ιδρυμάτων αγωγής*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλα.

- Καλτσούνη-Νόβα, Χ. (2005). *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα:GUTENBERG.
- Καπαρδής, Α., Σπανούδης, Γ. , Καπαρδής, Κ. & Κωνσταντίνου, Μ. (2016). Η μοντελοποίηση της διαδραστικότητας γενεσιουργών παραγόντων νεανικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς στην Κύπρο: μία εμπειρική μελέτη 871 μαθητών γυμνασίου. Στο: Γασπαρινού, Μ (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη), Α΄ τόμος, σελ. 1883-1898. Αθήνα: ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ. Ανακτήθηκε από: <http://crime-incrisis.com/wp-content/uploads/2017/06/courakis-ellinikos-tomos.pdf>
- Καραμπέρη, Ε. (2016). *Ανήλικη παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης* (Διπλωματική εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.
- Καρέλα, Χ. (2017). *Ψυχική ανθεκτικότητα σε παιδιά διαζευγμένων οικογενειών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας: επαπειλητικοί και προστατευτικοί παράγοντες* (Διδακτορική διατριβή, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο). Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (κωδ. 41845).
- Κατσιγάρκη, Ε. (2004). *Οικογένεια & Παραβατικότητα*. Αθήνα: ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ.
- Κοντοπούλου, Ε. (2015). Ο ποινικός στιγματισμός του ανήλικου και η επίδρασή του στην δευτερογενή παρέκκλιση. Στο *Εγκληματολογικές μελέτες*, τεύχος 2, (σελ.1-100), Αθήνα: Διόνικος. Ανακτήθηκε από: <https://criminology.panteion.gr>

- Κοσμάτος, Κ. (2018). Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων στην ποινική δίκη των ανηλίκων. Στο *Νομολογία, The Art of Crime*, 5. Ανακτήθηκε από: <https://theartofcrime.gr/nov-2018/>
- Κουλούρης, Ν. (2016 Β). Οι Υπηρεσίες Επιμελητών στην Ελλάδα. Στο *Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής*. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. (VS/2015/0039), (σελ.13-52). Αθήνα: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- Κουλούρης, Ν. (2016 Β.1). Το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων. Στο *Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής*. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. (VS/2015/0039), (σελ.45-52). Αθήνα: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- Κουράκης, Ν. (2011). *Δίκαιο ανηλίκων και δικαιώματα του ανθρώπου. Παλαιότερες και νεότερες τάσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό*. σελ. 387-419. Ανακτήθηκε από <http://courakis.gr/images/stories/dimosiefseis/2011/1.pdf>
- Κουράκης, Ν. (2013). *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση* (2η έκδοση). Αθήνα-Κομοτηνή: ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ. Ανακτήθηκε από: <http://crime-in-crisis.com/wpcontent/uploads/pdfbio/paravatikoι%20anhlikoi.pdf>
- Κουράκης, Ν., Ζαγούρα, Π. & Γαλανού, Μ. (χ.η.). *Έρευνα για την ομαδική παραβατικότητα μαθητών λυκείου σε σχολεία των Αθηνών*. Ανακτήθηκε από: <http://www.niotho-asfalis.gr/na/erevna1.htm>
- Κρανιδιώτη, Μ. & Ζαγούρα, Π (2016). Ο ανήλικος ως δράστης και θύμα μέσα από μία μελέτη ατομικής περίπτωσης case study. Στο: Γασπαρινού, Μ (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη), Α' τόμος, (σελ.1955-1983). Αθήνα: ANT. Ν.

ΣΑΚΚΟΥΛΑ. (ανακτήθηκε από <http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/2017/06/courakis-ellinikos-tomos.pdf>)

Κωνσταντίνου, Ζ. (2016). Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση. Στο: Γασπαρινού, Μ (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη), Α΄ τόμος, (σελ.1863-1882). Αθήνα: ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ. (ανακτήθηκε από <http://crime-incrisis.com/wp-content/uploads/2017/06/courakis-ellinikos-tomos.pdf>)

Μαλούχου, Α. & Μουτσοπούλου, Χ. (2018). Η συμβουλευτική και επιμελητές ανηλίκων: διαστάσεις κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ή σε σύγκρουση με τον νόμο ανηλίκων (αδημοσίευτη μελέτη). *Crime Times*, τεύχος 5, (σελ. 1-32). Ανακτήθηκε από: <http://www.crimetimes.gr/anhlikoi-se-kindyno-h-se-syngkroush-me-ton-nomo/>

Ματσκίδου, Ο. (2011). *Παραβατικότητα ανηλίκων: πρόληψη και αντιμετώπισή της* (Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο). Ανακτήθηκε από: <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:4679&lang=el>

Μπρούμου, Γ. (2014). *Αλλαγές στη μορφή της οικογένειας. Ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων. Η συμβολή της συμβουλευτικής γονέων*. Ιωάννινα: Bookstars.

Πανούσης, Γ. (1987). *Θεμελιώδη ζητήματα της εγκληματολογίας*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Πιτσελά, Α. (2004). *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων* (ε΄ έκδοση). Αθήνα: ΣΑΚΚΟΥΛΑ.

Σατίρ, Β. (1989). *Πλάθοντας ανθρώπους* (μτφ. Λ.Στυλιανούδη). Αθήνα: Κέδρος. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1988).

- Σπινέλλη, Κ.Δ. & Τρωϊανού, Α. (1992). *Δίκαιο ανηλίκων. Ποινικές Ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προσεγγίσεις (β' έκδοση αναθεωρημένη)*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα. (έτος α' έκδοσης 1987).
- Τάτση, Χ. (2012). Παραβατικότητα ανηλίκων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας: μεταχείριση ή τιμωρία. *Εγκληματολογία*, 2, σελ. 93-98. Ανακτήθηκε από https://criminology.panteion.gr/attachments/article/336/CMEL_TATSH.indd.pdf
- Ταμιχτσής, Ι. (2016). *Νεανική παραβατικότητα και σχολείο: Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και κοινωνικού ελέγχου μαθητών-μαθητριών Γυμνασίων και Λυκείων της Αθήνας. Ο ρόλος του σχολείου* (Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο). Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (κωδ. 37980).
- Φύλλο εφημερίδα Κυβερνήσεως, Τεύχος Α', αριθμός φύλλου 168, 03.03.2004 (Π.Δ. 101/2014) «*Οργανισμός Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*» ανακτήθηκε από: www.et.gr
- Φύλλο εφημερίδα Κυβερνήσεως, Τεύχος Α', αριθμός φύλλου 203, 01.08.1955 (Ν. 3315/1955) «*περί συμπλήρωσης των περί Δικαστηρίων Ανηλίκων και μεταχειρίσεως ανηλίκων κειμένων διατάξεων*». Ανακτήθηκε από: www.et.gr
- Φύλλο εφημερίδα Κυβερνήσεως, Τεύχος Α', αριθμός φύλλου 243, 21-10-2003 (Ν. 3189/2003) «*Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις*». Ανακτήθηκε από: <http://www.ministryofjustice.gr>
- Φύλλο Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, αριθμός φύλλου 11, 24-1-1979 (Π.Δ. 49/79) «*Περί λειτουργίας της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων*». Ανακτήθηκε από : www.et.gr

- Φύλλο Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Τεύχος Πρώτο, αριθμός φύλλου 171, 8-7-1976,
Νόμος 378, «Περί συστάσεως Κλάδου και τακτικών θέσεων Επιμελητών
Ανηλίκων παρά τοις Δικαστηρίοις Ανηλίκων». Ανακτήθηκε από: www.et.gr
- Χαϊρπάρογλου, Α. (2010). *Έφηβοι σε ρήξη με το νόμο. Μια εθνογραφική μελέτη της
«παραβατικότητας» και της ριψοκίνδυνης δράσης*. Αθήνα: νήσος.
- Herbert, M. (1999). *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας. Εφαρμοσμένη
ψυχολογία 3*. (Επιμ. Α. Καλαντζή-Αζίζι). Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
(έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1989).
- Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 21^{ης} Ιουνίου 2007 σχετικά με την
παραβατικότητα ανηλίκων: ο ρόλος της γυναίκας, της οικογένειας της
κοινωνίας (2007/2011(INI)). Στρασβούργο 2007. Ανακτήθηκε από:
[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-
TA-2007-0283+0+DOC+XML+V0//EL](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0283+0+DOC+XML+V0//EL)

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agarwal, D. (2018). Juvenile delinquency in India-Latest trends and entailing
amendments in juvenile justice act. *International Journal of Social Sciences*,
3(3), 1365-1383.
Retrieved from: <https://grdspublishing.org/index.php/people/article/view/1056>
- Agnew, R. (2016). A theory of crime resistance and susceptibility. *Criminology*,
54(2), p.p. 181-211. Doi: 10.1111/1745-9125.12104
- Ahonen, L., Loeber, R., Hipwell, A. & Stepp, S. (2014). The challenge of parenting
girls in neighborhoods of different perceived quality. *Societies*, 4, p.p. 414-427.
Doi: 10.3390/soc4030414

- Apel, R., & Kaukinen, C. (2008). On the relationship between family structure and antisocial behavior: Parental cohabitation and blended households. *Criminology*, 46(1), p.p. 35-70. Doi: 10.1111/j.1745-9125.2008.00107.x
- Ariga, M., Uehara, T., Takeuchi, K., Ishige, Y., Nakano, R., & Mikuni, M. (2008). Trauma exposure and posttraumatic stress disorder in delinquent female adolescents. *Journal of child psychology and psychiatry*, 49(1), p.p. 79-87. Doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01817.x
- Baglivio, M.T. & Jackowski, K (2012). Examining the validity of a juvenile offending risk assessment instrument across gender and race/ethnicity. *Youth violence and juvenile justice*, 11(1), p.p. 26-43. Doi: 10.1177/1541204012440107
- Baglivio, M.T., Wolff, K.T., Piquer, A.R., & Epps, N. (2015). The relationship between adverse childhood experiences (ACE) and Juvenile Offending Trajectories in a juvenile offender sample. *Journal of Criminal Justice*, 43(3), p.p.229-241. Doi: 10.1016/j.jcrimjus.2015.04.012
- Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revised. *Family relations*, 45(4), p.p. 405-414. Doi: 10.2307/585170
- Belknap, J. & Holsinger, K. (2006). The gendered nature of risk factors for delinquency. *Feminist criminology*, 1(1), p.p. 48-71. Doi: 10.1177/1557085105282897
- Bowlby, J. (1952). Some origins of mental ill-health. In *Maternal health and mental care*. Geneva: World Health Organization. Retrieved from:
<https://pages.uoregon.edu/eherman/teaching/texts/Bowlby%20Maternal%20Care%20and%20Mental%20Health.pdf>
- Chng, G.S., Chu, C.M., Zeng, G., Li, D., & Ting, M.H. (2016). A latent class analysis of family characteristics linked to youth offending outcomes. *Journal of*

research in crime and delinquency, 56 (6), p.p. 1-23. Doi:
10.1177/0022427816644947

Calhoun, G.B., Glaser, B.A. & Bartolomucci, C.L. (2001). The juvenile counseling and assessment model and program: a conceptualization and intervention for juvenile delinquency. *Journal of counseling & development*, 79(2), p.p.131-141. Doi: 10.1002/j.1556-6676.2001.tb01952.x

Cauffman, E., Feldman, S.S., Waterman, B.A. & Steiner, H. (1998). Posttraumatic stress disorder among female juvenile offenders. *Psychiatry*, 37(11), p.p. 1209-1216. Doi: 10.1097/00004583-199811000-00022

Chamberlain, P., & Reid, J.B. (1994). Differences in risk factors and adjustment for male and female delinquents in treatment foster care. *Journal of child and family studies*, 3(1), p.p. 23-39. Doi: 10.1007/BF02233909

Chng, G.S., Chu, C.M., Zeng, G., Li, D. & Ting, M.H. (2016). A latent class analysis of family characteristics linked to youth offending outcomes. *Journal of research in crime and delinquency*, 53(6), p.p. 1-23

Derzon, J.H. (2010). The correspondence of family features with problem, aggressive, criminal and violent behavior: a meta-analysis. *Journal of experimental criminology*, 6(3), p.p. 263-292. Doi: 10.1007/s11292-010-9098-0

Dixon, A., Howie, P., & Starling, J. (2004). Psychopathology in female juvenile offenders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(6), p.p. 1150-1158. Doi: 10.1111/j.1469-7610.2004.00307.x

Evans-Chase, M. & Zhou, H. (2014). A systematic review of the juvenile justice intervention literature: what it can (and cannot) tell us about what works with delinquent youth. *Crime & delinquency*, 60(3), p.p. 451-470. Doi: 10.1177/0011128712466931

- Fagan, A.A. (2013). Family-focused intervention to prevent juvenile delinquency. A case where science and policy can find common ground. *American society of criminology*, 12(4), p.p. 617-650. Doi: 10.1111/1745-9133.12029
- Famularo, R., Kinscherff, R., Terence, F. & Bolduc, S.M. (1990). Child maltreatment histories among runaway and delinquent children. *Clinical pediatrics*, 29(12), p.p. 713-718. Doi: 10.1177/000992289002901207
- Farrington, D.P. (2011). Families and crime. In J.Q. Wilson and J. Petersilia (ed). *Crime and Public Policy* (p.p. 130-157). New York: Oxford University Press.
Retrieved from:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=C3Gi1ob0W4oC&oi=fnd&pg=PA130&dq=FAMILIES+AND+CRIME&ots=oVJxzFiq46&sig=jsUo0MkGMhYcbOQUrsqhZ7XOH_w&redir_esc=y#v=onepage&q=FAMILIES%20AND%20CRIME&f=false
- Frick, P.J. (1994). Family dysfunction and the disruptive behavior disorders. A review of recent empirical findings. *Advances in clinical child psychology*, p.p. 203-226. Doi: 10.1007/978-1-4757-9041-2_7
- Ford, J.D. (2012). Posttraumatic Stress Disorder among youth involved in juvenile justice. In Grigorenko, E.L., *Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry*, p.p 485-498. Doi: 10.1007/978-1-4614-0905-2_31
- Funk, S.J., (1999). Risk assessment for juveniles on probation. *Criminal Justice and Behavior*, 26 (1), p.p. 44-68. Doi: 10.1177/0093854899026001003
- Gillham, B. (2000). *Developing a questionnaire*. London: Paston PrePress Ltd
- Gluek, S. & Gluek, E.T. (1950). *Unraveling juvenile delinquency*. Cambridge: University Press.

- Goodkind, S. (2005). Gender-Specific services in the Juvenile Justice System: A critical examination. *Afilia*, 20(1), p.p. 52-70. Doi: 10.1177/2F0886109904272061
- Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1987). The methodological adequacy of longitudinal research on crime. *Criminology*, 25(3), p.p. 581-614. Doi: 10.1111/j.1745-9125.1987.tb00812.x
- Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press
- Gove, W.R., & Crutchfield, R.D., (1982). The family and juvenile delinquency. *The sociological quarterly*, 23(3), p.p. 301-319. Doi: 10.1111/j.1533-8525.1982.tb01014.x
- Grigorenko, E.L. (2012). The «why(s)» of criminal behavior in juveniles: The long and the short of it. In *Grigorenko, E..L. Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry*, p.p. 35-51. Doi: 10.1007/978-1-4614-0905-5-2
- Harper, C.C., & McLanahan, S.S. (2004). Father absence and youth incarceration. *Journal of research on adolescence*, 14(3), p.p. 369-397. Doi: 10.1111/j.1532-7795.2004.00079.x
- Hay, C. (2003). Family strain, gender and delinquency. *Sociological perspectives*, 46(1), p.p. 107-135. Doi: 10.1525/sop.2003.46.1.107
- Hawkins, J.D., Herrekohl, T.I., Farrington, D.P., Brewer, D., Catalano, R.F., Harachl, T.W. & Cothera, L. (2000). Predictors of youth violence. *Juvenile justice bulletin*, Office of juvenile justice prevention programs, p.p.1-11. Retrieved From:http://www.safecommunitiestaskforce.org/uploads/6/8/4/6/6846151/predictors_of_youth_violence.pdf

- Hendrix, J.L. (2017). *A longitudinal study investigating the effects of Baumrind's parenting styles on deviant, delinquent and criminal behavior* (unpublished dissertation, The Chicago School of professional psychology). Available from ProQuest dissertation and thesis database (10635356).
- Henggeler, S.W., Edwards, J. & Borduin, C.M. (1987). The family relations of female juvenile delinquents. *Journal of abnormal child psychology*, 15(2), p.p. 199-209. Doi: 10.1007/bf00916349\
- Henneberger, A.K., Tolan, P.H., Hipwell, A.E. & Keenan, K. (2014). Using a confluence approach to understand the influence of parents and peers. *Criminal Justice and behavior*, 41(11), p.p. 1327-1337. Doi: 10.1177/0093854814538624
- Hetherington, E.M. (1972). Effects of father absence on personality development in adolescent daughters. *Developmental Psychology*, 7(3), p.p. 313-326. Doi: 10.1037/h0033339
- Hilterman, E.L.B., Bongers, I., Nicholls, T.L., & Van Nieuwenhuizen, C. (2016). Identifying gender specific risk/need areas for male and female juvenile offenders: factor analyses with the structure assessment of violence risk in youth (SAVRY). *Law and Human behavior*, 40(1), p.p. 82-96. Doi: 10.1037/lhb0000158
- Hoeve, M., Dubas, J.S., Eichelsheim, V.I., Van der Leen, P. H., Smeenk, W. & Gerris, J.R.M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(6), p.p. 749-775. Doi: 10.1007/s10802-009-9310-8
- Hubbard, D.J., & Pratt, T.C. (2002). A meta-Analysis of the Predictors of delinquency among girls. *Journal of Offender Rehabilitation*, 34(3), p.p. 1-12. Doi: 10.1300/j076v34n03_01

- Janssen, H., Dekonic, M. & Bruinsma, G.N. (2014). Parenting and time adolescent spent in criminogenic settings: a between and within-person analysis. *British Journal of Criminology*, 54(4), p.p. 551-567. Doi:10.1093/bjc/azu032
- Javeau, C. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο. Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή.* (επιμ. και απόδοση στα ελληνικά Κ. Τζαννόνε-Τζώρτζη). Αθήνα: Τυπωθήτω
- Kapardis, A. (2013). Juvenile delinquency and victimization in Cyprus. *European journal on criminal policy and research*, 19(2), p.p. 171-182. Doi: 10.1007/s10610-013-9201-y
- Krohn, M.D., Stern, S.B., Thornberry, T.P., & Jang, S.J. (1992). The measurement of family process variables: The effect of adolescent and parent perceptions of family life on delinquent behavior. *Journal of quantitative criminology*, 8(3), p.p. 287-315. Doi: 10.1007/BF01064550
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (1988). Unraveling families and delinquency: a reanalysis of the Gluecks data. *Criminology*, 26(3), p.p. 355-380. Doi: 10.1111/j.1745-9125.1988.tb00846.x
- Le, L. (2012). Gender-specific treatment for female young offenders. *Eureka*, 3(1), p.p. 26-34. Doi: 10.29173/eureka16990
- Lee, S.Y. & Lillagrana, M. (2015). Differences in risk and protective factors between crossover and non-crossover youth in juvenile justice. *Child and services review*, 58, p.p.18-27. Doi: 10.1016/j.chilyouth.2015.09.001
- Leve, L.D., Chamberlain, P. (2004). Female juvenile offenders: defining an early-onset pathway for delinquency. *Journal of child and family studies*, 13(4), p.p. 439-452. Doi: 10.1023/B:JCFS.0000044726.07272.b5

- Leve, L.D., Chamberlain, P., Kim, H. & Smith, D. (2012). Female Juvenile Offenders. In *In Grigorenko, E..L. Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry*, p.p 553-566. Doi: 10.1007/978-1-4614-0905-2_35
- Loeber, L. (1990). Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency. *Clinical psychology review*. 10(1), pp. 1-41. Doi: 10.1016/0272-7358(90)90105-J
- Loeber, R. & Farrington, D. (2012). Explanation for offending. In *From Juvenile delinquency to adult crime. Criminal careers, justice policy and prevention*, Oxford University Press. Retrieved from: <https://books.google.gr/books?id=LdJoAgAAQBAJ&pg=PA46&lpg=PA46&dq>
- Loeber, R., Jennings, W.G., Ahonen, L., Piquero, A R. & Farrington, D.P. (2017). *Female Delinquency from childhood to young adulthood: Recent results from Pittsburg Girls Study*. Springer Briefs in Criminology. Doi: 10.1007/978-3-319-48030-5_1
- Loeber, R. & Keenan, K. (1994). Interaction between conduct disorder and its comorbid conditions: effects of age and gender. *Clinical psychology review*, 14(6), p.p. 497-523. Doi: 10.1016/0272-7358(94)90015-9
- Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. *Crime and justice*, 7, p.p. 29-149. Doi: 10.1086/449112
- Loper-Booker, A. (1999). Female juvenile delinquency: risk factors and promising interventions. *Juvenile Justice fact sheet, September 1999*. United States of America: University of Virginia, Institute of Law, Psychiatry & Public Policy, p.p. 1-4. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=183499>

- Maguin, E. & Loeber, R. (1996). Academic performance and delinquency. *Crime and justice*, 20, p.p. 145-264. Doi: 10.1086/449243
- McCabe, K.M., Lansing, A.E., Garland, A. & Hough, R. (2002). Gender differences in psychopathology, functional impairment, and familial risk factors among adjudicated delinquents. *Child & adolescent psychiatry*, 41(7), p.p.860-867. Doi: 10.1097/00004583-200207000-00020
- Macknight, L.R. & Loper A.B. (2002). The effect of risk and resilience factors on the prediction of delinquency in adolescent girls. *School Psychology International*, 23(2), p.p. 186-198. Doi: 10.1177/0143034302023002744
- Marshall, G. (2005). The purpose. Design and administration of a questionnaire for data collection. *Radiography*, 11(2), p.p. 131-136. Doi: 10.1016/j.radi.2004.09.002
- Mashi, T., Schwalbe, C. & Ristow, J. (2013). In pursuit of the ideal parent in juvenile justice: a qualitative investigation of probation officers experiences with parents of juvenile offenders. *Journal of offender rehabilitation*, 52(7), p.p. 470-492. Doi: 10.1080/10509674.2013.829898
- Papacosta Sismani, E. (2009). *Female delinquency in secondary schools: trauma and depression precipitating female delinquency and the role of ethnic identity in Cyprus*. DProf thesis, Middlesex University. Available from Middlesex University Research Repository at <https://eprints.mdx.ac.uk/id/eprint/2679>
- Patterson, G.R., Dishion, T.J. & Yoeger, K. (2000). Adolescent growth in new forms of problem behavior: Macro-and Micro-Peer dynamics. *Prevention Science*, 1(1), p.p. 3-13. Doi: 10.1023/A:1010019915400

- Rayan, G. (2002). Victims who go on to victimize others: no simple explanations. *Child Abuse & Neglect*, 26(9), p.p. 891-892. Doi: 10.1016/S0145-2134(02)00359-9
- Robson, C. (2007). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. (μτφ. Β. Νταλάκου, Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg.
- Rosenbaum, J.L. (1989). Family dysfunction and female delinquency. *Crime & Delinquency*, 35(1), p.p. 31-44. Doi: 10.1177/0011128789035001003
- Rowe, D.C., Vazsounyi, A.T. & Flannery, D.J. (1995). Sex differences in crime: Do means and within-sex variation have the similar causes? *Journal of research in crime and delinquency*, 32(1), p.p. 84-100. Doi: 10.1177/0022427895032001004
- Schwalbe, C.S. & Maschi, T. (2009). Investigating probation strategies with juvenile offenders: the influence of officers attitudes and youth characteristics. *Law and human behavior*, 33(5), p.p. 357-367. Doi: 10.1007/s10979-008-9158-4
- Silverthorn, P. & Frick, P.J. (1999). Developmental pathways to antisocial behavior: the delayed-onset pathway in girls. *Development and psychopathology*, 11, p.p. 101-126. Doi: 10.1017/S0954579499001972
- Sirvanli-Ozen, D. (2005). Impacts of divorce on the behavior and adjustment problems, parenting styles and attachment styles of children. *Journal of divorce & remarriage*, 42(3-4), p.p. 127-151. Doi: 10.1300/j087v42n03_08
- Smith, C., & Thorneberry, T.P. (1995). The relationship between childhood maltreatment in delinquency. *Criminology*, 33(4), p.p. 451-481. Doi: 10.1111/j.1745-9125.1995.tb01186.x

- Staff, J., Whichard, C., Siennick, S.E. & Maggs, J. (2015). Early life risks, antisocial tendencies and preteen delinquency. *Criminology*, 53(4), p.p. 677-701. Doi: 10.1111/1745-9125.12093
- Steinberg, L. Blatt-Eisengart, I. & Cauffman, E. (2006). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful homes: a replication in a sample of serious juvenile offenders. *Journal of research on adolescence*, 16(1), p.p. 47-58. Doi: 10.1111/j.1532-7795.2006.00119.x
- Thornberry, T.P., Huizinga, D. & Loeber, R. (2004). The causes and correlates studies: findings and policy implications. *Juvenile justice*, 9 (1), p.p. 3-19. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=206870>
- Timmons-Mitchell, J., Brown, C., Schulz, S.C., Webster, S.E., Underwood, L.A. & Semple, W.E. (1997). Comparing the mental health needs of female and male incarcerated juvenile delinquents. *Behavioral Science & the Law*, 15(2), p.p. 195-202. Doi: 10.1002/(SICI)1099-0798(199721)15:2<195::AID-BSL269>3.0.CO;2-8
- Vakalahi, H. (2001). Adolescent substance use and family-based risk and protective factors: a literature review. *Journal of drug education*, 31(1), p.p. 29-46. Doi: 10.2190/qp75-p9ar-nuvj-fjcb
- Van der Put, C.E., Lancot, N., De Ruiter, C. & van Vugt, E. (2015). Child maltreatment among boy and girl probationers: Does type of maltreatment make a difference in offending behavior and psychosocial problems? . *Child abuse & neglect*, 46, p.p. 142-151. Doi: 10.1016/j.chiabu.2015.05.012

- Walker, S.C., Muno, A., & Sullivan-Colglazier, C. (2012). Principles in Practice. *Crime & Delinquency*, 61(5), p.p. 742-766. Doi: 10.1177/0011128712449712
- Wasserman, G.A., McReynolds, L.S., Shwalbe, C.S., Keating, J.M. & Jones, S.A. (2010). Psychiatric disorder, comorbidity, and suicidal behavior in juvenile justice youth. *Criminal justice and behavior*, 37(12), p.p. 1361-1376. Doi: 10.1177/0093854810382751
- Weerman, F.M., & Hoeve, M. (2012). Peers and delinquency among girls and boys: Are sex differences in delinquency explained by peer factors? *European Journal of Criminology*, 9(3), p.p. 228-244. Doi: 10.1177/1477370811435736
- Wenar, C., & Kerig, P.K. (2008). *Εξελικτική ψυχοπαθολογία από την βρεφική ηλικία στην εφηβεία* (μτφ.-επιμ. Δ. Μαρκουλή-Ε. Γεωργάκα). Αθήνα: Gutenberg
- Williams, Y. (2006). *The effects of parenting styles in adolescent delinquency: Exploring the interaction between race, class and gender*. (Doctoral Dissertation, Western Michigan University). Available from: <https://scholarworks.wmich.edu/dissertations/1003/>
- Wong, T.M.L. (2012). *Girl delinquency: A study on sex differences in (risk factor for) delinquency*. (Doctoral thesis: University Amsterdam). Available from: <http://dare.ubvu.vu.nl/bitstream/handle/1871/33241/table?sequence=2>
- Wright, J.P. & Cullen, F.T. (2001). Parental efficacy and delinquent behavior: Do control and support matter? *Criminology*, 39(3), p.p. 677-706. Doi: 10.1111/j.1745-9125.2001.tb00937.x
- Wyrick, P.A. & Howell, J.C. (2004). Strategic risk-based response to youth gangs. *Juvenile justice*, 10 (1), 20-29. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=206870>

Young, D., Bowley, A., Bilanin, J. & Ho, A. (2015). Traversing two systems an assessment of crossover youth in Maryland. University of Maryland, College Park. Retrieved from:

<https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=270782>

Zahn, M., Agnew, R., Fishbeln, D., Miller, S., Winn, D-M., Dakoff, G., Kruttschnitt, C., Giordano, P., Gottfredson, D.C., Payne, A.A., Feld, B.C. & Chesney-Lind, M. (2010). *Girls study group. Understanding and responding to girls' delinquency*. US Department of Justice-Office of juvenile justice and delinquency prevention. Retrieved from: http://www.njjn.org/uploads/digital-library/resource_692.pdf